

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՄՐՎԵՍԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
ИНСТИТУТ ИСКУССТВ

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF
THE REPUBLIC OF ARMENIA
INSTITUTE OF ARTS

КОМИТАС
СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ
ТОМ ВОСЬМОЙ

ДУХОВНЫЕ СОЧИНЕНИЯ

Редакция

Р. А. Атаяна, Г. Ш. Геодакяна, Д. Н. Дерояна

КОМИТАС
The Complete Works
Volume Eight

SPIRITUAL MUSIC

Edited by R. Atayan, G. Geodakyan, D. Deroyan

Издательство "Гитутюн" НАН РА, Ереван
"Gitutyun" Publishers, Yerevan
1998

ՊԵՏԷԼ

Կ Ո Մ Ի Տ Ա Ս

ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ
ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐ

ՀՈԳԵՎՈՐ

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Խմբագրություն
Ռ.Աթայանի, Գ.Գյողակյանի, Դ.Դերոյանի

ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչություն
Երեվան 1998

ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ
ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ
1700-ԱՄՅԱԿԻՆ

*Հրատարակության ծախսերը հոգացել է
Լիսաբոնի Գալուստ Գյուլբենկյան
իմնարկությունը*

*"Publié avec le concours financier de la
Fondation Calouste Gulbenkian - Lisbonne.
Portugal!"*

Կ 4905000000
703(02) - 98

- © ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչություն, 1998
- © ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտ _

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴՄԻԱՅԻ
ԱՐԿԵՍՏԻ ԻՆՏԻՏՈՒՏԻ ԿՈՒՐՍԵ**

Սույն հատորում տեղ են գտել Կոմիտասի հոգևոր ստեղծագործությունները: Հատորին մի առանձին արժեք է տալիս այն պարագան, որ այստեղ զետեղված գործերի մեծագույն մասը լույս է տեսնում առաջին անգամ: Հատորում ընդգրկված են Պատարագի ե՛լ ամենավաղ մշակումները, որոնք վերաբերում են Կոմիտասի “աշակերտական” շրջանին, երբ նա դեռ նոր էր յուրացնում եվրոպական մասնագիտացված երաժշտական արվեստի հիմունքները (1892 թ. Կուտիմայում գրված խմբերգերը, առնված Պատարագից), ե՛լ, պետք է ենթադրել, նրա ամենավերջին աշխատանքը՝ Պատարագի մեղեդիների .եմի Աբգարի ձայնագրությունների մշակումները (Պատարագի էմի Աբգարյան տարբերակը լույս էր տեսել 20-րդ դարի սկզբին եւ զգալիորեն տարբերվում էր Էջմիածնական ավանդական-կանոնիկ երաժշտական տեքստերից):

Կոմիտասի հոգևոր ստեղծագործությունները դասակարգված են ժամանակագրական կարգով. մի բան, որ մեծ դժվարություններ էր հարուցում. ինչպես հայտնի է, Կոմիտասը միևնույն ստեղծագործությանը դիմել է բազմիցս, ստեղծելով նորանոր տարբերակներ առանց տարբերիչ նշելու:

Առանձին բաժին են կազմում այն խմբերգային ստեղծագործությունները, որ գրվել են Էջմիածնում (1899-1901 թթ., 1903-1904 թթ., 1907 թ. Կաթողիկոս Մկրտչի Խրիմյանի մահվան կապակցությամբ) եւ, ըստ երևույթին, մասիտեսված են եղել եկեղեցական արարողության համար: Առանձնացված են խմբավորված են նաեւ այն հեռուոր գործերը, որոնք կատարվել են ՁիՖլիսի (1905 թ.), Փարիզի (1906 թ.) եւ Կոստանդնուպոլսի (1910-1915 թթ.) համերգների ժամանակ: Դա հնարավորություն է տալիս հետեւելու Կոմիտասի ստեղծագործական զարգացման ընթացքին: Ավելի կարելու է ընդգծել, որ Կոմիտասի հիվանդությունից եւ մահվանից հետո երբեմն չկատարված այդ գործերից շատերն այժի են իրենում հազվագյուտ գեղեցկությամբ, ազգային ոճի ինքնատիպությամբ ու մարդկությամբ եւ ի հայտ են բերում կոմպոզիտորի ստեղծագործության նոր, դեռեւս անձանոր կողմեր:

Հատորի մեջ հատուկ բաժին է հատկացված հոգևոր երգեցողության նմուշների Կոմիտասի գրառումներին: Այդ գրառումներն իրավամբ համարվում են միջնադարյան հոգևոր երգատեղծության ազգային առանձնահատկությունների հավաստի եւ ճշգրիտ ընթացման նմուշներ: Այդ արվեստի թագմաթիվ մեղեդիներ մեզ են հասել հատկապես Կոմիտասի գրառումների շնորհիվ: Դրանց մեջ են Նարեկացու (10-րդ դ.), Շնորհալու (12-րդ դ.), ինչպես նաեւ ավելի ուշ ժամանակաշրջանի հեղինակների տաղերը, շարականները, մեղեդիները, երգերը հայ միջնադարյան հոգևոր երաժշտության բարձրագույն արժեքները: Իրենց գեղարվեստական նշանակությամբ այդ գործերը դուրս են գալիս հայ իրականության սահմաններից եւ կարող են դասվել սովորյալ ժամանակաշրջանի համաքրիստոնեական երաժշտական մշակույթի խոշորագույն երևույթների շարքը:

Ներկա հատորը, ինչպես նախորդ հայտնի քոլոր հատորները, նախապատրաստել է հնուտ երաժշտագետ, պրոֆեսոր Ռոբերտ Աբայանը: Դժվար է գերազանցաբար նրա դերը Կոմիտասի ժառանգության ուսումնասիրման եւ հրատարակման գործում: Կոմիտասի երկերի մոլովածուխ ակադեմիական հրատարակությունը, որը 1960-ական թվականներին սկսել էր Արվեստի ինստիտուտը, խմբագրից թագմաթիվ բարդ եւ դժվարին խնդիրների լուծում էր պահանջում: Ինչպես հայտնի է, Կոմիտասի օրոք եւ հետագա տարիներին լույս էր տեսել նրա գործերի միայն մի մասը, մնացածները մեզ են հասել ձեռագիր վիճակում: Տարբեր դիվաններից հավաքած այդ ձեռագրերից քոլորը չէ, որ ամբողջական տեսք են ունեցել, շատ հաճախ դրանք սոսկ պատառիկներ էին, առանձին թերթիկներ, մասիտուկ արված սեպագիր գրառումներ: Այդ քոլորը պետք էր ի մի բերել, կանոնավորել, իմաստավորել, երբեմն էլ պարզապես վերծանել: Եվ այդ խնդիրը գիտական ամենաբարձր մակարդակով կարողացավ իրականացնել պրոֆ. Աբայանը:

Ցավոք, Աբայանի մահը (1994 թ.) թույլ չէվել նրան ավարտին հասցնել իր մեծ գործը: Անավարտ մնաց նաեւ սույն 8-րդ հատորը: Աբայանի կողմից հավաքված էր

հատորի հիմնական նյութը, քայքայ դա կարգավորված չէր, բացակայում էր ծանոթագրությունների բաժինը:

Հատորն ավարտին հասցնելու և հրատարակության պատրաստելու աշխատանքը ինստիտուտը հանձնարարեց երաժշտագետներ Գևորգ Գյոդրակյանին և Դավիթ Դեռոյանին: Ունայանի նշումների և Կոմիտասի դիվանի ուսումնասիրման հիման վրա Գ.Դեռոյանը դասակարգեց Պատարագի բազմաձայն մշակումներից և նվիրված բաժինը, սահմանեց դրանց ժամանակագրական հաջորդականությունը: Հոգեւոր ստեղծագործությունների Կոմիտասյան գրառումների խմբագրումը, մի շարք դեպքերում նաև վերծանումը հայկական նոտագրությունից եվրոպականի, կատարել է Գ.Գյոդրակյանը: Նա էլ իրականացրել է հատորի ընդհանուր խմբագրությունը:

Արվեստի ինստիտուտն իր խորին երախտագիտությունն է հայտնում Հիսաբոնի Գալուստ Գյուլբենկյան հիմնարկության և նրա հայկական բաժնի վարիչ դոկտ. Ջավեն Եկավյանին այս հատորի հրատարակության քոլոր ծախսերը սիրահոժար հանձն առնելու համար: Սրտագին շնորհակալություններ նաև Հայ Առաքելական Եկեղեցու ԱՄՆ-ի արեւելյան թեմի առաջնորդ Խաժակ արքեպիսկոպոս Բարսամյանին և հայ օգնության ֆոնդի Հայաստանի մասնաճյուղի տնօրեն, Վիգեն Եպիսկոպոս Այվազյանին այս հատորի լույս ընծայմանն ամեն կերպ աջակցելու համար:

ON BEHALF OF THE INSTITUTE OF ARTS,
NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES, REPUBLIC OF ARMENIA

This volume presents spiritual compositions by Komitas. It is especially valuable that the overwhelming majority of these compositions included is being published for the first time. This volume contains Komitas' earliest renderings of the Liturgy - Patarag, referring to his "schooling" period, when the composer just began to study the basics of the European professional musical art (chorales from the Liturgy, written in Kutina, the composer's hometown, in 1892), and presumably, the very last of his work - choral songs, written on the basis of liturgical melodies from Ami Abcar's transcriptions, published in the beginning of the 20th century and significantly different from the traditional canonic musical texts, used in Echmiadzin.

Spiritual compositions by Komitas are arranged chronologically, although this involved great difficulties: it is common knowledge that Komitas repeatedly returned to the same composition, creating numerous versions, and never dating them as a rule. Chorales created during his stay in Echmiadzin (in 1899-1901, 1903-1904, and in 1907, in connection with the death of the Catholicos Mkrtych Khrimian), and presumably, intended mainly for religious service, have been marked out. Spiritual compositions, performed by Komitas during his concerts in Tiflis (1905), Paris (1906), and Constantinople (1910-1915) have been grouped together and marked out. This provides a possibility to trace Komitas' creative evolution. More important, many of these compositions were never performed after the illness and death of Komitas; they stand out for rare beauty, originality and purity of the national style and reveal new aspects in Komitas' creative activity.

One particular section of this volume is devoted to Komitas' renditions of spiritual chants. His renditions are rightfully considered to be a model of authenticity and delicate perception of the national peculiarities in medieval spiritual chanting. Many examples of this art have reached us owing to Komitas' renderings. Among them are 'tagh', 'meghedi', and 'gandz' compositions by Narekatsi (10th century), Shnorhali (12th century), and authors of later period. These are compositions, the artistic significance of which transcends the Armenian reality. They may be attributed to the greatest artistic phenomena of the all-Christian musical culture of this particular period.

The present volume, as all the previous and subsequent ones, were prepared by musicology Professor Robert Atayan. It is difficult to overestimate his role in the research and publication of Komitas' heritage. The academic publication of Komitas' Complete Works, launched by the Institute of Arts in 1960, posed numerous intricate problems for the editor. It is well known that during Komitas' lifetime and in subsequent years, only a small part of his compositions was published, the rest has reached us in manuscripts. These manuscripts, collected from different archives, were not always distinguished by wholeness and completeness; not infrequently, these were separate odd sheets, pencil drafts and rough copies. All of this needed to be put together, interpreted, systematized and even deciphered. Professor Robert Atayan managed to solve this problem at the highest scientific level.

Unfortunately, completion of the work was impeded by Professor Atayan's death in 1994. The eighth volume was likewise left incomplete. The basic material of the volume was collected, but not systematized. Comments were also lacking. The Institute of Arts commissioned musicologists Gevorg Geodakyan and David Deroyan to complete the work on the eighth volume and prepare it for publication. David Deroyan systematized the section on choral versions of the Liturgy and established their chronological order, based on Professor R. Atayan's notes and study of Komitas' archives. Gevorg Geodakian edited and, in certain cases, deciphered Komitas' renditions of spiritual melodies, transcribing them from Armenian into western notation. He was also the general editor of the volume.

The Institute of Arts expresses deep gratitude to the Calouste Gulbenkian Foundation in Lisbon, and the head of the Department of Armenian Communities Dr. Zaven Egavian, for his financial contributions that made the publication of this volume possible. We also thank the Primate of the Eastern Diocese of the Armenian Apostolic Church of America, His grace Archbishop Khajag Barsamian and the Director of the Fund for Armenian Relief, Yerevan Office, His grace Bishop Vigen Aikazian for their promotion and support to carry out this publication.

ОТ ИНСТИТУТА ИСКУССТВ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

Данный том включает духовные сочинения Комитаса. Он представляет особую ценность, потому что в подавляющем большинстве сочинения эти публикуются впервые. В том вошли и самые ранние обработки Литургии, относящиеся к периоду "ученичества" Комитаса, когда он только осваивал основы европейского профессионального музыкального искусства (хоры из Литургии, написанные в 1892 году на родине композитора в Кутине), и, надо полагать, самая последняя его работа - обработка литургических мелодий по записям Эми Абгар, опубликованным в начале XX века и значительно отличающимся от традиционно-канонических эчмиадзинских музыкальных текстов.

Духовные сочинения Комитаса расположены в хронологическом порядке, хотя это и представляло большие трудности: как известно, Комитас к одному и тому же сочинению обращался неоднократно, создавая множество вариантов, как правило, недатируемых.

Отдельно выделены хоры, созданные им во время пребывания в Эчмиадине (1899-1901гг., 1903-1904гг., 1907г. - в связи с кончиной католикоса Мкртича Хримяна) и, надо полагать, предназначенные в основном для церковной службы. Сгруппированы и выделены также духовные сочинения, исполненные Комитасом во время его концертов в Тифлисе (1905г.), Париже (1906г.) и Константинополе (1910-1915 гг.). Это дает возможность проследить творческую эволюцию Комитаса. Еще важнее то, что многие из этих сочинений, после болезни и смерти композитора нигде не исполнявшиеся, выделяются редкой красотой, самобытностью и чистотой национального стиля, раскрывают новые стороны творчества Комитаса.

Особый раздел в томе посвящен записям Комитаса духовных песнопений. Записи Комитаса по праву считаются эталоном достоверности и чуткого понимания национальных особенностей средневекового духовного песнетворчества. Многие образцы этого искусства дошли до нас именно благодаря записям Комитаса. Среди них - таги, мегеди, гандзы Нарекаци (X век), Шнорали (XI век), а также более поздних авторов. Это - высочайшие образцы армянской средневековой духовной музыки. По своей ценности они выходят за пределы армянской действительности и могут быть отнесены к числу крупнейших художественных явлений общехристианской музыкальной культуры данного периода.

Настоящий том, как все предыдущие и последующие, подготавливался музыковедом, профессором Робертом Атаяном. Издание академического Собрания сочинений Комитаса, начатое Институтом искусств в 1960-ые годы, ставило перед редактором множество сложных и трудных проблем. Как известно, в течение жизни Комитаса и в последующие годы была опубликована только часть его сочинений, - остальные дошли до нас в рукописях. Привезенные из разных архивов рукописи эти не всегда отличались цельностью и полнотой, нередко это были отдельные разрозненные листки, карандашные наброски, черновые записи. Все это необходимо было свести воедино, осмыслить, систематизировать, иногда просто расшифровать. И эту задачу проф. Атаян сумел решить на самом высоком научном уровне.

К сожалению, смерть Р. А. Атаяна (1994г.) помешала ему завершить работу. Незавершенным оказался и восьмой том. Им был собран основной материал тома, но он не был систематизирован, отсутствовал раздел комментариев. Работу над завершением тома и подготовкой его к изданию Институт поручил музыковедам Георгию Геодакяну и Давиду Дерояну. На основе заметок Р.Атаяна и изучения архива Комитаса Д.Дероян систематизировал раздел, посвященный многоголосным обработкам "Литургии", установил их хронологическую последовательность. Редакция, а в ряде случаев и расшифровка с армянской нотописки на европейскую комитасовских записей духовных песнопений сделана Г.Геодакяном. Им же осуществлена общая редакция тома.

Институт выражает глубокую благодарность Фонду Галуста Гюльбенкяна в Лиссабоне и директору его армянского отделения доктору Завену Еквянжу, взявшим на себя все расходы по изданию 8-го тома. Мы благодарим также главу восточной общины Армянской апостольской церкви в США архиепископа Хажака Барсамяна и директора отделения Фонда армянской помощи в Армении епископа Вигена Айказяна за содействие и поддержку в осуществлении данного издания.

ՆԱԽԱԲԱՆ

Կոմիտասի երկերի ժողովածուի նախորդ հատորում մենք ասել էինք, որ Պատարագի բազմաձայն մշակումով եւ ընդհանրապես հոգեւոր երաժշտությամբ Կոմիտասը զբաղվել է իր ստեղծագործական կյանքի բոլոր տարիներին, եւ քանի որ ժամանակի ընթացքում նրա մոտեցումը իր ստեղծագործությանը, բուն ստեղծագործական մեթոդները փոփոխվել, կատարելագործվել են, ուստի, բնականաբար, գոյացել են Պատարագի տարբերակներ: Այստեղ ավելացնենք ասվածին այդ տարբերակների գոյացման մի երկրորդ պարագա եւս:

Մասնավորապես Պատարագի բազմաձայնումը իրականացնելիս երբեմն կոմպոզիտորի խնդիրը կարգորոշվել է նաեւ զուտ գործնական, կիրառական հանգամանքներով: Այսպես, օրինակ, պետք է եղել ստեղծել բազմաձայն Պատարագ էջմիածնի Մայր տաճարում ճեմարանի աշակերտական-ուսանողական միասեռ երգչախմբով կատարելու համար: Պատարագ, որը պետք է կատարեր ֆրանսիական «Լա մուլոյո» երաժշտական ընկերության խառն երգչախումբը Փարիզում (ի դեպ գրում էր՝ «հիւանալի ծայներ կան խմբի մեջ, շատ լավ է առաջ գնում»): Պատարագ, որ հատկացված էր Կ.Ղուխի «Գուսան» երկան երգչախմբի մեծաքանակ կազմին կամ նույն երգչախմբի երգիչներից ընտրված արական փոքր կազմին եւ այլն: Գնականալի է, որ խնդրի այս կողմը հաշվի չառնել նա չէր կարող, ընդ որում՝ պետք է նկատի ունենար տարբեր երգչախմբերի ոչ միայն արտահայտչական առանձնահատկությունները, այլ, «ստիպողաբար», նաեւ որանց կատարողական-տեխնիկական հնարավորությունները (անշուշտ, պետք է հավատացած լինել, որ կոմպոզիտորը իրեն ընձեռած հնարավորությունների սահմաններում այս բոլոր դեպքերում էլ պետք է ձգտեր առավել գեղարվեստականության):

Վերջերս հայտնաբերած մի ձեռագրից պարզվում է, որ Պատարագի բազմաձայնսան առաջին փորձը Կոմիտասը ձեռնարկել է 1890-ական թվականների սկզբին, երբ նա ինքը դեռ ճեմարանի ուսանող էր: Իսկ Պատարագի վերջին՝ արական երգչախմբին հատկացված տարբերակը հայտնի է, որ ավարտված է 1914-15 թվականներին: Արդ, այդ քսանամյա ժամանակաշրջանում, նկատի առնելով երգչախմբերի տարբեր կազմերը, կատարողական տարտեռ նախնականները, Կոմիտասը Պատարագի ուղի քանի տարբերակ ստեղծեց:

Այսպիսի սոսկ «քանակային» հարցադրումը իրավական է թելուզվում եւ այն պատճառով, որ Կոմիտասի պահպանված ձեռագրերում միեւնույն խմբերից զանազան տարբերակները բազմաձայնման սկզբունքներով երբեմն միմյանցից այնքան տարբեր են, որ դրանք կարող են դիտվել որպես մեղեդիական նույն նյութով գոյած ինքնուրույն ստեղծագործություններ:

Պատարագի իր ստեղծած տարբերակների մասին Կոմիտասը միայն մեկ անգամ տվել է մի տեղեկություն, որից, ի դեպ, երևում է, որ նա այդ տարբերակներից ոչ մեկը մյուսից չի ստորադասել կամ անտեսել: Այդ տեղեկությունը Մխիթարյան հայր, ճեմաշտազետ Ղեւոնդ Տայյանին ուղղված նամակում է, որը թվագրված է 1909-ի հունվարի 30-ով (փետրվարի 12-ով): Կոմիտասը գրել է.

«Դայլական Պատարագն ունի 7 տեսակ բազմաձայն դաշնակած, բայց չէ տված»:

Այս տեղեկությունը զբերվով իր «Կոմիտաս վարդապետ. ուսումնասիրական տեսություն» արժեքավոր գրքովկում (Վ., Ա.Ղազար, 1936, էջ 81), Ղ.Տայյանը հարցը մանրամասնորեն քննարկել է.

Բանն այն է, որ, ինչպես իրավացիորեն գրել է Տայյանը, «ոչ մեկ աշակերտ կամ գործակից կամ կենսագիր Կոմիտաս վարդապետի՝ ոչ առաջ եւ ոչ այժմ ծանոթ եղած է գոյության այդպիսի բանի մը. ոչ մեկ ցանկ երկասիրությանց հիշատակած է նման անտիպ աշխատություն մը. ոչ մեկ լրագիր պլանարկած է գայն: Այս պարագան է ահա, որ հայ երաժշտական աշխարհի բացարձակ նորության մ' առջեւ կրնն» (էջ 82):

Ծավոք, նմանալի ստացած պահին Պատարագի այդ յոս տեսակ դաշնակումների վերաբերյալ լրացուցիչ որեւէ տեղեկություն ստանալու նպատակով Տայյանը չի դիմել Վարդապետին (ըստ երեւույթին Կոմիտասի «բայց չէ տված») արտահայտությամբ նրա «հետաքրքրասիրությանը» պատճեն է դրվել եւ նա հարմար էլ տեսել այլ մանրամասնությունների հետապնդելը): Բայց 1936-ին, Կոմիտասի մահից հետո, Տայյանը

նույն նյութի մասին բարեխիղճ կերպով տեղեկություններ է հավաքել իրեն մատչելի եղած բանավոր և գրավոր աղբյուրներից: Ահա դրանք.

Փարիզի Կոմիտայայն հանձնաժողովի «հարգելի և գործուն անդամներից մին՝ շատ մտերիմ Կոմիտաս վարդապետի հայտնել է, թե «Վարդապետը երբեք հիշատակություն մը չէր ցրած, որ «Չայկայան պատարագը յոթը տեսակ բազմաձայն դաշնակավ» է ինքը, ոչ չէր ցրած, որ Ղայաթրի Ա.Փրկիչ եկեղեցվում մեջ իր դաշնակարած «Պատարագը նվագվել է իր (Կոմիտաս վարդապետի) առաջնորդությամբ տակ, և ոչ հետո այդ հիշատակին տրված հացկերությունն առնեն անդրադարձած է. մինչ բսեր է լուկ, որ դեռ անկե այնքան գոչ չէ եղեր հարյուրներ հեղինակը, եւ թե հույս ունի հետագային ավելի բարվիթել գայն: Բնավ չէ ինքը հեղինակը, եւ թե հույս ունի հետագային ավելի բարվիթել գայն: Բնավ չէ ինքը հիշատակած դարձյալ 1916-ին երբ խնդրով շահագրգռվող անձնավորությունը իր տան հիշատակած հարձյալ 1916-ին երբ խնդրով շահագրգռվող անձնավորությունը իր տան մեջ ամբողջ եռամսյա շրջան մը իյուրեկկալած է զՎարդապետը: Լույնպես՝ երբեք այդպիսի աղբյուրներ մը չէ տված 1917-ին վերջերը, երբ Պոլստ մեջ Կոմիտաս վարդապետի գույքերն հավաքվել են սնտուկի մեջ Ազգային Մատենադարան փոխադրելու համար: Նմանապես չեն հանդիպած այդպիսի աշխատության երբ սնտուկը Պոլսեն Փարիզ փոխադրվել են վերջ Կոմիտայայն Գանձնախումբին հսկողության տակ բացվել է» (էջ 84-85):

Կոմիտասի տված տեղեկությունը ընտրագրելով որպես մի «իսկական առեղծված», Կոմիտայայն հանձնաժողովն անդամը հետո ավելացրել է՝ «Կամ այն է, որ շատ թվով ոչնչացված եւ կամ անհետացած ձեռագիրներ կան» (էջ 86):

Տայյանը բերում է նաեւ Ա.Սեւիթյանի, Գ.Սիրունու, Գ.Սեհրաբյանի և այլոց մանուկում հրատարակված տեղեկությունները Կոմիտասի ձեռագրերի մասին, որոնցից հասկացվում է, որ այդ անձնավորությունները նույնպես նման բան չեն տեսել: Դեռ ավելին, ըստ Գ.Սեհրաբյանի, 1923 թվականին Պոլսում, երբ Պատրիարքարանի կողմից կարգված հանձնախումբը Պոլսի Գայ արվեստի տան անդամների ներկայությամբ բացեցին Կոմիտասի սնտուկները և պատրիարք Նարոյանի նախագահությամբ այդ սնտուկների պարունակությունը մանրակրկիտ ցուցակագրվում էր, «դժբախտաբար, սնտուկների մեջ չգտնվեց հայ երաժշտության վերաբերյալ որեւէ արժեքավոր նյութ. կային անձնական գործածելի իրեր, հաներգերի ժամանակներին տրված թանկագին նկերներ, կրոնական եւ երաժշտական գրքեր, կային նաեւ մի քանի աննշան կիսատ-պոստ ցրված անհատականայի թերթիկներ եւ այլն» (էջ 88, «Հայրենիք» ամսագրից, 1936, հունվար, էջ 71, ընդգծումը՝ մերը. Ռ.Ա.):

Տայյանի մեջբերած գրեթե բոլոր աղբյուրները նույնպես ակնարկում են Կոմիտասի ձեռագրերում ժամանակին տեղի ունեցած կորուստների մասին: Ինքը Տայյանն էլ ի վերջո գալով է այն հետևություն, որ Կոմիտասի Պատարագի յոթ տեսակ բազմաձայն դաշնակավում «ոչ թե գոյություն չէ ունեցած, այլ կորսվելու ավաղելի ճակատագրին հանդիպած է» (էջ 91), եւ նա, ընկալանաբար, դիմում է Կոմիտայայն հանձնաժողովին՝

«Կոմիտայայն հանձնաժողովին վրա կծանրանա այսօր նվիրական պարտականություն մը... Մայիսանձամրիդի զգացմամբ լուրջ նկատողության առնելու այս շատ կարեւոր խնդիրը, որպեսզի ըստ այնմ հետազոտվի ուր որ է որքան որ հնար է ձեռք բերելու համար այս փաստավոր աշխատությունը, որ անշուշտ սրբազան երաժշտության իր գուլիս-գործոցը պիտի կազմե»: Դամարելով, որ խնդիրը դեռես բաց է մնում, նա իր զորակն ընդհանրապես ավարտում է կոչով՝

«Լույնքան մեծ ու նվիրական պարտականություն մը կծանրանա այսուհետեւ բոլոր կենսագիրներուն ու գրիչներուն վրա, արժանագրելու Կոմիտաս վարդապետի տպագրյալ կամ անտիպ երկասիրությանց կարգին նաեւ այդ անհետացած հույակապ երկը» (էջ 93):

Այստեղ կարելի էր «երանի տալ» հարգարժան հայր Դեռնդին այն բանի համար, որ կարծում էր, թե Կոմիտասի յոթ պատարագները հայտնաբերել լուկ կենսագիրների կամ գրիչների գործ է: Մինչդեռ, կոմպոզիտորի ձեռագրերում, որոնք Պոլսում 1923-ին «մանրակրկիտ ցուցակագրելուց հետո» ուղարկվել են Փարիզի Կոմիտայայն հանձնաժողովին, անգամ փորձված երաժիշտները, թե մինչ այդ Պոլսում, եւ թե, ցավոք, Փարիզում, չեն կարողացել այդ ձեռագրերում տեսնել պատարագներ կամ գրեթե դրանց հետքեր: Պատճառներից մեկն, անշուշտ մեծ երաժշտի ձեռագրերի յուրատեսակ վիճակն է եղել՝:

Կոմիտասի ձեռագիր արխիվի երկարամյա ուսումնասիրությունը մեզ բերել է հաստատ համոզման առ այն, որ յոթ տեսակի դաշնակավումը, իհարկե, իրոք եղել է մեզ հաջողվել է հայտնաբերել դրանց հետքերը, ի դեպ, երբեմն պարզաբանելով, թե «կիսատ-պատար գրված անհասկանալի թերթիկներից» որը յոթ տարբերակից որ մեկին է

¹ Դատելով այս գրության բովանդակությունից, Կոմիտայայն հանձնաժողովի այս «հարգելի և գործուն» անդամը Աստվածատուր Գաբրիելն է:

² Այստեղ մեր խոսքը չի վերաբերում Կոմիտասի երկերի ժողովածուի (այսուհետեւ՝ եժ) 7-րդ հատուկում տպագրված արական երգախմբի Պատարագին: Դրա նուստաները այն ժամանակ Փարիզում ստացված ձեռագրերի մեջ չեն եղել (տես այս մասին՝ եժ հտ. 7, էջ 124-127)

պատկանել: Մեզ համար հարցն այնուս այլ է. եղե՞նք են, արդյոք, այդ յոթ տարբերակները մաքուր գրված վիճակում որպես ֆիզիկական ամբողջություններ¹ 7, 8, 9, թե, ինչպես շատ այլ դեպքերում, դրանք մնացել են որպես սեւագրությունների հատվածաբաժար գրված տարանջատ առանձին թրթրերի վրա այնպիսի տեսերիում կամ տեսերիվներում: Մի այլ, բերես պակաս կարելու հարցն էլ այն է՝ եղել են արդյոք դրանք Պատարագի ամբողջական արարողության դաշնակցումներ, 8, 9, ի սկզբանե, ընդգրկել են Պատարագի կարեւորագույն հատվածները միայն:

Բանի որ Կոմիտասի ձեռագրերում կրուստներ, եւ երբեմն անդամալի կրուստներ հաստատապես տեղի են ունեցել (ի դեպ, հենց էքմիածնում եւ Գայատամի այլ վայրերում, շատ ավելի առատ 4. Պոլսում եւ, որքան էլ տարօրինակ է՝ նաեւ Փարիզում), ուստի այդ հարցերին վերջնական պատասխան տալը, գոնե՛ առայժմ, հնարավոր չէ: Բայց նկատի ունենալով, որ Կոմիտասը երկու քաջադիկ դեպքերից քաջի (խոսքը «Գայ քնար» եւ «Գայ գեղջուկ երգեր» ժողովածուների մասին է) այլ դեպքերում իր ստեղծագործությունները տպագրելու ոչ մի հեռանկար չի ունեցել, մենք այնուամենայնիվ, հավկած ենք կարծելու, որ ա. մեծ մասամբ դրանք մաքրագրություններ չեն եղել, ք. տարբերակների մի մասը հաստատապես Պատարագի արարողությունը ընդգրկել է հատվածաբար: Այս վերջին համեզամանը մտորումների տեղիք է տալիս. հիշենք, որ 1904-05 թվականները Կոմիտասի արվեստում նշանավորվեցին որպես համերգային բուռն գործունեության սկիզբ, երբ հոգեւոր երաժշտությունը «ծերբազատվեց» եկեղեցական արարողության հետ ունեցած պարտադիր կապից եւ դարձավ, նախ եւ առաջ, համերգային կատարման նյութ:

Գատվածաբար գրված Պատարագի այս կտորները, ըստ երեւույթին, հենց ի սկզբանե նախատեսված են եղել համերգային կատարման համար: Դրա վկայությունն ենք գտնում ինչպես ձեռագիր որոշ նյութերում (տե՛ս 449 եւ 624 արխիվային միավորները), այնպես էլ մեր ձեռքի տակ եղած համերգային տարբեր հայտագրերում: Երկացանկների համեմատությունից պարզ երեւում է, որ Պատարագի «խորհուրդ խորին», «Գայր մեր», «Սուրբ, սուրբ», «Տեր ողորմես», «Փռաք քեզ», «Ամեն: Գայր սուրբ» կենտրոնական երգերի հետ մեկտեղ Կոմիտասն իր համերգների ծրագրերում մշտապես ընդգրկել է Պատարագի կանոնական տեքստի մեջ չմտնող, քայց եկեղեցական տարբեր տոներին կատարվող «Ո՛վ զարմանալի», «Այստ Ժայնմ», «Այստ կանգեցես», «Դաշախառ», «Աշխարի անծնայն», «Յիշեսցուք», «Ալիուխ, լերից», «Էջ Միսիծինն ի Գորն» շարականներն ու ստեղծեր: Այդպես է ե՛լ 1905 թ. Թիֆլիսում, ե՛լ 1906թ. Փարիզում, ե՛լ 1910-15 թթ. 4. Պոլսում կայացած համերգների հայտագրերում:

Մեր հետազոտությունների հետևանքով հայտնաբերվել են Պատարագի հետեւյալ դաշնակցումները.

ա. 1892 թվականին Կուսինայում գրվածը (համեմատաբար մաքուր, հայկական ձայնամիջերով),

բ. 1897-99-ին Բեռլինում գրվածը (մաքուր, եվրոպական ձայնամիջերով, խոսքերը գերմաներեն),

գ. 1899-01-ին էքմիածնում գրվածը (սեւագիր, եվրոպական նոտագրությամբ),

դ. 1903-04-ին դարձյալ էքմիածնում գրվածը (սեւագիր, եվրոպական նոտագրությամբ),

ե. 1905-ին Թիֆլիսի համերգի համար գրվածը (սեւագիր, եվրոպական նոտագրությամբ),

զ. 1906-ին Փարիզի համերգի համար գրվածը (մաքուր, եվրոպական նոտագրությամբ, խոսքերը հայերեն եւ լատինատառ հայերեն),

է. 1907-ին կաթողիկոս Մկրտիչ Խրիմյանի հոգեհանգստի արարողության համար գրվածը (մաքուր, եվրոպական նոտագրությամբ),

ը. 1910-12-ին 4. Պոլսում «Գուսան» երգչախմբի խառը կազմի համար գրվածը (սեւագիր, եվրոպական նոտագրությամբ),

թ. 1914-15-ին 4. Պոլսում «Գուսան» երգչախմբի արական կազմի համար գրվածը (մաքուրագիր եւ սեւագիր, եվրոպական նոտագրությամբ),

ժ. Ենի Աբգարի Պատարագի դաշնակցման տարբերակը. 1914-15 թթ. 4. Պոլիս (սեւագիր, եվրոպական նոտագրությամբ):

Եղե՞նք են արդյոք Պատարագի այլ դաշնակցումներ եւս, դժվար է ասել: Թվարկած տարբերակներից 8-9 գետեղված է ե՛ծ նախորդ (7-րդ) հատորում, մնացածները տպագրվում են ներկա հմտորում: Սրանցից առաջինը՝ «ինքնուս» կոմպոզիտորի աշխատանք է: Չնայած դրան, այս հատորում դա ենք բերվում է պարզ դարձնելու համար

¹ Տայանը իր զրույկում ուշադրություն է հրավիրում այն բանի վրա, որ Կոմիտաս վարդապետ իր քաջատրություն մեջ իբրեւ կիսավարտ կամ թերատ գործ մը չէ որ կրիչն, այլ տաազրվելու արժեք պատրաստ աշխատությունը՝

այն լիակատար պատկերը, որ համեմատության միջոցով ստացվում է Կոմիտասի ստեղծագործական ոճի ձևավորման ու զարգացման բնագավառում:

Քացի նախավերջին տարբերակից, մյուսները ներկայացնում են Պատարագի հատվածներ (դրանցից երկուսը հեղինակն ինքը այդպես էլ վերնագրել է):

Ներկա հատորում բերված երաժշտական նյութի այն բաժինը, որն ընդգրկում է Թիֆլիսի, Փարիզի և Կ.Պոլսի համերգների երկացանկերը, տալիս ենք այն տեսքով, ինչպես որ կատարվել է հեղինակի օրոք:

Հրատարակությունը իրականացվում է բացառապես հեղինակային բնագրերից: Երաժշտական նյութի մեծագույն մասը հրատարակվում է առաջին անգամ:

Ռոբերտ Աթայան

Կոմիտասի ստեղծագործական ժառանգության կարեւորագույն մասն են հոգեւոր ստեղծագործությունների նրա գրառումները: Ի մի բերված ևսլալ հատորի մեջ, դրանք ներկայացնում են մեծ երաժշտի՛ այդ բնագավառում կատարած ևի մինչ այժմ հայտնաբերված բոլոր (կամ համարյա բոլոր) աշխատանքների յուրատեսակ ժողովածու: Այդ աշխատանքներից շատերը հրատարակվում են առաջին անգամ: Կոմիտասը իհանալի գեղտը հայ հոգեւոր երաժշտությանը, քաջատեղյակ էր նրա տարբեր ոճերի և ժանրերի նրբություններին: Գիտեր և ընկալում էր ոչ միայն իբրև նրբազգաց երաժիշտ, այլև իբրև իր կյանքի բազում տարիներն այդ երաժշտության ուսումնասիրմանը նվիրած գիտնական: Սկզբնաղբյուրի ճշտության, արժանահավատության, զեղարվեստական բոլոր առանձնահատկությունների անսխալ ըմբռնման առումով Կոմիտասի գրառումները եզակի երևույթ են հայ երաժշտական ողջ մշակույթի մեջ:

Հոգեւոր ստեղծագործությունների գրառումը Կոմիտասը սկսել է դեռ պատանեկան տարիներից: Պահպանվել է Շնորհալուն վերագրվող «Որ յանէից ստեղծեր» շարականի նրա գրառումը, թվագրված 1887 թվականով: Եվ երիտասարդ Սողոմոնի արդեն այդ աշխատանքը աչքի է ընկնում մասնագիտական քարծր մակարդակով: Հետաքրքիր է, որ նա տիտղոսաբերքի վրա հատում էջել է. «Շարական ԲԿ, ստեղի եղանակ սուրբ Էջմիածնա՛ ի ինն զուն» (ընդգծումը մերն է. - Գ.Գ): Սա այն բանի անմիջական վկայությունն է, որ արդեն այդ տարիքից Կոմիտասը ոչ թե սոսկ հավաքում է գրառում էր հոգեւոր ստեղծագործությունները, այլ անում էր դա, ունենալով գործողությունների որոշակի ծրագիր: «Իրենց նախնական ձևէին մեջ», ուշ շրջանի շերտավորումներից մաքրված հոգեւոր ստեղծագործություններ գտնելու են գրառելու ձգտումը դառնում է Կոմիտասի տվյալ բնագավառում հետագա ստեղծագործական և հավաքական ողջ գործունեության յուրատեսակ լեյտմոտիվը:

Հոգեւոր երաժշտության գրառումների առաջին երկու ժողովածուների ստեղծումը վերաբերում է 1890-ական թվականների սկզբներին: Առաջինը արված էր 1892 թվին Կուտինայում, կոմպոզիտորի հայրենիքում: Երկրորդը՝ 1893 թվին Էջմիածնում: Երկու ժողովածուները անմիջականորեն կապված են միմյանց: Միավորում է նաեւ դրանց ընդհանուր անվանումը՝ «Հոգեւոր եղանակներ»: Կուտինայում կատարված գրառումները որոշակի պատկերացում են տալիս անցյալ դարում Թուրքիայի հայկական գաղութավայրերի քաղաքներում տարածված հոգեւոր երաժշտության քնույթի և ոճի մասին: Այդ գրառումների գզալի մասը խմբագրված վիճակում տեղ է գտել Էջմիածնի ժողովածուի մեջ: Սակայն այդ ժողովածուի արժեքավորությունը մեծապես պայմանավորված է նրանով, որ այստեղ հավաքված են տաղերի հոյակապ մնուշներ, այդ թվում՝ Գրիգոր Նարեկացու «Հալիկ», «Սնդո ծայն», «Հաւուն հաւուն», Ներսես Շնորհալու «Ստեղծող մանկանց», Առաքել Մյունեցու «Դասքն հրեական» տաղերը:

Հետագա տարիներին այդ զուցակը համալրվեց բազմաթիվ նոր տաղերով, սրբասացություններով, մեղեդիներով, գանձերով: Դրանք թվում էին Նարեկացու «Սալն այն իջանէ ի լեռնէն ի Մասեաց», անանուկ հեղինակի «Տիրածայրն», «Մարիամ Մազաղեմին», «Գոչէր հրեշտակ», «Ու՛ր ես, Մայր իմ», Շնորհալու Արեւազալի երգերից «Շանապարի և ճշմարտութիւն», նշանավոր «Լոյս զուսայն»-ը և այլն: Այս բոլորը ներառված է տվյալ հատորի մեջ, բացառությամբ սրբասացությունների, որոնք արդեն հրատարակված են նախորդ յոթերորդ հատորի մեջ:

Կոմիտասը մեծ ուշադրություն է նվիրել շարականների գրառմանը: Հետաքրքրական պատասխան է պահպանել շարականների կոմիտասյան տարբերակների մնուշներ, հրատարակած նվորական նոտամիշերով Ֆրանսիացի երաժիշտազետ Պյեր Օրրիի կողմից: Դրանք զգալի չափով հիմնվում են Ն.Թաշճյանի գրառումների վրա, որոնք «Չայնագրեալ Շարական հոգեւոր երգոց» վերնագրի տակ հրատարակվել են 1875 թվին: Սակայն այստեղ, և առավել չափով Կոմիտասի հետագա գրառումներում, կան նաեւ շարականների բոլորովին նոր տարբերակներ:

Կոմիտասյան հանձնաժողովի 1946 թվին հրատարակված «Տաղք եւ Ալլելուք» ժողովածուի նախաբանում դառնությամբ նշվում էր. «Կային նաեւ հոյակապ “Տաղ”եր զոր լսած ենք Կոմիտասի բերնով Փարիզի մեր եկեղեցւոյն մէջ հրաշալի կերպով մեներգուած, եւ որոնց սեւագրութիւնն իսկ չգտանք Պոլսն մեր Յանձնաժողովին զրկուած ձեռագիրներուն մէջ. ատոնք են «Տիրամայրը» (հայկական Stabat Mater- ը), Լարեկացիի «Երգ Յարութեան»ը («Սայլն այն իջանէր ի լեռնէն ի Սասնաց»), «Դաւիկ»-ը («Դաւիկ մի պայծառ տեսի անմման»), Մոյնպէս Մեծ Պահի շրջանին երգուող եղերական աղբիսարչ «Տէր ողորմեա» մը, բոլորովին տարբեր վարդապետին դաշնակած Պատարագին մէջ գտնւածն, եւ որուն իրմէ երգուիլը լսած ենք բարեկամական շրջանակի մը մէջ: Շատ ցաւայի բան կ'ըլլայ եթէ այդ վսեմ մեղեդիներն ընդ միշտ կորսնցնենք»:

Այժմ այդ բացը հիմնականում լրացված է, թեւ Կոմիտասի ժառանգության հավաքումը դեռեւս չի կարելի ավարտված համարել: Կոմիտասի նոր ձեռագրերի հայտնաբերումը, անշուշտ, պետք է շարունակվի:

Առկա հատորի ծանոթագրությունները զրել են Դավիթ Դերոյանը (խմբերգային մշակումների բաժին) եւ Գեւորգ Գյողակյանը (միաձայն հոգեւոր ստեղծագործություններ): Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է համարվել ամեն մի առանձին դեպքում հաստուկ հիշատակել ծանոթագրությունների հեղինակի անունը, այդ թվում Ռ.Աթայանի սեւագիր գրառումները ներկայացնելիս:

Գեւորգ Գյողակյան

Հայկական համալսարանի Գրադարան

Գրքի անունը: Գրքի հեղինակը: Գրքի տեսակը:
 Գրքի թիվը: Գրքի թվականը: Գրքի վիճակը:
 Գրքի արժեքը: Գրքի նկարագրությունը:
 Գրքի նկարագրությունը: Գրքի նկարագրությունը:

Գրքի անունը: Գրքի հեղինակը: Գրքի տեսակը:
 Գրքի թիվը: Գրքի թվականը: Գրքի վիճակը:
 Գրքի արժեքը: Գրքի նկարագրությունը:
 Գրքի նկարագրությունը: Գրքի նկարագրությունը:

Գրքի անունը: Գրքի հեղինակը: Գրքի տեսակը:
 Գրքի թիվը: Գրքի թվականը: Գրքի վիճակը:
 Գրքի արժեքը: Գրքի նկարագրությունը:
 Գրքի նկարագրությունը: Գրքի նկարագրությունը:

Խ Մ Բ Ե Ր Գ Ե Ր

Հատվածներ քառաձայն Պատարագի (1899-1901)

Տղաների երկձայն խմբի [դիսկանտների],
տենորների և բասերի համար

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԽՈՐԻՆ

[Ի հասարակ առդու]

[S.]
[A.]

խոր-խորդ խ-րիճ, ան-հաս, ան-ը - սկզբն, որ գար - դա - թե - զեր զվե - ընձ պե - տու - թիւն,

[T.]
[B.]

յա - օա - գատ ան - մա - տոյց լու - սոյն զե - թա - պանծ փա - օօր

գրա - սըս կրե - ղի - ճաց: Ան - ճա - օա - հրաչ զօ - բու - թեանք

ատոյ - ծեր զվ - դամ պատ - կեր տի - յա - կան եւ ճա - զե - լի փա - օօր

զգե-տա-տ-րե-զեր ի դրախտն Ա - ղե - Յի տե - ղի թե - կա - ճաց:

ԱՅՍՕՐ ԺՈՂՈՎՆԱԼ

[S.]
[A.]

Ա - սօր ժո - դո - վեալ դասք քա - հա - նա - թից, սար - կա - ւա - գաց, դեպ - րաց

[T.]
[B.]

եւ կրե - թի - կո - սաց, խումկ մա - տու - ցա ճեմք ա - ռա - ցի Թո, Տէր,

յօ - թի - նակ ըստ իր - նու - մըն մա - քա - թի - այ: Ըն - կալ ար ի մեզ

Ըզ լըն - կա - նուր մաղ - քանս, որ պեւ պա - տա - ռազն Ա - թե - լի, զտ - յի

եւ զիր - ռա - հա - մու: Բա - թե - խա - տու - քանոք վե - թիմ Թո զօ - ռաց

միտ ան - շարժ պա - հեա զԱ - թու Բայ - կալ մնայց:

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾ

[S.]
[A.] Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հոգոր, սուրբ եւ ան - մահ, որ յայտ - նեցար վա - սն մեր,
որ իմ - յեցար վա - սն մեր,
որ յայ - բնար ի մե - ռե - լոց.

[T.]
[B.]

1. 2. n - դոր - մա մեզ, n - դոր - մա մեզ]

ՄԱՐՄԻՆ ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ

[S.]
[A.] Մար - մին տե - լու - ցա - կան եւ ա - թինք փրկ - չա - կան
[T.]
[B.]

կայ ա - տա - ջի, երկ - ցա - յին զօ - թու - թինքն յա - ն - ռե - տրս

եր-զնն եւ ա- սնն ան- հան- զիստ քար - քա - ուով, սուրբ, սուրբ, սուրբ, Տէր զօ-րու - թեանց:

ԱՄԷՆ: ՀԱՅՐ ԵՐԿՆԱԽՈՐ

[S.] Ա - մն: Դայր երկ - նա - տր, որ որ - զիդ Քո ե - տուր
[A.]
[T.]
[B.]

ի մահ վա - սցն մեր պար-տա - պան պար - տեաց մե - ռոց, հեղ - մանք ա - թեան նո - քա

ա - դա - յեմք ըզ Քեզ, ո - զոր-մեա Քո քա - նա - տր ho - տի:

եւ ընդ հոգ - տրք Քում:

ՈՐԴԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

[S.]
[A.]

Որ - ղի Աս - տու - ծոյ, որ փա - տա - ռա - զեալ Գոր ի հաշ - տու - քիւն

[T.]
[B.]

հաց կե - ճաց քաշ - խիս ի ծեզ, ինդ - մաճր ա - ընան Քո սուրբ

ա - ղա - չնք ընդ Քեզ, ո - ղոր - մեզ ա - ընանք Քով փոր - կեալ իօ - տի:

ՀՈԳԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

[T.I. solo]
[T.II. solo]

Դո - ղի Աս - տու - ծոյ, որ փա - տալ - զի Քո

[B.]

զխոր - իտոյ ի - զեալ ի յովկ - մից կա - տա - ըն

ի ծն - ցաւ մեր, հեղ - մանք ա - բան

տը - րա, ա - դա - յեց ըզ բեզ.

հան - զտ զիտ - զիտ մեր մըն - ցե - ցե - լոց:

[S.]
[A.]

Ըստա - մե - նայ - ցի եւ յա - դագս ա - մե - նե - ցուն.

[T.]
[B.]

[S.]
[A.]

Ա - մն: եւ ընդ հոգ - տոյ Քու՛ն:

[T.]
[B.]

Տէ՛ր, ո - դոյր - մա:

Տէ՛ր, ո - դոյր - մա:

Կե - զո, Տէր, եւ ո - դրո - մեա:

Յի - շեա, Տէր, եւ ո - դրո - մեա:

Տէր, ո - դրո - մեա,

Քեզ Տեսա - նցոյ յանճս եւ ղի - ցոս:

Տէր, ո - դրո - մեա,

Տէր, ո - դրո - մեա,

Տէր, ո - դրո - մեա:

ՄԻԱՅՆ ՍՈՒՐԲ

Մի - այն

սոսոյ

Ա

մե:

Յի - սուս Քիս - սուս ի փառս: Աս - տու - ծոյ Յոր: Ա - մե:

ՏԷՐ, ՈՂՈՐՄԵԱ

(S.)
(A.)

ՏԷ՛ր, n - ղոր - մեա, ՏԷ՛ր, n -

(T.)
(B.)

ՏԷ՛ր, n - ղոր - մեա, ՏԷ՛ր, ՏԷ՛ր n -

ղոր - մեա, ՏԷ՛ր, n - ղոր - մեա, ղոր - մեա,

ղոր - մեա, ՏԷ՛ր, n - ղոր - մեա.

ՏԷ՛ր, n - ղոր - մեա:

Lesio

[Adagio, ma tempo rubato]

ՏԷՐ, ՈՂՈՐՄԵԱ

S.

ՏԷ՛ր, n - ղոր - մեա, ՏԷ՛ր, n - ղոր - մեա, ՏԷ՛ր, n - ղոր - մեա,

T.

B.

ՏԷ՛ր, n - ղոր - մեա, ՏԷ՛ր, n - ղոր - մեա, ՏԷ՛ր, n - ղոր - մեա,

ՏԷ՛ր, n - ղոր - մեա, ՏԷ՛ր, n - ղոր - մեա:

Var.

ՊԱՏԱՐԱԳ [1903-04, ս. Էջմիածին]

(հատվածներ)

Նշանակում է
ժամանակ
և ծառայող
Օրհնագիր

S. A. T. B.

be gnes hna - արդ Բում:

Ա - աս - ջի Բն, Տ՛ր:

ճ. Օրհնագիր, Տ՛ր
Տ՛ր և ի
Պատվով

ՍՈՒՐԱ ԱՍՏՈՒԱԾ

S. A. T. B.

[Սուրբ Աստուած, սուրբ երկրորդ, սուրբ երկրորդ մաս] որ յար - արդ ի

մե - րե - լոց, [մե - րե - լոց մեզ] մե - րե - լոց մեզ:

Var.

S. A. T. B.

Տ՛ր, n - որդ - մե:

S. *mf* *pp* *mf* *pp*
 A. Յի - շեա, Տէ՛ր, եւ ն - դրո - մե՛ա, Տէ՛ր, ն - դրո - մե՛ա, թեզ Տեառ-ճեղ յաճճեց ե - դի -

T. *mf* *pp* *mf* *pp*
 B. յաճճեց, Տէ՛ր, ն - դրո - մե՛ա, Տէ՛ր, ն - դրո - մե՛ա, Տէ՛ր, ն - դրո - մե՛ա:

mf *pp* *mf* *pp*
 գոց, Տէ՛ր, ն - դրո - մե՛ա, Տէ՛ր, ն - դրո - մե՛ա, Տէ՛ր, ն - դրո - մե՛ա:

mf *pp* *mf* *pp*
 - - - - - ut Աս - տուած:

ՓԱՆՔ ԲԵՉ, ՏԵՐ

S. *ff* *pp* *ff* *pp*
 A. Փա՛րք Բե՛զ, Տէ՛ր, Աս - տուած տուած

T. *ff* *pp* *ff* *pp*
 B. Փա՛րք Բե՛զ, Տէ՛ր, Աս - տուած տուած

pp
 Յի - շեա

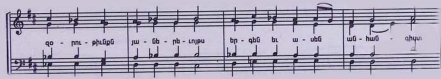
S. A.
 Կե - ցո՛ւ, Տէ՛ր: Ընդր - հե՛րա, Տէ՛ր: Ընդր - հե՛րա, Տէ՛ր, Տէ՛ր, ո - դոբ-մե՛ա,

T. B.
 քեզ Տեսա-նող յանձն ե - ռի ցուք, Տէ՛ր, ո - դոբ-մե՛ա, Տէ՛ր, ո - դոբ-մե՛ա, Տէ՛ր, ո - դոբ - մե՛ա:

ՍԱՐԿԻՆ ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ

S. A.
 Սար - ժին տ - լու - նա - կան եւ ա - ռիւն փոքր -

T. B.
 չա - կան կայ ա - ռա - ջի երկ - նա - յին

 զօ - լու - փնձցն յա - նե - ին-ւոյս եր - զնն եւ ա - սնն ան - հաճ - զկատ

 շար - ռա - ռով սու՛րբ, սու՛րբ, սու՛րբ, Տէր զօ - լու - քանց:

ՈՎ Է ՈՐՊԻՒ

S. [solo]
A.

ո՛վ

ո՛վ

t

t

T.

ո՛վ t

B.

ո՛վ

ո՛ր - պե՛ս

ո՛ր - պե՛ս

ո՛վ t

t

Տե՛ր

Սա - տուած

Սա - տուած

Սա - տուած

Սա - տուած

Սա - տուած

խա՛ս

ձե՛ր,

խա՛ս

ձե՛ր,

ձե՛ր,

ձե՛ր,

խա՛ս

խա՛ս

Գաւ վասն
 Գաւ վասն
 յե - - - - - գաւ վասն

մեր, քա ղե
 մեր, քա ղե
 մեր, քա ղե

քա ղե - - - - - գաւ եւ յա - ղեա՛ւ:
 գաւ եւ յա - ղեա՛ւ:

S. A. Դա - ւա - տա - ղիմ օ - ղե, յաշ - խար - հի եւ համ - քար - ձաւ վա - ռօք:
 T. B.

ե - կայց ժո - դո - վուրդո, զօրհ - նու - քիւն ընդ հրս - շտակս

եր - զես-ցուց Լե - ճա ա - սե - լով, սուրբ, սուրբ, սուրբ ես, Տէր Աս-տուած մեր:

Կե - ցո՛, Տէ՛ր, եւ ռ - դրո - մե՛ս:

ՋՐԻՍԱՆՍ Ի ՄԷՋ

A.

Զրիս-տոս ի մէջ մեր յայտ - ցե - ցաւ, ըր էճճ Աս - տուած աստ բազ - մե - ցաւ,
 ե - կե - դե - ցիս մի անճճ ե - դել համ - քոյ - ըզս յոյ ԼՅՐ - ման տղ - ւաւ:

T.
B.

հա - դա - դու - քիւն ծայն հըն - չե - ցաւ, սուրբ ող - ջու - ցի հրա - ճան տղ - ւաւ,
 մոջ - ճա - մու - քիւ - մըն հե - ռա - ցաւ սերն յընդ - հա - նու - ըզս սրբի - օե - ցաւ:

Արօ, պաշ - տօն - եայց բար - ծեալ ըզ - ծայն, սուրբ զօրհ - նու - քիւն ի մի - քե - ռամ

ձր - առ - ան - կան Ան - տուա - ծու - թանց ո - ռում տրով - րէքն են սըր - ին - քան:

ՍՈՒՐՔ, ՍՈՒՐՔ

S. Սո՛ւրք,
A. Սո՛ւրք,
B. Սո՛ւրք,
Սո՛ւրք,

S. Սո՛ւրք,
A. Սո՛ւրք,
T. Սո՛ւրք,
B. Սո՛ւրք,
Սո՛ւրք,

S. Սո՛ւրք,
A. Սո՛ւրք,
T. Սո՛ւրք,
B. Սո՛ւրք,
Սո՛ւրք,

Տէ՛ր զօ - լու - թեանց, լի են եր - կինք եւ եր -

Տէ՛ր, լի են եր - կինք եւ եր -

Տէ՛ր, լի են եր - կինք եւ եր -

Տէ՛ր, լի են եր - կինք եւ եր -

կիր փա - ոօք Քո, օրհ - նու - թիւն ի քար -

կիր փա - ոօք Քո, օրհ - նու - թիւն ի քար -

կիր փա - ոօք Քո, օրհ - նու - թիւն ի քար -

կիր փա - ոօք Քո, օրհ - նու - թիւն ի քար -

ձունս, օրհ - նեալ, որ ե - կիր եւ գա - լոցոյ ես ան -

ձունս, օրհ - նեալ, որ ե - կիր եւ գա - լոցոյ ես ան -

ձունս, օրհ - նեալ, որ ե - կիր եւ գա - լոցոյ ես ան -

ձունս, օրհ - նեալ, որ ե - կիր եւ գա - լոցոյ ես ան -

ուամբ Տեսան: Ով - սան - ռու ի բար - ծուհու:
 ուամբ Տեսան: ի բար - ծուհու:
 ուամբ Տեսան: Ով - սան - նա ի բար - ծուհու:
 ուամբ Տեսան: Ով - սան - նա ի բար - ծուհու:

Vcr.

ով - սան - նա ի բար - ծուհու:
 ով - սան - նա ի բար - ծուհու:

ծուհու:
 ծուհու:

Ա
 ծուհու:

ՅԱՄԵՆԱՅՆԻ

S. A.

օրի - ննայ ես Տ՛ր.
 Ես - նե - նայ - թի օրի - ննայ ըզ

T. B.

զո - վնայ ըզ - թեզ. զո - հա - նայ ըզ - թեզ ա -
 թեզ.

դա - շնոր Թ՛՛ր - թե՛, Տէ՛ր, Աս - տուծ օրը:

Յի - շա, Տէ՛ր, եւ ո - ղոր - օնա՛: Տէ՛ր, ո - ղոր - օնա՛, Քեզ

Տառ-ճոյ յանճ ե - ղի-ցոյք. Տէ՛ր, ո - ղոր-օնա՛, Տէ՛ր, ո - ղոր - օնա՛, Տէ՛ր, ո - ղոր - օնա՛:

ՀՈԳԵՎՈՐ ԽՄԲԵՐԳԵՐ
 Կատարված 1905 թվի թիֆլիսյան համերգներում

1. ՀԱՅՐ ՄԵՐ

S. A.

Չա՛յր Չա՛յր մեր, որ եր-կինս ես, սուղ ե - դի - ցի ա -

T. B.

մեր, մեր, Չա՛յր մեր, Չա՛յր մեր,

ճուճ մո, ե - կես - ցտ ար - քա - յու - թիսճ մո,

ե - դի - ցին կամք մո, որ - պես եր - կինս ես, եր կրե՛ ճիսց

մեր հա - ճա - պա - զոր տո՛ր սեզ այ - սոր ես

թո՛ր մեզ ըզ - պար - սին մեր, որ - պես ես մեք թո - դումք մե -

րոց պար - տա - փա - օնց: եւ զի՛ տա - օր զօնգ ի փոր - ծու -

փն.ձ, ալլ փոր - կեա ի չա րէ:
ալլ փոր - կեա ի չա րէ:
ալլ փոր - կեա ի չա - րէ. ի չա - րէ:

2. ԱԼԷՆՈՒԿԱ ԼԵՐԻՆՆԵՐ

S. Ա - լէ - լու - իա, ա - լէ - լու - իա, ա - լէ - լու - իա, ա - լէ - լու - իա,
A. Ա - լէ - լու - իա, ա - լէ - լու - իա,
T. Ա - լէ - լու - իա, ա - լէ - լու - իա,
B.I. Ա - լէ - լու - իա, ա - լէ - լու - իա,
B.II. Ա - լէ - լու - իա, ա - լէ - լու - իա, ա - լէ - լու - իա, ա - լէ - լու - իա,

Կ - լ - լու - իս, Կ - լ - լու - իս, Կ - լ - լու - իս.
 Կ - լ լու իս [Solo]
 Կ - լ - լու - իս, Կ - լ - լու - իս, լի -
 Կ - լ - լու - իս, Կ - լ - լու - իս.
 Կ - լ - լու - իս, Կ - լ - լու - իս, Կ - լ - լու - իս.

[S.] ցըն - ծաս - ցեն Կ - ոս - ցի Տեսնո՞ց զի գայ, եւ հաս - եալ է

[A.] ցըն - ծաս - ցեն Կ - ոս - ցի Տեսնո՞ց զի գայ, եւ հաս - եալ է

[T.] ցըն - ծաս - ցեն Կ - ոս - ցի Տեսնո՞ց զի գայ, եւ հաս - եալ է

[B.I, II] ցըն - ծաս - ցեն Կ - ոս - ցի Տեսնո՞ց զի գայ, եւ հաս - եալ է

Տեր ի դա - տել զեր - կիր: հա - լես - ցին եւ աս -
 Տեր ի դա - տել զեր - կիր: հա - լես - ցին եւ ան -
 Տեր ի դա - տել զեր - կիր: հա - լես - ցին եւ ան -
 Տեր ի դա - տել զեր - կիր: հա - լես - ցին եւ ան -

տաճը վատ - նես - ցին, եւ դո - դաս - ցի ա - մե - նայն սո - կիր:

տաճը վատ - նես - ցին, եւ դո - դաս - ցի ա - մե - նայն եր - կիր:

տաճը վատ - նես - ցին, եւ դո - դաս - ցի ա - մե - նայն եր - կիր:

տաճը վատ - նես - ցին, եւ դո - դաս - ցի ա - մե - նայն սո - կիր:

3. ՈՎ ԶԱՐԽԱՆԱԼԻ

Ով զար - մա - նա - լի խոր - հուրդ այս մեծ յայտ - նեալ,

Ով խոր - հուրդ այս մեծ յայտ - նեալ,

Ով զար - մա - նա - լի խոր - հուրդ այս մեծ յայտ - նեալ,

խոր - հուրդ այս մեծ յայտ - նեալ,

Ա - թա - ղիցն Աստ - ուած ի Յոր - դա - նան եկ - եալ:

Ա - թա - ղիցն Աստ - ուած ի Յոր - դա - նան եկ - եալ:

Ա - թա - ղիցն Աստ - ուած ի Յոր - դա - նան եկ - եալ:

Ա - թա - ղիցն Աստ - ուած ի Յոր - դա - նան եկ - եալ:

Գե'տ, մի' զար - հու - թի'ր, ջո Ա - ռա - թիլն եմ ես,
 Գե'տ, մի' զար - հու - թի'ր, Ա - ռա - թիլն եմ ես,
 Գե'տ, մի' զար - հու - թի'ր, եմ ես,

եկ - եալ մը - կըր - տիմ եւ լը - ա - նամ ըզ - մեղս:
 եւ լը - ա - նամ ըզ - մեղս:
 եկ - եալ մը - կըր - տիմ եւ լը - ա - նամ ըզ - մեղս:
 մը - կըր - տիմ եւ լը - ա - նամ ըզ - մեղս:

4. ԱՅՍՕՐ ՉԱՅՆ ՀԱՅՐԱԿՆՆ

Այս - օր ծայ - նըն հայ - ռա - կան յերկ - մից իզ - եալ,
 Այս - օր ծայ - նըն հայ - ռա - կան յերկ - մից իզ - եալ,

հա - ճո - յա - կան Սի - րե - զե - տյ Որդ - ւո վը - կայ

այ յոր - դո - թ, զետ յոր - դո - թ, զետ Յոր - դա - նան:

Յոր - դո - յա - կան ծայ - մի եր - զեր մեծ Կա - ղա - պետն Յով - հան - նու:

5. ԷՋ ՄԻԱԾԻՆՆ Ի ՀՕՐԷ

S. Ա. ԷՋ Մի - ա - ծինն ի Դօ - թ ԷՋ լոյս փա - ռաց ընդ նը - մա,
T. B.

ճայնք հե՛հ - ջե - զի՛հ սահ - դա - ռա - ծեցք ան - դը՛ն - դից:

Տես - եալ ըզ - լոյս ծծօ հայ - ռա - փե - տին Գրի - զր - ը:

պատ - ըր զը՛ն - ծու - թամբ հա - ւա - տա - զեւրո - յւ - թա - յի՛ն:

ե - կայք շի - նս - ցուք սուրբ ըզ - խո - ռա - նը՛ն լու - սոյ

բան - զի ի սմա ծա - զեաց ծեզ լոյս ի Դա - յառ - տան աշ - խար - հի:

6. ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԽՈՐԻՆ

T. solo

[խոր - հուր] խո ռին,

[խոր-հուր] խո ռին,

[խոր-հուր] խո ռին,

ան հաս,

ան հաս,

ան հաս,

ան - ռ - սկիզբն, իր զար - դա - ռն - ցր զվն -

ան - ռ - սկիզբն, իր զար - դա - ռն - ցր զվն -

ան - ռ - սկիզբն, իր զար - դա - ռն - ցր զվն -

րին պն - տու - թինը ի յա - ռա - զաստ ան - մա - տոյց լու -

րին պն - տու - թինը ի յա - ռա - զաստ ան - մա - տոյց լու -

րին պն - տու - թինը ի յա - ռա - զաստ ան - մա - տոյց լու -

զրա - սրա

սոյն զե - ռա - պանձ փա - ռօր զրաւս հրե - ղի - նաց:]

սոյն զե - ռա - պանձ փա - ռօր զրաւս հրե - ղի - նաց:]

սոյն զե - ռա - պանձ փա - ռօր զրաւս հրե - ղի - նաց:]

7. ՓԱՌՐ ԶԵՁ, ՏԷՐ

S. Փա՛րք Զեզ, Տէր, Աստ - ռանձ մեր:

A. Փա՛րք Զեզ, Տէր, Աստ - ռանձ մեր:

T. Փա՛րք Զեզ, Տէր, Աստ - ռանձ մեր:

B. Փա՛րք Զեզ, Տէր, Աստ - ռանձ մեր:

8. ՍՈՒՐԲ, ՍՈՒՐԲ

S. Սու՛րբ, Սու՛րբ,

A.I. Սու՛րբ,

A.II. Սու՛րբ,

T. Սու՛րբ,

B.I.

B.II.

Ulc'pp.

Ulc'pp.

Ulc'pp.

Ulc'pp:

[Ulc'pp:]

Ulc'pp:

Ulc'pp:

Ulc'pp:

Ulc'pp:

[Ulc'pp:]

Ulc'pp:

[Ulc'pp:]

S.
Տէ՛ր զօ - րու - քեանց, լի եմ եր - կինց

A.
Տէ՛ր զօ - րու - քեանց, լի եմ եր - կինց

TI.
Տէ՛ր զօ - րու - քեանց, լի եմ եր - կինց

TII.
Տէ՛ր, լի եմ եր - կինց

B.I.
լի եմ եր - կինց

B.II.
լի եմ եր - կինց

Եւ եր - կիր փա - սօց Քո:
 Եւ եր - կիր
 Եւ եր - կիր փա - սօց Քո:
 Եւ եր - կիր փա - սօց Քո:
 Եւ եր - կիր փա - սօց Քո:

Օրհ - նու - քիւն ի քար - ձունս, օրհ - նեալ, որ ե -
 Օրհ - նու - քիւն ի քար - ձունս, օրհ - նեալ, որ ե -
 Օրհ - նու - քիւն, օրհ - նեալ, որ ե -
 Օրհ - նու - քիւն ի քար - ձունս, օրհ - նեալ, ե -
 Օրհ - նու - քիւն ի քար - ձունս, որ ե -

Լիր եւ գա - լորդ եւ ան - ուաճը Տեառն:
 Լիր եւ գա - լորդ եւ: -
 Լիր եւ գա - լորդ եւ ան - ուաճը Տեառն:
 Լիր եւ գա - լորդ եւ ան - ուաճը Տեառն:
 ան - ուաճը Տեառն:
 Լիր եւ գա - լորդ եւ Տեառն:

Ով - սան - ցա ի բար - ձունս:
 Ով - սան - ցա ի բար - ձունս:
ի բար - ձունս:
 Ով - սան - ցա ի բար - ձունս:
ի բար - ձունս, ի բար - ձունս:
 Ով - սան - ցա ի բար - ձունս:

9. ՅԱՄԵՆԱՅՆԻ

5. A.
 Յա - մե - նայ - զի օրհ - նեմք ըզ - թեզ.

T.
 օրհ-նեալ ես Տէ՛ր. գո-վեմք ըզ - թեզ.

B.
 գո - հա-նամք ըզ - թե՛ն ա - դա - լեմք ըզ - թեզ, Տէ՛ր. Առ-տուած մեր:

 գո - հա-նամք ըզ - թե՛ն ա - դա - լեմք ըզ - թեզ, Տէ՛ր. Առ-տուած մեր:

 գո - հա-նամք ըզ - թե՛ն ա - դա - լեմք ըզ - թեզ, Տէ՛ր.

10. ԱՄԵՆ: ՀԱՅՐ ՍՈՒՐԲ

[Adagio, quasi rubato]

TI. solo
 մե՛ն:

TII. solo
 մե՛ն:

B. solo
 մե՛ն:

 մե՛ն:

 մե՛ն:

 մե՛ն:

 մե՛ն:

 մե՛ն:

 մե՛ն:

[Un poco mobile]

Cello

OpH
այծծ

մութ - քիւն
բի - քիւն
հիշտ

հօր
բի

բէ
յա

Որդ
դի

տղ
տեանս

TI.

Cello

OpH
այծծ

մութ - քիւն
բի - քիւն
հիշտ

հօր
բի

բէ
յա

Որդ
դի

տղ
տեանս

TI.

Cello

OpH
այծծ

մութ - քիւն
բի - քիւն
հիշտ

հօր
բի

բէ
յա

Որդ
դի

տղ
տեանս

B.

1

2

բի - Արդ - քոյ
յա - զի - քոյ
հոգ - տղն,

տե - ճից:
Ա -

բի - Արդ - քոյ
յա - զի - քոյ
հոգ - տղն,

տե - ճից:
Ա -

բի - Արդ - քոյ
յա - զի - քոյ
հոգ - տղն,

տե - ճից:
Ա -

մեծ:

մեծ:

մեծ:

11. ՏԵՐ, ՈՂՈՐՄԵԱ

S.
A.

[ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա, ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա,

T.
B.

ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա, ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա]

12. ԱՇԽԱՐՀ ԱՄԵՆԱՄՆ

S.

ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա, ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա,

A.

ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա,

T.

Աշ - խարհ ա - մե - նայմ առ իս նա - յն - ջեալ, ահ - տա - կից լն - թուր:

B.I
B.II

Տէ՛ր, ո - դոր - մեա, Տէ՛ր, ո - դոր - մեա, ո - դոր - մեա, Տէ՛ր, ո - դոր - մեա, Տէ՛ր,
 Տէ՛ր, ո - դոր - մեա,
 Բա - մամ ըզ - շոր - քունս, քար - քա - ղիմ լեզ - ուսս, քո - դո - քեմ զանճ - նս

Տէ՛ր, ո - դոր - մեա, Տէ՛ր, ո - դոր - մեա, Տէ՛ր, ո - դոր - մեա:
 Տէ՛ր, ո - դոր - մեա Տէ՛ր, ո - դոր - մեա, Տէ՛ր, ո - դոր - մեա:
 Տէ՛ր, ո - դոր - մեա, Տէ՛ր, ո - դոր - մեա, Տէ՛ր, ո - դոր - մեա:
 Տէ՛ր, ո - դոր - մեա, Տէ՛ր, ո - դոր - մեա, Տէ՛ր, ո - դոր - մեա:

13. ըզԸՆՁ ՕՐՀՆԵՄԸ

[Լաման քաղման տեսան]

[ՄԱԿԱԿՈՐ]
 [Խաղաղ մե սեփականությամբ]
 Ըզ - թեզ օրի - նեք, քա - զա - տր յա - լի - տե - նից

ան - ծահ Աստ ուած

հար - ցըն մե ըոց:

Ձոր ոչ քնու-քնւն ա - թա - թա - ծոց զԱստ -

ուած տա - միւր հահ ուածք

տահ-ծանոթ խոս ղը - մի ի նույն գե - ղոզ մա - ճի

ճոր զիս ըն - դու - նն - լով մարդ, գր-վեմք ըզ - թեզ

Տե՛ր, հար - զցն մն 5 բոց:

Օրհ - նն - ցեք Օրհ - նն - ցեք ա - մն - նայն գործք Տեսանք
Օրհ - նն - ցեք

ըզ - Տե՛ր, օրհ - նն - ցեք
Օրհ - նն - ցեք

եւ բարձր ա - լա - ռեք ըզ - նա յա - լի - տեան:

14. ԱՍՏՈՒԾԱԾԻՆ ԵՐԿՆԱՅԻՆ

S.

A.

T.
B.

Աստ - ուս - ծա - ծին երկ - նա - յին դուսն աստ - ուս - ծա - յին ծայ - մի

Աստ - ուս - ծա - ծին երկ - նա - յին դուսն աստ - ուս - ծա - յին ծայ - մի

Ու - թախ լեր թեր - կրեալոց Տեր ընդ Քեզ:

ա - լե - տա - թա - մեր հրեշ-տակն Ու - թախ լեր թեր - կրեալոց Տեր ընդ Քեզ:

ա - լե - տա - թա - մեր հրեշ-տակն Ու - թախ լեր թեր - կրեալոց Տեր ընդ Քեզ:

Ի ջե - թով - քես թազ - մեալ ընդ Գոր ա - նա - պա - կա - նա - թադ ընա - կի

Ի ջե - թով - քես թազ - մեալ ընդ Գոր ա - նա - պա - կա - նա - թադ ընա - կի

Ու - թախ լեր թեր - կրեալոց Տեր ընդ Քեզ:

հա - մե - ցաւ ի ջուսն յո - թո - վայ - մի Ու - թախ լեր թեր - կրեալոց Տեր ընդ Քեզ:

հա - մե - ցաւ ի ջուսն յո - թո - վայ - մի Ու - թախ լեր թեր - կրեալոց Տեր ընդ Քեզ:

ՀՈԳԵՎՈՐ ԵՐԳԵՐ՝
կատարված 1906 թվին փարիզյան համերգում

ՀԱՅՐ ՄԵՐ

S. *Չա՛յր*
Չա՛յր մեր որ յեր - կիցս ես, սուրբ ե - դի -

A. *Չա՛յր*
Չա՛յր մեր որ յեր - կիցս ես, սուրբ ե - դի -

T. - - - - -

B. *Չա՛յր*
- - - - -

ցի ա - նուն Ձո, ե - կես - գէ ար - քա - յու - թիւն Ձո,

ցի ա - նուն Ձո, ե - կես - գէ ար - քա - յու - թիւն Ձո,

- - - - - ե - կես - գէ ար - քա - յու - թիւն Ձո,

- - - - - ե - կես - գէ ար - քա - յու - թիւն Ձո,

ե - ղի - ցի՛ն կամք Քո որ - պես յոր - կինս եւ յոր - կրի: Տիաց մեր
 ե - ղի - ցի՛ն կամք Քո որ - պես յոր - կինս եւ յոր - կրի: Տիաց մեր
 ե - ղի - ցի՛ն կամք Քո որ - պես յոր - կինս եւ յոր - կրի: Տիաց մեր
 ե - ղի - ցի՛ն կամք Քո որ - պես յոր - կինս եւ յոր - կրի: Տիաց մեր

հա - նա - պա - զորդ տուր մեզ այ - սոր.
 հա - նա - պա - զորդ տուր մեզ այ - սոր.
 հա - նա - պա - զորդ տուր մեզ այ - սոր. եւ թող
 հա - նա - պա - զորդ տուր մեզ այ - սոր. եւ թող

մեզ ըզ - պար - տին մեր, որ - պես եւ մեք թո
 մեզ ըզ - պար - տին մեր, որ - պես եւ մեք թո

դուճը մե - ռոց պար - տա - պա - ճաք.
 դուճը մե - ռոց պար - տա - պա - ճաք

եւ մի տա - միր զՅեզ ի փոր - ձու - թիւն,
 եւ մի տա - միր զՅեզ ի փոր - ձու - թիւն,

ալ փոր - կեա' ի չա - րէ:
 ալ փոր - կեա', փոր - կեա' ի չա - րէ:
 ալ փոր - կեա' ի չա - րէ:
 ալ փոր - կեա' ի չա - րէ, ի չա - րէ:

ՏԷՐ, ՈՂՈՐՄԵԱ

S. ՏԷ՛ր, ՏԷ՛ր.

A. ՏԷ՛ր, ՏԷ՛ր, ո-ղոր-

T. solo ՏԷ՛ր, ո - ղոր - մեա, ՏԷ՛ր, ո - ղոր - մեա,

T. ՏԷ՛ր, ո-ղոր-մեա, ՏԷ՛ր, ո-ղոր- մեա, ՏԷ՛ր, ո-ղոր-

B. ՏԷ՛ր, ՏԷ՛ր, ո-ղոր-մեա, ՏԷ՛ր, ո-ղոր-մեա, ո - ղոր - մեա,

 ո - ղոր - մեա, ՏԷ՛ր:

 մեա:

 ՏԷ՛ր, ո - ղոր - մեա, ՏԷ՛ր, ո - ղոր - մեա:

 մեա, ՏԷ՛ր, ՏԷ՛ր, ՏԷ՛ր, ՏԷ՛ր, ո - ղոր - մեա:

 ՏԷ՛ր, ո-ղոր-մեա, ՏԷ՛ր, ո - ղոր-մեա, ՏԷ՛ր, ո-ղոր-մեա, ո - ղոր - մեա:

ՅԻՇԵՍՅՈՒՔ Ի ԳԻՇԵՐԻ

(Երգ գիշերային ժամու)

[Շանր] *[pp]* *[Հասկայեալ եւ ի խղորատ]*

S.I. Յի - շես - ցուք ի գի - շե - ռի գա - նում քո Տէր:

S.II. Յի - շես - ցուք ի գի - շե - ռի գա - նում քո Տէր:

A.I. Յի - շես - ցուք Տէր:

A.II. Յի - շես - ցուք Տէր:

[p] *[Արտարուխ]*

T.I. Բղղ - խես - ցեն սիրուք մեր զբան քա - ռի եւ լե - զուք մեր պատ - մես -

T.II. Բղղ - խես - ցեն սիրուք մեր զբան քա - ռի եւ լե - զուք մեր պատ - մես -

B.I. Բղղ - խես - ցեն սիրուք մեր զբան քա - ռի եւ լե - զուք մեր պատ - մես -

B.II. Բղղ - խես - ցեն սիրուք մեր զբան քա - ռի եւ լե - զուք մեր պատ - մես -

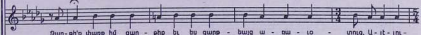
ցեն զգործս երկ - նա - ւոր քա - գա - ւո - ռիդ:

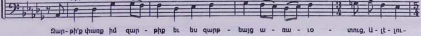
ցեն զգործս երկ - նա - ւոր քա - գա - ւո - ռիդ:

ցեն զգործս երկ - նա - ւոր քա - գա - ւո - ռիդ:

ցեն զգործս երկ - նա - ւոր քա - գա - ւո - ռիդ:

A.
 Ձար-թի՛ց փառք ի՞մ զար - քե՞ք եւ ես զարք - եայց ա - նա - ւ ւօ - տուց, Ա - լէ - լու -

T.
 Ձար-թի՛ց փառք ի՞մ զար - քե՞ք եւ ես զարք - եայց ա - նա - ւ ւօ - տուց, Ա - լէ - լու -

B.
 Ձար-թի՛ց փառք ի՞մ զար - քե՞ք եւ ես զարք - եայց ա - նա - ւ ւօ - տուց, Ա - լէ - լու -

A.
 իս:

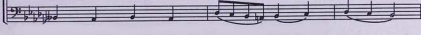
T.
 իս: Ten. solo *[գոյաբան, աղջկապ]*
 Ձար - քիր ըն - դիր ընձ - քես, Տէ՛ր մի՛ մեր -

B.I.
 իս: Ձար-քիր զար - քիր Տէ՛ր մի՛ մեր -

B.II.
 Ձար-քիր ըն - դիր ընձ-քես, Տէ՛ր մի՛ մեր-մեր,

T. solo
 մեր ըզ - մեզ իս - պատ:

B.I.
 մեզ իս - պատ:

B.II.
 մի մեր - մեր ըզ մեզ իս - պատ:

[mf] [Երկուրած, փոքր ինչ պրազ]

S. Ճար-բուց-եալքս ի գրաղ - մա - նէ գի-շե-րա - յին հան-գրս-տե - նէ:

A. Ճար-բուց-եալքս ի գրաղ - մա - նէ գի-շե-րա - յին հան-գրս-տե - նէ:

T. Ճար-բուց-եալքս ի գրաղ - մա - նէ գի-շե-րա - յին հան-գրս-տե - նէ:

[Չովարանական - նախփին յափով]

S. - - - - -

A.I. Յա - տի - տեանս յա - տի - տե - նից, ա - մեն:

A.II. Ա - - - - - մեն, ա - մեն:

T.I. Յա - տի - տեանս յա - տի - տե - նից, ա - մեն: Ա - լի [mf] [Պայծառ]

T.II. Յա - տի - տեանս յա - տի - տե - նից, ա - մեն: Ա - լի [mf]

B. Յա - տի - տեանս յա - տի - տե - նից, ա - մեն: Ա

[mf] [Udsæt]

U - æt, w - æt: U - æt:

U - æt, w - æt:

[Udsæt]

in - hu: U - it in - hu:

in - hu: U - it in - hu:

[mf]

æt: U - æt:

[ff] [Ausdruck]

U - it - in - hu:

[ff]

U - it - in - hu:

[ff]

U - it - in - hu:

[ff]

U - it - in - hu:

[ff]

U - it - in - hu:

[ff]

U - it - in - hu:

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԽՈՐԻՆ

T. solo

խոր - հուրդ

B.I solo

խոր-հուրդ

B.II solo

խոր - հուրդ

խ

րից,

խ

րից,

խ

րից,

ան

հաս,

ան

հաս,

ան

հաս,

ի յա - ռա - զաստ ան - ծա - տոյց լու - սոյն զե - րա -

ի յա - ռա - զաստ ան - ծա - տոյց լու - սոյն զե - րա -

ի յա - ռա - զաստ ան - ծա - տոյց լու - սոյն զե - րա -

ի յա - ռա - զաստ ան - ծա - տոյց լու - սոյն զե - րա -

աւնճ փա - ոօք զդա - սըս հրե - ղի - նաց:

աւնճ փա - ոօք զդասս հրե - ղի - նաց:

աւնճ փա - ոօք զդասս հրե - ղի - նաց:

աւնճ փա - ոօք զդա - սըս հրա - ղի - նաց:

ՈՎ ՋԱՐՄԱՆԱԼԻ

[Երգը ջրօրհները]

[Ճանր] *[mf]* *[շնչազարթ]*

S. ՈՎ զար - ճա - ճա - լի խոր - հուրդ այս մեծ յայտ - ճեալ,

A. Ճար - ճա - ճա - լի խոր - հուրդ այս մեծ յայտ - ճեալ,

T. ՈՎ խոր - հուրդ մեծ յայտ - ճեալ,

B. ՈՎ խոր - հուրդ մեծ յայտ - ճեալ,

[f] *[p]* *[pp]*

Ա - թա - թիլն Աստ - ուած ի Յոր - դա - ճան եկ - եալ,

Ա - թա - թիլն Աստ - ուած ի Յոր - դա - ճան եկ եալ,

Ա - թա - թիլն Աստ - ուած ի Յոր - դա - ճան եկ եալ,

Ա - թա - թիլն Աստ - ուած ի Յոր - դա - ճան եկ - եալ,

S. A. *[p]* զես մի՛ զար - իս - թիր քո ա - ռա - թիլն եմ ես

T. solo *[p]* զես մի՛ զար - իս - թիր քո ա - ռա - թիլն եմ ես

T.I-II զո ա - ռա - թիլն եմ ես

B. զես մի՛ զար - իս - թիր

[pp] եւ լո - ա - նամ ըզ - մեղս:

[p] եկ - եալ մը - կըր - տիմ *[p]* եւ լո - ա - նամ ըզ - մեղս:

[pp] եկ - եալ մը - կըր - տիմ *[pp]* լո - ա - նամ զմեղս:

ԱՅՍՕՐ ՁԱՅՆՆ ՀԱՅՐԱԿԱՆ

(Ջրօրհնաց երգ)

[ՎՆԱՅՈՒՆ]
[mf] [Որտեղեղանք եւ շնորհակալ]

S. Այս - օր ծայ - ցըն հայ - բա - կան յերկ - ցից իջ - եալ

A. Այս - օր ծայ - ցըն հայ - բա - կան յերկ - ցից իջ - եալ

T. Այս - օր ծայ - ցըն հայ - բա - կան յերկ - ցից իջ - եալ

B. Այս - օր ծայ - ցըն հայ - բա - կան յերկ - ցից իջ - եալ

[p] [mf] [Յնճումով]

հա - ճո - յա - կան, Աի - թե - ցե - լոյ Որդ - տոյ վը - կայ

հա - ճո - յա - կան, Աի - թե - ցե - լոյ Որդ - տոյ վը - կայ

հա - ճո - յա - կան, Աի - թե - ցե - լոյ Որդ - տոյ վը - կայ

հա - ճո - յա - կան, Աի - թե - ցե - լոյ Որդ - տոյ վը - կայ

այ յոր - դո - թէ, զետ յոր - դո - թէ, զետ Յոր - դա - նան: Յոր - դո - ռա - կան

այ յոր - դո - թէ, զետ յոր - դո - թէ, զետ Յոր - դա - նան: Յոր - դո - ռա - կան

այ յոր - դո - թէ, զետ յոր - դո - թէ, զետ Յոր - դա - նան: Յոր - դո - ռա - կան

այ յոր - դո - թէ, զետ յոր - դո - թէ, զետ Յոր - դա - նան: Յոր - դո - ռա - կան

ծայ - նիս եր - զեր մեծ Կա - ռա - պե - տըն Յով - հան - ճե:

ծայ - նիս եր - զեր մեծ Կա - ռա - պե - տըն Յով - հան - ճե:

ծայ - նիս եր - զեր մեծ Կա - ռա - պե - տըն Յով - հան - ճե:

ծայ - նիս եր - զեր մեծ Կա - ռա - պե - տըն Յով - հան - ճե:

Կաթողիկոս Սկրտիչ Խրիմյանի հոգեհամբատի արարողության համար պատրաստած
ՊԱՏԱՐԱԳԻ հատվածները

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԽՈՐԻՆ

T.

Br.

Bass

ՄԱՐՄԻՆ ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ

T.II

B.II

Երկ-նա - յին զօ - ղու - քինքն ան - ն - ըն - ւոյս Եր - զնն եւ ա - սնն անհան - գիտ

բար - բա - ռով Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ Տէր զօ - ղու - քեանց:

ՎԱՍՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻ
Մրբասացութիւն Պահոց, Լնջեցելոց

T. solo
Վասն յի - շա -

T.
Յի - շա -

B.I
Վասն յի - շա -

B.II

T.
տա կի

B.I
տա կի

B.II
տա կի

հան - գո - ցե -
 հան - գո - ցե -
 հան - գո - ցե -
 հան - գո - ցե -

ւոց ընկաւ,
 ւոց ընկաւ,
 ւոց ընկաւ,
 ւոց ընկաւ,

հայր սուրբ մար - դա - սէր,
 հայր սուրբ մար - դա - սէր,
 հայր սուրբ մար - դա - սէր,
 հայր սուրբ մար - դա - սէր,

ըզ-պա - տա - թագս: եւ հա - մա - թեա
 ըզ-պա - տա - թագս:
 ըզ-պա - տա - թագս: եւ հա - մա - թեա
 ըզ-պա - տա - թագս: եւ հա - մա - թեա

[խմբային, in coro tutti]

զիտ - զի տ - թա ի թի սըր - րոց Բոց յար - քա - յու - թեանք երկ - նից
 մա - նա - անք զի հա - սա - տով մա - տուս - ցուք ըզ - պա - տա - թագս, հաշ - տես - զի աստուա - ծու - թիւնք
 եւ հան - զուս - ցի զիտ - զի տ - թա:
 Կե - ցե՛, Տէր, եւ ո - ղոք - մեա:

ԱՄԵՆ: ՀԱՅՐ ՍՈՒԲԲ

[Solo]
 T. u մե:

Գայր
 Ա
 սուրբ:
 Ձն:

Որ-զիդ
 Քո-զիդ
 Ա
 սուրբ:
 սուրբ:
 Ձն:

[Tutti]
 Օրհ-նու - քիւն Գոր եւ Որդ - սոյ եւ սրո - րոյ հոգ - տոյն
 [Սուրբ] Օրհ-նու - քիւն Որդ - սոյ եւ սրո - րոյ , հոգ - տոյն

այժմ եւ միշտ եւ յա - ի - տեան յա - ի - տե - նից:
 այժմ, այժմ եւ միշտ եւ յա - ի - տե - նից:

[Solo]
 Ա
 Ձն:

ՏԵՐ, ՈՂՈՐՄԵԱ

ԳԶ ՄԵՇԻ ՊԱՎՈՑ

(Շանր - չափազոր)

T.

B.I, II

D.C. al Fine

Կոստանդնուպոլիս, 1910-1915թթ.

Հատվածներ "Գուսան" երգչախմբի երկսեռ կազմի համար գրված ՊԱՏԱՐԱԳԻՅ

ՓԱՌՔ ԲԵՉ, ՏԵՐ

S.A. Փա՛ռք Բեզ, Տէ՛ր, Աս - տու՛ած մեր:

TL Փա՛ռք Բեզ, Տէ՛ր, Աս-տու՛ած մեր:

TII Փա՛ռք Բեզ, Տէ՛ր, Աս - տու՛ած մեր:

BI Փա՛ռք Բեզ, Տէ՛ր, Աս-տու՛ած մեր:

BII Փա՛ռք Բեզ, Տէ՛ր, Աս - տու՛ած մեր:

ՀԱՅՐ ՄԵՐ

S. Հայր մեր, որ յեր-կինս ես, սուրբ ե - ղի - ցի

A. Հայր մեր, որ յեր-կինս ես, սուրբ ե - ղի - ցի

T.I-II Հայր, սուրբ ե - ղի - ցի

B. Հայր, սուրբ ե - ղի - ցի

ա - նուն Քո, ե - կես - ցի աղ - քա - յու - քին Քո,
 ա - նուն Քո, աղ - քա - յու - քին Քո,
 ա - նուն Քո,
 սուրբ ա - նուն Քո,

ե - ղի - ցին կամք Քո որ - պես յեր - կինս եւ յեր - կրի:
 ե - ղի - ցին կամք Քո որ - պես յեր - կինս եւ յեր - կրի:
 ե - ղի - ցին կամք Քո որ - պես յեր - կինս եւ յեր - կրի:
 ե - ղի - ցին կամք Քո որ - պես յեր - կինս եւ յեր - կրի:

Ձեաց մեր հա - նա - պա - զորդ տուր մեզ այ - սոր:
 Ձեաց մեր հա - նա - պա - զորդ
 Ձեաց տուր մեզ այ - սոր:
 Ձեաց տուր մեզ այ - սոր:

եւ թող մեզ ըզ պար - տիս մեր, որ - ւախ եւ մեք թո - դումք
 եւ թող մեզ, թող մեզ, որ - ւախ
 եւ թող զպար - տիս որ - ւախ թո - դումք
 եւ թող մեզ, թող մեզ, թող մեզ, թող մեզ, որ - ւախ եւ մեք

մե - լոց պար - տա - պա - նաց: եւ մի տա - միր ըզ մեզ
 եւ մեք պար - տա - պա - նաց: եւ մի տա - միր
 պար - տա - պա - նաց: եւ մի տա - միր
 մե - լոց պար - տա - պա - նաց: եւ մի տա - միր ըզ մեզ

ի փոր - ծու - թիւն, այլ փոր - կեա ի չա - րէ:
 ի փոր - ծու - թիւն, այլ փոր - կեա, այլ փոր - կեա: ի չա - րէ:
 ի փոր - ծու - թիւն, այլ փոր - կեա ի չա - րէ:
 ի փոր - ծու - թիւն, այլ փոր - կեա ի չա - րէ:

ԱՄԵՆ: ՀԱՅՐ ՍՈՒՐՐ

(Ա տարբերակ)

S.I. Ա - մեն:

S.II. Ասուրր,

A. Հայր սուրր,

TL. Ա - մեն: Հայր սուրր,

TLI. Ա - մեն: Հայր սուրր,

B. Ա - մեն: Հայր սուրր,

Որ - զիդ սուրր,

սուրր,

Որ զիդ սուրր, սուրր,

Որ - զիդ սուրր,

Որ զիդ սուրր,

Որ - զիդ սուրր,

Որ - զիդ սուրր,

Դո - զիդ սուրբ:
սուրբ:
Դո - զիդ սուրբ:
սուրբ:
Դո - զիդ սուրբ:
սուրբ:
Դո - զիդ սուրբ:
սուրբ:
Դո - զիդ սուրբ:
սուրբ:
Դո - զիդ սուրբ:
սուրբ:

[S.]
[A.]

Օրհ - նու - քիւն Դօր եւ Որդ - տյ եւ սըր - քոյ Դոզ - տյն այժմ եւ

[T.]
[B.]

Սիշտ, եւ յա - լի - տեանս յա - լի - տե - սից: Ա - ժն:

Chor

սուրբ:

սուրբ:

Յո - զիդ սուրբ:

Solo

Յո - զիդ սուրբ:

Յո - զիդ սուրբ:

Յո - զիդ սուրբ:

ԱՄԷՆ: ՀԱՅՐ ՍՈՒՐԲ

S. Ա-ժԵ: Յայր սուրբ:

A. Որ-դիդ սուրբ:

TI. Որ-դիդ սուրբ:

TII. Որ-դիդ սուրբ:

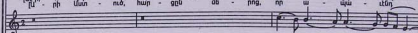
BI. Յո - զիդ սուրբ:

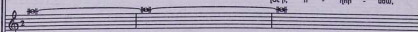
BII. Յո - զիդ սուրբ:

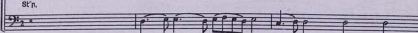
ՏԵՐ, ՈՂՈՐՄԵԱ

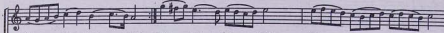
(Ա տարբերակ)

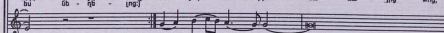
S. [ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա, ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա, ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա, լին
լի - ղի Աստ - ուծ, հար - ցըն նն ըն - ըն, ղոց, ղի ա - ղոր - կնա - լնո]

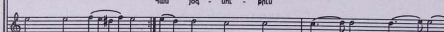
A. [ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա,

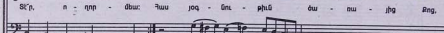
T. ՏԵՐ.

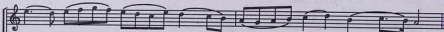
B. [ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա, ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա,

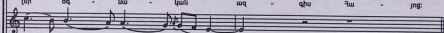
 ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա: Գաս յոգ - նու - թիւն ծա - ու - լից Ձոց,
նն ըն - ըն [ոց]

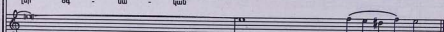
 Գաս յոգ - նու - թիւն

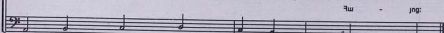
 ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա: Գաս յոգ - նու - թիւն ծա - ու - լից Ձոց,

 ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա: Գաս յոգ - նու - թիւն

 լեր օգ - նա - կան ազ - զիս Գա - յոց:

 լեր օգ - նա - կան

 Գա - յոց:

 լեր օգ - նա - կան ազ - զիս Գա - յոց:

ՏԵՐ, ՈՂՈՐՄԵԱ

(Բ տալիքերակ)

S. Solo

S. Solo

S.

A.

T.

B.

ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա, ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա,

ՏԵՐ,

ՏԵՐ,

ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա, ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա:

ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա, ո - ղոր - մեա: Ընա յօգ - նու - յիւն

ՏԵՐ,

ՏԵՐ,

ՏԵՐ,

ՏԵՐ,

ՏԵՐ, ո - ղոր - մեա:

Տէ՛ր, ո - դոր - մեա, Տէ՛ր, ո - դոր - մեա:

ծա - օա - յից Բոց. ան - օզ - նա - նան ազ - զնա Գա - յոց:

Տէ՛ր, ո - դոր - մեա,

Տէ՛ր, ո - դոր - մեա:

Տէ՛ր, Տէ՛ր, ո - դոր - մեա, Տէ՛ր, ո - դոր - մեա:

ՍՈՒՐԲ, ՍՈՒՐԲ (հատված)

S. [Սուրբ]

A. [Սուրբ, սուրբ]

T1. [Սուրբ, սուրբ]

T2. [Սուրբ]

B. [Սուրբ]

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱՏ
ՅԵՐԵԿՈՅԻ ՄԵՏԻ ՈՒՐԱԹՈՒՆ
(II տարբերակ)

S.
Սուրբ Աստուծո՞ւս,

A.
Սուրբ Աստուծո՞ւս,

T.
Սուրբ Աստուծո՞ւս,

B.
Սուրբ Աստուծո՞ւս,

սուրբ եւ ից զօր,

սուրբ,

սուրբ եւ ից զօր,

սուրբ,

սուրբ եւ ան ճախ,

սուրբ, ան ճախ,

սուրբ, ան ճախ,

սուրբ, ան ճախ,

որ խա - չե-ցար վա - սըն մեր, ո - դոր - մեա մեզ:
 որ խա - չե-ցար վա - սըն մեր, ո - դոր - մեա:
 որ խա - չե-ցար վա - սըն մեր, ո - դոր - մեա:
 ո - դոր - մեա մեզ:

Փա - ռա - ւո - ղեալ եւ օրի - մեալ միշտ, սուրբ կրօն
 Աստ - ուս - ծա - ծին Աս - րի - ան, Ապր Քրիս - տո - սի,

մա - տո՛ր զա - դա-չանս մեր Որդ - ւոյ Քոյ եւ Աս-տու-ծոյ մե-րոյ:

ՍՈՒՐԲ ԱՏՈՒԱԾ
ՅԵՐԵՆՈՅԻ ՄԵՏԻ ՈՒՐԱԾՈՒ
(Բ տարբերակ, հատված)

S.

A.

T.I-II

B.

սուրբ եւ հոգոր,
սուրբ եւ հոգոր,
սուրբ եւ հոգոր,
սուրբ եւ հոգոր,

սուրբ եւ անձաւի:
սուրբ եւ անձաւի:
սուրբ եւ անձաւի:
սուրբ եւ անձաւի:

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾ

ԵՐԵԿՈՅԻ

S.solo
T.solo
A.
B.

Սուրբ Աստ-ուած, սուրբ եւ իզ-գոր, սուրբ եւ ան-ձահ, որ խա - չե - ցար վա - սըն մեր,
Սուրբ Աստ-ուած, սուրբ եւ իզ-գոր, սուրբ եւ ան-ձահ, որ խա - չե - ցար վա - սըն մեր,
Սուրբ եւ ան-ձահ, որ խա - չե - ցար վա - սըն մեր,

Cresc. All.

n - դր - մա մեզ: Փա-սա-ւո - թեալ եւ օրի - մեալ միշտ, սուրբ կոյս Աստ-ուա-ծա-ծին Մա - թի - աճ,
n - դր - մա մեզ: Փա-սա-ւո - թեալ եւ օրի - մեալ միշտ, սուրբ կոյս Աստ-ուա-ծա-ծին Մա - թի - աճ,
Փա-սա-ւո - թեալ սուրբ կոյս Աստ-ուա-ծա-ծին
Փա-սա-ւո - թեալ սուրբ կոյս Աստ-ուա-ծա-ծին

Մայր Բրիս - տո - սի, մա-տո՛ գա-ղա-լա-ցա-նքս մեր Որդ - ւոյ Քոյ եւ Ա - տու - ծոյ մե - թոյ:
Մայր Բրիս - տո - սի, մա-տո՛ գա-ղա-լա-ցա-նքս մեր Որդ - ւոյ Քոյ Ա - տու - ծոյ մե - թոյ:
Մայր Բրիս - տո - սի, Որդ - ւոյ Քոյ եւ Ա - տու - ծոյ մե - թոյ:
Մայր Բրիս - տո - սի, մա-տո՛ գա-ղա-լա-ցա-նքս մեր Որդ - ւոյ Քոյ եւ Ա - տու - ծոյ մե - թոյ:

Կոստանդնուպոլիս, 1910-1915թթ.

ՈՏՆԼՈՒԱՅԻ ԵՐԳԵՐ

ա. ԱՅՍՕՐ ԿԱՆԳՆԵՑԱԻ

S.
A.

Այս - օր կանգ - նե - ցաւ ա - ւա - զան մը - կըր - տու - թեան

T.

Այս - օր կանգ - նե - ցաւ ա - ւա - զան

B.

Այս - օր կանգ - նե - ցաւ ա - ւա - զան մը - կըր - տու - թեան

ի թո - դու - թեան մե - դաց մե - լոց: Այս - օր Տէ - ղըն մեր

ի թո - դու - թեան մե - դաց մե - լոց: Այս - օր Տէ - ղըն մեր

ի մե - դաց մե - լոց: Այս - օր Տէ - ղըն մեր

լը - ուա - նայր զոտս ա - շա - կեր - տացն եւ պատ - ուի - ըր զայս ա - սե - լով:

լը - ուա - նայր զոտս ա - շա - կեր - տացն եւ պատ - ուի - ըր զայս ա - սե - լով:

լը - ուա - նայր զոտս ա - շա - կեր - տացն զայս ա - սե - լով:

T. solo *[poco rit.]*

Այլ ունի ի ծննդ եղ - արդ ճան-նե - լոց է զիս ի մահ եւ ո - թո-շի յա - շա-կերտացոյ:

[a tempo]

Չայն լըւ - եալ Պետ - րո - սի, ալ - ճար - կեր առ Յով - Իսան - ճեւ

Չայն լըւ - եալ Պետ - րո - սի, ալ - ճար - կեր

Չայն լըւ - եալ Պետ - րո - սի, ալ - ճար - կեր առ Յով - Իսան - ճեւ

հար - ցա - ցել թէ ով ի - ցէ: Բա - նըն զոր ա - սաց Յի - սուս

հար - ցա - ցել թէ ով ի - ցէ: Բա - նըն զոր ա - սաց Յի - սուս

հար - ցա - ցել ով ի - ցէ: Բա - նըն զոր ա - սաց Յի - սուս

տրո - մե - ցոյց իր զա - շա - կերտան, եւ խոռ - վե - ցան ա - մե - նե - քեան:

տրո - մե - ցոյց իր զա - շա - կերտան, եւ խոռ - վե - ցան ա - մե - նե - քեան:

տրո - մե - ցոյց իր զա - շա - կերտան, եւ խոռ - վե - ցան ա - մե - նե - քեան:

բ. ԱՅՍ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԼՅԱԻ

Տիլ
S.

Այս խոր - հուրդ լը - ցաւ, անդ գու - շա - կե - ցաւ, աստ կա - տա - թե - ցաւ:

Մար
A.

խոր - հուրդ լը - ցաւ:

Բարձր I.
T.I

Այս խոր - հուրդ լը - ցաւ, գու - շա - կե - ցաւ:

Բարձր II.
T.II

գու - շա - կե - ցաւ, կա - տա - թե - ցաւ:

Բարձր
B.

Այս խոր - հուրդ լը - ցաւ, կա - տա - թե - ցաւ:

Աստ - ուած մար - դա - ցաւ ընդ - թի - նօք մը - տաւ ջա - հա - նա - յա - ցաւ:

Աստ - ուած մար - դա - ցաւ:

Աստ - ուած մար - դա - ցաւ ջա - հա - նա - յա - ցաւ:

ընդ - թի - նօք մը - տաւ ջա - հա - նա - յա - ցաւ:

Աստ - ուած մար - դա - ցաւ ջա - հա - նա - յա - ցաւ:

գ. ՏԵՐ, ԲՈՅԻՆ

ՏՅԼ
S.

Սար
A.

Ժամբոն
T.

Ժամբոն
B.

ՏԵՐ, Բո - յիճ շնոր - հաւ

Ը - ա՛ր՝ զմեզ քազ - կաւ,

ար - քո՛ քա - ժա - կաւ:

դ. ԱԼԱ ԱԶԱՏԵԱ

Ձիլ
S.

Ա - հա ա - զա - տեա' ըզ - մեզ ի մե - դաց Քա - լիլ յան - ծա - նաց:

Սուր
A.

Ա - հա ա - զա - տեա' զմեզ յան - ծա - նաց:

Բարձր
T.

Ա - հա ա - զա - տեա' ըզ - մեզ ի մե - դաց Քա - լիլ յան - ծա - նաց:

Բարձր
B.

Ա - հա ա - զա - տեա' ի մե - դաց

Ձիլ
S.

Ա - դա - չեմք, ո - դոր - մեա':

Սուր
A.

լո՛ւր, ո - դոր - մեա':

Բարձր I.
T.I

Ա - դա - չեմք, լո՛ւր, ճէ՛ր, եւ ո - դոր - մեա':

Բարձր II.
T.II

Ա - դա - չեմք, ո - դոր - մեա':

Բարձր I,II
B.I,II

Ա - դա - չեմք, լո՛ւր, ո - դոր - մեա':

ՄԻՐՏ ԻՄ ՍԱՍԱՆԻ

[Larg.]

Սար
A.

Միրոս
սար - - - - - հմ
սափ

Բարձր
I.

Միրոս
սար - - - - - հմ
սափ

Բարձր
B.

Միրոս
սար - - - - - հմ
սափ

սա
զիս - - - - - սա
ռ - - - - - ճի.
ճի.

սա
զիս - - - - - սա
ռ - - - - - ճի.
ճի.

սա
զիս - - - - - սա
ռ - - - - - ճի.
ճի.

Սար
A.

վան

Բարձր I,II
I,II

վան

Բարձր
B.

վան

Յու - - - - - դա - - - - - յի: Յու - - - - - դա - - - - - յի:

Յու - - - - - դա - - - - - յի:

Յու - - - - - դա - - - - - յի:

ՋՐՕՐՀՆԵԱՅ ԵՐԳԵՐ

ՈՎ ՋԱՐՄԱՆԱԼԻ

Տղի
Սար
S.A.

ՈՎ զար - մա - նա - լի խոր - հուրդ այս մեծ յայտ - նեալ,

Քամոր
T.

ՈՎ զար - մա - նա - լի խոր - հուրդ այս մեծ յայտ - նեալ,

Քամոր
B.

ՈՎ

Ա - ռա - թիլն Աստ - ուած ի Յոր - դա - նան եկ - նալ:

Ա - ռա - թիլն Աստ - ուած ի Յոր - դա - նան եկ - նալ:

Ա - ռա - թիլն Աստ - ուած ի Յոր - դա - նան եկ - նալ:

Սքակ
ժամանակ
Solo

Գե՛տ, մի՛ զար - հու - թիդ, ջո ա - ռա - թիլն եմ ես,

Քամոր
B.

Գե՛տ, մի՛ զար - հու - թիդ, ջո ա - ռա - թիլն եմ ես,

ե - կեալ մը - կըր - տիմ ես լը - ւա - նամ ըզ - մեղս:

ե - կեալ մը - կըր - տիմ ես լը - ւա - նամ ըզ - մեղս:

Ե Ր Գ

ԱՅՍՕՐ ՉԱՅՆՆ ՀԱՅՐԱԿԱՆ

ՏՊԻ
S.

Այս-օր ծայ - ցըն հայ-րա - կան յերկ - ցից իջ - եալ, հա - ճո - յա - կան,

ԱՍՏ
A.

Այս-օր ծայ - ցըն հայ-րա - կան յերկ - ցից իջ - եալ, հա - ճո - յա - կան,

Բարձր
T.

Այս-օր ծայ - ցըն հայ-րա - կան յերկ - ցից իջ - եալ, հա - ճո - յա - կան,

Բարձր
B.

Այս-օր ծայ - ցըն հայ-րա - կան յերկ - ցից իջ - եալ, հա - ճո - յա - կան,

Աի - ռե - ցե - տյ Որդ - տյ վը - կայ

Աի - ռե - ցե - տյ Որդ - տյ վը - կայ

Աի - ռե - ցե - տյ Որդ - տյ վը - կայ

Աի - ռե - ցե - տյ Որդ - տյ վը - կայ

այ յոր դո - թէ զեստ յոր դո - թէ, զեստ Յոր դա - նան: Յոր դո - թա - կան

այ յոր դո - թէ զեստ յոր դո - թէ, զեստ Յոր դա - նան: Յոր դո - թա - կան

այ յոր դո - թէ զեստ յոր դո - թէ, զեստ Յոր դա - նան: Յոր դո - թա - կան

այ յոր դո - թէ զեստ յոր դո - թէ, զեստ Յոր դա - նան: Յոր դո - թա - կան

ծայ - նիս եր - զեր մեծ Կա - թա - պե - տըն Յով - հան - նու:

ծայ - նիս եր - զեր մեծ Կա - թա - պե - տըն Յով - հան - նու:

ծայ - նիս եր - զեր մեծ Կա - թա - պե - տըն Յով - հան - նու:

ծայ - նիս եր - զեր մեծ Կա - թա - պե - տըն Յով - հան - նու:

Հատվածներ ՊԱՏԱՐԱԳԻՅ՝
գրված էնի Արզախի Պատարագի մեղեդիների հիման վրա

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԽՈՐԻՆ

[Շատր, ազատ չափով]

B. solo

խոր - հուրոյ խո րին,

B.

խոր

ան - հաս, ան - ըս կիզբն,

B.

հուրոյ

T. solo

որ զար դա րն - ցեր

T.

որ զար դա րն - ցեր

B.I

որ զար դա - րն - ցեր

B.II

որ

T. solo

զվե րին պե - տու թիւնդ:

T.

զվե րին պե - տու թիւնդ:

B.

զվե րին պե - տու թիւնդ:

ԱՅՍՕՐ ՏՕՆ Է ԾՆՆՌԻՄԱՆ

[S.]
[A.]

[Ա] - սօր տօն է ծղ - նըն - դեան, ա - ւե - տիս:

[T.]

[Ա] - սօր տօն է ծղ - նըն - դեան, ա - ւե - տիս:

[B.]

[Ա] - սօր տօն է ծղ - նըն - դեան, ա - ւե - տիս:

Տեա - ողն մե - բոյ եւ յայտ - նու - թեան, ա - ւե - տիս:

Տեա - ողն մե - բոյ եւ յայտ - նու - թեան, ա - ւե - տիս:

Տեա - ողն մե - բոյ եւ յայտ - նու - թեան, ա - ւե - տիս:

[Ա] - սօր ա - բեւն ար - դա - բու - թեան, ա - ւե - տիս:

[Ա] - սօր ա - բեւն ար - դա - բու - թեան, ա - ւե - տիս:

[Ա] - սօր ա - բեւն ար - դա - բու - թեան, ա - ւե - տիս:

ե - թե - ւե - ցաւ ի մէջ մարդ - կան, ա - ւե - տիս:]

ե - թե - ւե - ցաւ ի մէջ մարդ - կան, ա - ւե - տիս:]

ե - թե - ւե - ցաւ ի մէջ մարդ - կան, ա - ւե - տիս:]

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾ

S. Սուրբ Աս - տուած, սուրբ եւ հո - զօր,

A.

T. Սուրբ Աս - տը-ուած, [սուրբ եւ հը-զօր.] սուրբ եւ հը -

B. Սուրբ Աս-տը-ուած, սուրբ եւ հը-զօր,

սուրբ եւ ան - մահ, որ յա - ընար ի մե - ռե - լոց: [ո - դրո - մեա մեզ:]

զօր, սուրբ եւ ան-մահ, որ յա-ընար ի մե-ռե - լոց:

սուրբ [եւ ան-մահ.] որ յա - ընար [ո - դրո - մեա մեզ:]

Սուրբ

Սուրբ

Սուրբ [Աստ - ուած սուրբ եւ հը - զօր, սուրբ եւ] ան - մահ, [որ յա - ընար ի մե-ռե-լոց:] ո - դրո-մեա մեզ:

Սուրբ Աս - տուած, [սուրբ եւ ից - զօր, սուրբ եւ ան - մահ,

Սուրբ եւ ից - զօր,

Սուրբ Աս - տը - ուած, [սուրբ եւ ից - զօր,] սուրբ եւ ան - մահ

Սուրբ, սուրբ եւ ից - զօր,

որ յա - րեար ի մե - ոն - [ոց] ո - դր - մեա մեզ:

[որ յա - րեար ի մե - ոն - [ոց]

[որ յա - րեար ի մե - ոն - [ոց] ո - դր - մեա մեզ:

որ յա - րեար ո - դր - մեա մեզ:

Ս. Ա. Ա - ստ ուած:

[Ա - ստ ուած:]

Տ. [Ա - ստ ուած:]

ՅԼ. [Ա - ստ ուած:]

ՅԻ. [Ա - ստ ուած:]

[Ա - ստ ուած:]

Աւժգին դիմումով եւ լիք

S. Փայտք թեզ, Տր. Աս - տը - ուսած մեր:

Հաստ մուրք եւ մեղք

A. Փայտք թեզ, Տր. [Աս - տուսած մեր]

III. Փայտք թեզ, Տր.

III. *Աւժգին դիմումով եւ լիք*

T. Տր. ո - դր - մա: Տր. ո - դր - մա:

III. Տր. ո - դր - մա:

III. Տր. ո - դր - մա:

TI. թեզ, Տառ - նդր յանձն ե - դի - ցուք:

TII. թեզ, Տառ - նդր յանձն ե - դի - ցուք:

BI. թեզ, Տառ - նդր յանձն ե - դի - ցուք:

BI. թեզ, Տառ - նդր յան - ձն ե - դի - ցուք:

Soprano (S): Տէր, ո - դր - մեա, Տէր, ո - դր - մեա,
 Alto (A): Տէր, Տէր, ո - դր - մեա, Տէր, ո - դր - մեա:
 Tenor (T): Ո - դր - մեա, Տէր, ո - դր - մեա, ո - դր - մեա, ո - դր - մեա:
 Bass (B): Տէր, ո - դր - մեա, Տէր, ո - դր - մեա, ո - դր - մեա:

Tenore II (TI): եւ զնոյ թող - սոյր Քում:]
 Bass II (BII): եւ զնոյ թող - սոյր Քում:]

Soprano (S): Ա - ռա - զի Քո, Տէր:
 Alto (A): Ա - ռա - զի Քո, Տէր:
 Tenore II (TI): Ա - ռա - զի Քո, Տէր:
 Bass II (BII): Ա - ռա - զի Քո, Տէր:

Soprano (S): Օրհ - նեալ է Աստ-ուած: Ա մե:
 Alto (A): Օրհ - նեալ, օրհ - նեալ է Աստ-ուած: Ա մե:
 Tenor (T): Օրհ - նեալ է Աստ-ուած: Ա մե:
 Bass (B): Օրհ - նեալ է Աստ-ուած: Ա մե:
 Bass II (BII): Օրհ - նեալ, օրհ - նեալ է Աստ-ուած: Ա մե:

T. եւ ընդ հոգ - տոյ Քում:

B. եւ ընդ հոգ - տոյ Քում:

S. Ա - օա - ցի Քո, Տէր:

T. Ա - օա - ցի Քո, Տէր:

ՍՈՒՐՔ, ՍՈՒՐՔ

[♩ = 63]

[S.] Սուրք.

[A.] Սուրք.

[T.] Սուրք.

[B.] Սուրք.

[S.] [Սուրք]

[A.] [Սուրք]

[T.] [Սուրք]

[B.] [Սուրք]

սուրբ, Տէր
սուրբ, Տէր
սուրբ, սուրբ, Տէր
սուրբ, Տէր, Տէր

զօ ըս - թեանց: Լի եմ
զօ ըս - թեանց: Լի եմ
զօ ըս - թեանց: Լի եմ, Լի
զօ ըս - թեանց: Լի եմ

եր - կինք եւ եր - կիր փա - ոօք Բո:
եր եր - կիր փա - ոօք Բո:
եր - կինք եւ եր - կիր փա - ոօք Բո:
եր - կինք եւ եր - կիր փա - ոօք Բո:

Օրի - նու - թիւն ի բար - ծունս:

Օրի - նու - թիւն ի բար - ծունս:

Օրի - նու - թիւն ի բար - ծունս, ի բար - ծունս:

Օրի - նու - թիւն, օրի - ննալ

Օրի - ննալ, որ ե - կիր եւ գա - լոցոյ 3

Օրի - ննալ, որ ե - կիր, գա - լոցոյ

Օրի - ննալ, որ ե - կիր եւ գա - լոցոյ

Օրի - ննալ, որ ե - կիր, գա - լոցոյ

եւ ան ուաճք Տեառն:

եւ ան ուաճք Տեառն:

եւ ան ուաճք Տեառն:

եւ:

Ով - սան - նա ի քար - ձուճու:

Ով - սան - նա ի քար - ձուճու:

Ով - սան - նա ի քար - ձուճու:

Ով - սան - նա ի քար - ձուճու:

Var.

Ով - սան - նա ի քար - ձուճու:

Ով - սան - նա ի քար - ձուճու:

Ով - սան - նա ի քար - ձուճու:

Ով - սան - նա ի քար - ձուճու:

S.
A.

Օրհ - նեայ ՚ Աստ - ուած:

T.

Օրհ նեայ ՚ Աստ - ուած:

Bl.
Bll.

Օրհ - նեայ Աստ - ուած:

Sl.
Sll.

Ա ՅԵ:

A.

Ա ՅԵ:

T.
B.

Ա ՅԵ:

ՅԱՄԵՆԱՅՆԻ

[S1]
[S2]

Յա - մի
Օրի - նեմք

Մայ
ըզ

Նի
թեզ,

օրի - նեմք
գո - վեմք

Ես,
ըզ

Տեղ:
թեզ:

[A1]
[A2]

T.

Յա - մի
Օրի - նեմք

Մայ
ըզ

Նի
թեզ,

օրի - նեմք
գո - վեմք

Ես,
ըզ

Տեղ:
թեզ:

B.

Յա - մի
Օրի - նեմք

Մայ
ըզ

Նի
թեզ,

օրի - նեմք
գո - վեմք

Ես,
ըզ

Տեղ:
թեզ:

գո - հա - նամք

ըզ

թեզ,

ա - դա - չեմք

ա - դա - չեմք

գո - հա - նամք

թեզ,

ա - դա - չեմք

գո - հա - նամք

թեզ,

ա - դա - չեմք

ըզ

թեզ,

Տեղ

Աս - տղ - ուսած

մեր:

Աս - տղ - ուսած

մեր:

Տեղ,

մեր:

ըզ

թեզ,

Տեղ

մեր:

ըզ

թեզ,

Տեղ

Աս - տղ - ուսած

մեր:

T.
 եւ ընդ հոգ - տոյք Քում:
 B.
 եւ ընդ հոգ - տոյք Քում:

ՀՈԳԻ ԱՍՏՈՒԹՈՅ

S.
 TI.
 Պո - գի Աս - տու - ծոյ, որ զփա - ասկ - ցի
 TII.
 Պո - գի Աս - տու - ծոյ, որ զփա - ասկ - ցի
 B.
 Պո - գի Աս - տու - ծոյ, որ զփա - ասկ - ցի

 Ձո զխոր - հուրդ ի - ցեալ ի յերկ - նից

 Ձո զխոր - հուրդ ի - ցեալ ի յերկ - նից

 Ձո զխոր - հուրդ ի - ցեալ ի յերկ - նից

 հաս-տա - տես ի ծե - օջս մեր հեղ-ծածք ար - եան

 հաս-տա - տես

 հաս-տա - տես ի ծե - օջս մեր

տ-րա
ա-դաշնո՞ք ըզ քեզ համ - զոգիւ-գիւ մեղ մըն- ջե - ցե - լոց:

ԵՂԻՑԻ

[S.]
[A.]
[T.]
[B.]
Ե - ղի - ցի ա - մուճ Տեառն օրի-նեալ յայ - սըմ հե - տէ մին - ջեւ յա - լի-տեան:

Ե - ղի - ցի ա - մուճ Տեառն օրի-նեալ յայ - սըմ հե - տէ մին - ջեւ յա - լի-տեան:
Ե - ղի - ցի ա - մուճ Տեառն օրի-նեալ յայ - սըմ հե - տէ մին - ջեւ յա - լի-տեան:
յայտմ հե - տէ մին - ջեւ յա - լի-տեան:

Ըն ե-ղի-ցի ա-նուն Տեառն օրհ-ճեալ յայ-սցմ հե-տէ մին չեւ յա-լի-տեան:
 Ըն ե-ղի-ցի ա-նուն Տեառնօրհ-ճեալ յայ-սցմ հե-տէ յա-լի-տեան:
 Ըն ե-ղիցի ա-նուն՛Տեառն, [ա-նուն՛Տեառնօրհ-ճեալ] յայսցմհե-տէ մին չեւ յա-լի-տեան:

յայ - սցմ հե-տէ յա - ւի-տեան:

Վերջին Աւետարանի տարբը

T. Եւ ընդ հոգ - տոյ՝ Քում:
 B.I, II Եւ ընդ հոգ - տոյ՝ Քում:

S. Փառք Քեզ, Տէր Աստ - ոսպ՝ մեր:
 T. Փառք
 B.I, II Տէր: Տէր:

Var.
 [T.] Ա - տ Աստ - ոսպ: Ա - տ Աստ - ոսպ:
 Ա - տ Աստ - ոսպ: Ա - տ Աստ - ոսպ:
 [B.I, II] Ա - տ Աստ-ոսպ: Ա - տ Աստ - ոսպ:

ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՆՈՐԱՀՐԱՇ ՊՍԱԿԱԽՈՐ

T.I
mf *mp*
 Լո - թա - հրաշ ակ - տա - կա - տր *p*

T.II
 Լո - թա - հրաշ *p*

B.I
 Լո - թա - հրաշ, *mf* *p*

B.II
 Լո - թա - հրաշ, *mf* *p*

cresc. *cresc. poco a poco*
 Ել գո - թա - զրոյն ա - ռա - թին - եաց, վա - ռե - ցար *cresc. poco a poco*

p poco cresc. *cresc.*
 ն թա - հրաշ, վա - ռե - ցար *cresc.*

f *mp* *p*
 զի - նու հոգ - տյն ա - թի - ա - թար ընդ - դեմ ծա - հու: *mp* *p*

f *mp* *p*
 զի - նու ա - թի - ա - թար ընդ - դեմ ծա - հու: *mp* *p*

S. *marcato*
Վար - դան քաջ նա - հա - տակ

A.
Վար - դան, Վար - դան, քաջ նա - հա - տակ

T.
Վար - դան, Վար - դան, քաջ նա - հա - տակ

B.
Վար - դան,

որ վա - նե - ցեր ըզ - թըշ - նա - մին, վար - դա - ցոյն

որ վա - նե - ցեր ըզ - թըշ - նա - մին, վար - դա - ցոյն

ար - նամ - քոյ ջո պը - սա - կե - ցեր զե - կե - ղե - ցի:

պը - սա - կե - ցեր զե - կե - ղե - ցի:

ար - նամ - քոյ ջո

ԱՆՉԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ

«Ասան աղջնակների երգախմբի»

Ա ճայք
 ԱՍ - ձի՞նք մը - վիր - եալք սի - բոյն Քրիս - տո - սի,
 Բ ճայք
 ԱՍ - ձի՞նք մը - վիր - եալք սի - բոյն Քրիս - տո - սի,
 Գ ճայք
 ԱՍ - ձի՞նք մը - վիր - եալք սի - բոյն Քրիս - տո - սի,

Երկ - նա - տր նա - հա - տակք եւ կու - սանք ի - ճառ-տունք,
 Երկ - նա - տր նա - հա - տակք եւ կու - սանք ի - ճառ-տունք,
 Երկ - նա - տր նա - հա - տակք եւ կու - սանք ի - ճառ-տունք,

Ի պար - ծա - նըս ծնր բարձ - բաց - եալ տօ - նէ
 Ի պար - ծա - նըս ծնր բարձ - բաց - եալ տօ - նէ
 Ի պար - ծա - նըս ծնր բարձ - բաց - եալ տօ - նէ

Մայր Սի - ովն դոս - տե - բօքն իւ - բովք:
 Մայր Սի - ովն դոս - տե - բօքն իւ - բովք:
 Մայր Սի - ովն դոս - տե - բօքն իւ - բովք:

Դոհի - սի - ձ, մեծ խոր - հուրոյ եւ ա - նուն ցան - կա - լի,
 Դոհի - սի - ձ, մեծ խոր - հուրոյ եւ ա - նուն ցան - կա - լի,
 Դոհի - սի - ձ, մեծ խոր - հուրոյ եւ ա - նուն ցան - կա - լի,

ըն - ծայ - եալ ի յերկ - բի եւ դաս - եալ ընդ հրեշ - տակս,
 ըն - ծայ - եալ ի յերկ - բի եւ դաս - եալ ընդ հրեշ - տակս,
 ըն - ծայ - եալ ի յերկ - բի եւ դաս - եալ ընդ հրեշ - տակս,

ե - դեր օ - բի - նակ սըր - բու - թեան կու - սա - նաց
 ե - դեր օ - բի - նակ սըր - բու - թեան կու - սա - նաց
 ե - դեր օ - բի - նակ սըր - բու - թեան կու - սա - նաց

վար - դա - պե - տու - թիւն ա - լանց ար - դա - թոց:
 վար - դա - պե - տու - թիւն ա - լանց ար - դա - թոց:
 վար - դա - պե - տու - թիւն ա - լանց ար - դա - թոց:

ՀԱՅՐԱՏՈՒՆԿ ԱՅԳԻՈՅՆ

[Ծօն յիշատակի ստաբիլոն ծաղկոսի և Բարդուղիմեոսի,
ստաբլին լուսադրացն Հայաստանեաց]

S.
A.

Դայ - քա - տունկ ազ - ւոյն կե - ղնն պա - ղիսար եւ քարճր աշ - տա - րակք.

T.
B.

աւ - կե - ղնն քա - ժակք եւ ժիր ծաւ սորո - րակք.

Դա - յաւ տան - եաց հարք հո - զե - տրք Բար - դու - ղի - մէ - ոս

եւ Թա - ղի - ոս, քա - ղե - խոս լե - ղոք

առ Տր վասն ան - ծանց մե - ղոք:

ՀՐԱՇԱՓԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾ

("Կանոն ս. Գրիգորի Բ. լուսատուչեն"-ից)

S.A.
T.
B.

Չրա - շա - փառ Աս - տը - ուած եւ միշտ քա - ըն - խնա - մող,
Չրա - շա - փառ Աս - տը - ուած եւ միշտ քա - ըն - խնա - մող,
Չրա - շա - փառ Աս - տը - ուած եւ միշտ քա - ըն - խնա - մող,

որ յա - սաց զի - տու - թեամբ ըզ - փրո - կու - թիւն Գա - յա - տան - եայց ըս - կըզ
որ յա - սաց զի - տու - թեամբ ըզ - փրո - կու - թիւն Գա - յա - տան - եայց ըս - կըզ
որ յա - սաց զի - տու - թեամբ ըզ - փրո - կու - թիւն Գա - յա - տան - եայց ըս - կըզ

քնա - տ - ընալ, ի պար - թե - ւա - կան մե - դա - պարտ ազ - զն լու - սա - տ - ընի
քնա - տ - ընալ, ի պար - թե - ւա - կան մե - դա - պարտ ազ - զն լու - սա - տ - ընի
քնա - տ - ընալ, ի պար - թե - ւա - կան մե - դա - պարտ ազ - զն լու - սա - տ - ընի

մեզ շնոր - հե - ցեր, վասն ո - թոյ քա - ըն - խա - տու - թեամբ տ - րա կե - ցո՛
մեզ շնոր - հե - ցեր, վասն ո - թոյ քա - ըն - խա - տու - թեամբ տ - րա կե - ցո՛
մեզ շնոր - հե - ցեր, վասն ո - թոյ քա - ըն - խա - տու - թեամբ տ - րա կե - ցո՛

լզ - մեզ այժմ եւ ի թո յա - հա-տր գա - լըս - տեանդ;

լզ - մեզ այժմ եւ ի թո յա - հա-տր գա - լըս - տեանդ;

լզ - մեզ այժմ եւ ի թո յա - հա-տր գա - լըս - տեանդ;

ԲԱԶԱՄԱՐՏԻԿ, ՍՈՒՐԲ ՆԱՀԱՍԱԿ

[Շարական սքրյոն Գեորգեայ զօրաւարին]

S. Յը - լա - մար - տիկ սուրբ նա - հա - տան, թազ պար - ծա - նաց
A. եւ մա - ըսկ սուրբ հա - յն - լի վայ - ծա - ռա - ցեալ

T. Յը - լա - մար - տիկ սուրբ նա - հա - տան, թազ պար - ծա - նաց
B. եւ մա - ըսկ սուրբ հա - յն - լի վայ - ծա - ռա - ցեալ

մար - տի - ռո - սաց, զօ - ռնո զի - նա - տր ան - մահ ար - քա - լին,
խըկ - նա - լին լու - տոն, փայ - նեալ ի մարմ - նի որ - պէս զան - մար - մին,

սուր - քոզ զե - որդ, յար - քոզ զօ - ռա պետ: Բա - ռե - խեա' լեր
սուր - քոզ զե - որդ, ըար - նաց նը - պա - տակ: Բա - ռե - խոս' լեր

առ Բրիս - տոս վասն ան - ծանց մե - ռոց: մե - ռոց:
առ Բրիս - տոս վասն ան - ծանց մե - ռոց:

ՈՐ ՆՈՐԱՓԵՏՈՒՐ ԲԱՆԻԻ

[Կանոն սրբոց թարգմանչաց]

S.
A.

T.
B.

Որ նո - րա - փե-տորը թա - մի զար-դա-րեալ պայ - ծա - օա - զգն - ցան

կե - լն - ղն - ցիք Դա - յառ - տա - նայց

ի ձե - ղն սրո - րոյն Աա - հա - կայ:

եր - գով քաղց - րու - թեան հըն - մա՞ծր զԱ-տեան օրի - ննա - ցուք:

ՍՈՒՐԱ ԵՍ, ՏԵՐ

T.

B.I

B.II

Սուրբ ես, Տեր զօ - րու-թեանց, որ քնակ - եայլս ես ի յեր - կինս

Սուրբ ես, Տեր զօ - րու-թեանց, որ քնակ - եայլս ես ի յեր - կինս

Սուրբ ես, Տեր զօ - րու-թեանց, որ քնակ - եայլս ես ի յեր - կինս

եւ քա - յն - քա - միս ի սըր - րոց Զոց:
 եւ քա - յն - քա - միս ի սըր - րոց Զոց:
 եւ քա - յն - քա - միս ի սըր - րոց Զոց:

ՍՈՒՐԲ ԵՍ, ՏԵՐ

(Էջմիածնի եղանակ)

T. Սուրբ ես, Տեր զօ - րու - թեանց, որ քնակ - եալոյ ես ի յեր - կինս
 B.I. Սուրբ ես, Տեր զօ - րու - թեանց, որ քնակ - եալոյ ես ի յեր - կինս
 B.II. Սուրբ ես, Տեր զօ - րու - թեանց, որ քնակ - եալոյ ես ի յեր - կինս

եւ քա - յն - քա - միս ի սըր - րոց Զոց:
 եւ քա - յն - քա - միս ի սըր - րոց Զոց:
 եւ քա - յն - քա - միս ի սըր - րոց Զոց:

ՅՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՄԵՁ ԺԱՄԱՆԵԱ ԿԱՐՈՂ ՏԵՐ

(Կանոն երրորդ կիւրակէի Աղոտացից)

T.II. Ծօգ-նու - քին մեզ ՚ա-մա - մեա կա - րոյ Տեր, ա - ջա - քեա ի քար-մանց
 II. Ծօգ-նու - քին մեզ ՚ա-մա - մեա կա - րոյ Տեր, ա - ջա - քեա ի քար-մանց
 B.II. Ծօգ-նու - քին մեզ ՚ա-մա - մեա կա - րոյ Տեր, ա - ջա - քեա ի քար-մանց

Յո զնա - դա - դու - քինո: Եւ պահեա զՅո յու - սա - ցեալքս, Ա - լէ - լու - իա:

Ա - սա - ւնն մեր Եւ փոր - կիւ, հը - զոր քա - գա - ւոր զզ նը - շած հաղ - քու - քանս

Խո - չի Յո ա - տն - քեա առ մեզ: Եւ պահեա զՅո յու - սա - ցեալքս, Ա - լէ - լու - իա:

Ներ - նը - զեմք թեզ ի քար - ձունս ընդ ան - մար - մնոց քազ - մու - քինս զա - դա - լա - նըս մեր

զե - ռե - կո - յիս, ըն - կալ Յո քա - ռե - ռա - յու - քեանք:

Եւ պա - հեա զՅո յու - սա - ցեալքս, Ա - լէ - լու - իա:

Հ Ո Ք Ե Վ Ո Ր

ԵՐԳԱՍԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

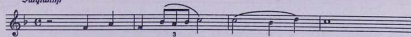
(ՄԻԱԶԱՅՆ)

ՈՐ ԶԱՆԷԻՑ ԱՍԵՂՇԵՐ

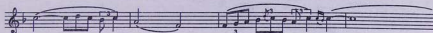
ՕՐԿԱՍՏՐԱԿԱԿԱՆ ԿՐԵՏԱԿԱԳԻՆՅԱՆ

1887թ.

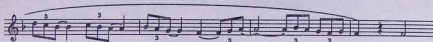
Չափադր

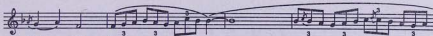
Որ լա - ճե - ից ստեղ - ծեր
ՄԱ ըր - քա - միւ զո - լա
ԼԵ - ռե - լի րո - լա կիս
հըջ - - մաթ

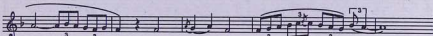
հմ զո - սո ճո - թր
սո - ռե - մոց զի - ընակ
սո - ռե - մո քա - մոց
հմ - - մոց

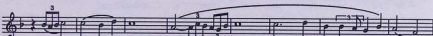
ի
դա
լորն
դոգ

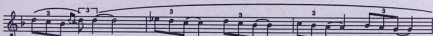
հուր լի - զե - տյ
նոս - ին - մո - ճոց
ուրն ռա - լո - ճոց
ուրն ռո - ճոց

հուր(ո)ր լա - ճե - դա - կան,
նոս(ո)ր ի - սկըզ - քա - նե,
ուրն ռա - ճոց ռա - ճոց,
ուրն ռա - ճոց ռա - ճոց.

նոս ըր - սից զո - ճոց
նոս զի - ռա - ճոց
նոս զի - ռա - ճոց

նոս
նոս
նոս
նոս

եւ եւ ընդ ընդ

հո - ըն ընդ: հո - ըն ընդ:
դա - տ ընդ: դա - տ ընդ:

«Արցախի մարտիկ»

եւ ընդ ընդ հո - ըն ընդ:
դա - տ ընդ:

Մկալածք եւ Փառք Հօր

Օրի - նն - ցուք ըզ - Տէր,

զի փա - ռօք է փա - ռա - տր - եալ:

Փառք Դօր եւ Որդ - տյ եւ Դօզ - տյն սըր - բոյ,

այժմ եւ միշտ եւ յա - լի - տեանս յա - լի - տե - մից ա - մեն:

ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐ

Թափօրի շարական

Հատարեց
Մորմոն սարկաւաց Մորմոնեան
Կատինայոյմ, 1892, օգոստոսի 24

1. Ժամբ. Մտօղմար

Մի
Կա - - - - - ա - - - - - շա - ըսք
Կա - - - - - նայք Ե - Կին

օր հան - զըս - տեան Կա - նայք Ե - Կին
ի զԵ - բեզ - ման

ի զԵ - բեզ - ման: Ե - Կին

Եւ որչային արտաստական,
Խնդրէ զՅիսուս անապական,
Չայնաց հրեշտակն ուրախական,
Չայն, որ եղին ի Գերեզման,
Չեզ անտիս յարեա Կեանայն,
Դրուց դո՛ղից խորտակեցան:

2. Ժամբ. Դձ

Կե - ցո Տէր, շնոր - հա Տէր,

շնոր - հա Տէր, շնոր - հա

Տէր, շնոր - հա Տէր:

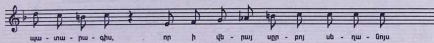
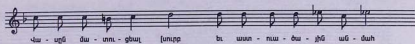
Տէր ո - դր - մա Բեզ տեսնող յանճ Ե - ղի - ցուք:

Տեր ուրր - մա, Տեր ուրր - մա,
Տեր ուրր - մա:

3. Ճանք

Ա - մն եւ
ընդ հոգ - տոյ ընդ:
(ընդ)
(ընդ)

Ա - մն եւ եւ - լըս խա - դա - դու - քան
ըզ - Տեր ա - դա - չա ցուք
Տեր, ուրր - մա:
Ա - մն - ճանք սըր - քովք գրոս յի - շա - տա - կն - ցաք

4. Մանր. Բայր

7աղի

սուրբ:
սուրբ:
սուրբ:

Օրի

Շաղկապ

նու - թուն 7օր եւ որդ - տյ

եւ սղո - թոյ հոգ - տյն այժմ

եւ միշտ եւ յա - ւի - տեանս յա - ւի -

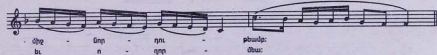
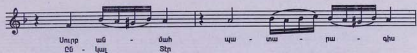
տե - մից:

Ճամբ

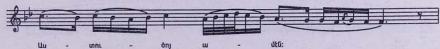
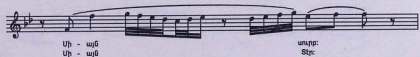
Ա Օրի նե՛ս, մե՛ն: Տէր:

Շաղկապ

Տէր, ո որդ մեա,

5. Ծանր Լեռանց

[Մտնոք]

Օրհ - ցեա,
ա

Տեր
մէն:

(Կրկն անգամ)

Ա
Որ
Յն

մէն

Գալոյ
նիւն
գիւր

սուրբ:
սուրբ:
սուրբ:

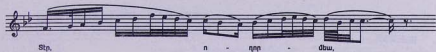
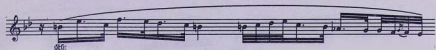
Օրհ - ցեա - քիւճ Գոր եւ

Որդ - Լոյ եւ ստը - թոյ Գոգ - Լոյն

այժմ եւ միշտ եւ յա - լի - տեանս

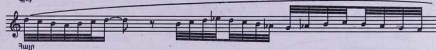
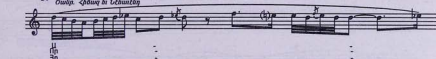
յա - լի - տե - մից

ա
Օրհ - ցե'ա,

6.

Ծանր հմայելի Նեխուհեց

սու. pp:
սու. pp:
սու. pp:

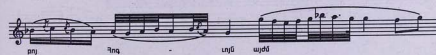
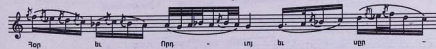
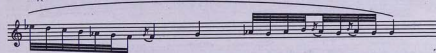
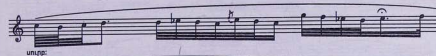
Օրի - նու - թիւն Յոր եւ որդի - տյ
 եւ սոր - քոյ հոգ - տյն
 այժմ եւ միշտ եւ յա - շի - տեանս յա
 շի տե մից:

մե:

Տէր, ո զոր մեա,

Տէր, ո զոր մեա,

Տէր, ո զոր

ես միշտ ես յա փ տեանս
 յա փ տե նրց:

Տըր, ո - դրր - մեա,
 Տըր, ո - դրր - մեա,
 Տըր, ո - դրր - մեա,
 Տըր, ո դրր - մեա:

Առոր ան - մահ պա - տա - լա - զիս
 միշ - ցն կալ Տըր ես ոյս ո

բնամբ:
 դրր - մեա:

Ի ԳԻՇԵՐԻ

8.

Ի գի - շե - րի համ - քար -

ժք ըզ ծե - ղոս ծեր ի սըր -

քու - րիւն եւ օրի - նն

ցք ըզ Տը:

Աստ օրի - նն ցք

ա - ծե - նայն ծա - ոայք,

Տեանն ըզ Տը ի սըր - քու -

րիւն եւ օրի - նն

ցք ըզ Տը:

Լու - սա - սայ - ծառ

հոն - շոսա - կըն նոս - տն - Լով ի

ԳՆ - ա - սու զե - թեզ - մա - ճից
 եւ ա - յե - տի կա - ճանց յար -
 եաւ Աս - տը ուսած:

ՈՎ ՀԱՅՐ ԱՍՏՈՒԱԾ

9.

Շանր. Նեխանճեց

ՈՎ Հայր Աս - տուած եւ թա - թե - թար
 ա - մե - ճից, go - ղեա ի մեզ ըզ goզ
 լու-տյ զի - սու - թեան: Ա - սա-ւօ - տուց եւ յա - թա - ժամ ա - ղօ -
 թից ա - ու - ւօ - տուց եւ յա - թա - ժամ ա - ղօ - թից
 մեր - մուցք խո - մարից թեզ ի ճը - տր կըն - տղր-կա-րոյր
 1. եւ - ճից ե - թից: 2. եւ - ճից ե - թից:

ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐ

1. Հ Ա Ի Կ

Հասարակ
Ստրվոն Ա Սարգսյան Ստրվոնիանց
միաբան Ս. Էջմիածնի
24 մարտի 1893 թ.
Էջմիածին

Հոգե՛ ծանր, քվ

Հա - լիկ ժի պայ-ծան

տե սի ան

նր-ձան, ան - նր - ձա 5- նիդ

ով, դու

նր - ձան,

դու 5 նր-ձան:

2. Ա Հ Ե Ղ Չ Ա Յ Ն Ս

Ծանր, քվ

Ա - հնդ ծայնս

որ ես և՛ ուայ,

3. ՀԱՄՈՒՆ ՀԱՄՈՒՆ

Շանր. 70 եւ Ակ

4. ՏԷՐ, ՈՂՈՐՄԵԱ

(Մտեղցող մանկանց)

Շանր. 84

Ընդ n - ընա եւ զձեզ ու - ըսա - խա - ցո'
 շնոր - հիւ սօրի - նեալ Ծղ - նըն -
 ղեան քո: Ե - կայք ման - կունք նոր Սի - օ - նի.
 տա - ցուք փա - ռցս Տեսան ա -
 մ - նի: Տեր, n -
 ղոր մեա:

5. ԴԱՍՔՆ ՀՐԷԱԿԱՆ

Շանդուք Բձ
 Դասս ջըն հիւ ա - կան
 է - ին պա հա - պան
 Սուրբ զե - բեզ - մա - նիմ, որ ե - դաս մաթ - միմն ան - նը - ման:

6. ՏԵՐ, ՈՂՈՐՍԵԱ

Չափալոր - Շանդուք ԲԼ
 Տեր, n ղոր - մեա,
 Տեր, n - ղոր մեա,

Տէր, ո - ղոր - մեա:

Տէր, ո - ղոր - մեա.

7. ՏԵՐ, ՈՂՈՐՄԵԱ

Ճամբ. Այլ եւ Բձ

Տէր, ո ղոր մեա,

Տէր, ո ղոր մեա,

Տէր, ո ղոր մեա:

Տէր, ո ղոր մեա: Լամ

8. ՄԻԱԿԱՐԱԹ ՕՐ ՀԱՆԳԱՏԵԱՆ

Մի կա ա ճայք շաք Կին օր ի հան զե - զս - տեան րեզ - ման,

Լա - ճայք Ե - կին Ի զե - րեզ - ման:

Եւ որդային արտասուպան,
 Կնոջի զՖիտուս անասուպան:
 Չայնեզ հրեշտակն ուրական,
 Չայն, որ եղին ի գերեզման,
 Չեզ անտիս, յարեալ փեայն,
 Դրունք զմիջոց խորտակեցան:

9. ԿԵՅՈՒՆ, ՏԵՐ, ԸՆՈՐՀԵԱ, ՏԵՐ

Շանրո՛ւ 76

Կե - ցո, Տեր, շնոր - հա, Տեր,
 շնոր - հա, Տեր, շնոր - հա,
 Տեր, շնոր - հա, Տեր:
 Տեր, ո - դոր - մա, Քեզ, Տեսնող յանձն ե - դի - ցուք:
 Տեր, ո - դոր - մա, Տեր, ո - դոր - մա,
 Տեր, ո - դոր - մա:

10. ՏԵՐ, ՈՂՈՐՄԵԱ

Շանրո՛ւ 84

Տեր, ո - դոր - մա,
 Տեր, ո - դոր - մա:
 Տեր, ո - դոր - մա,
 Տեր, ո - դոր - մա:

11. ԲԱՅ ՄԵՉ, ՏԵՐ

Բա՛ց մեզ,
Տե՛ր, բա՛ց
մեզ, Տե՛ր, զրուսն
ո - դո՛ր մու -
թնան, որ ող - րա
լով կար - դամք
առ քեզ՝

12. ԵՒ ԵՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Զախաղող-միջակ
Եւ ե - լու խա - դա - դու - թնան
ձգ -
Տե՛ր ա - դա
լնա - ցուք:
Տե՛ր,
ո - դո՛ր մեա:
Վա - սնն սուրբ տեղ - ւոյս
շի - նու - թնան եւ քա - ռե - կար - գու - թնան:

Վա - սըն ժո - ղո - վըր - դեան, որդ
 մը - տա - նեն ընդ դրու - նըս սըր - րոյ Ե - կե - ղեց - տոյ:

Վասն ըն - դու - նե - տոյ
 զայս - դա - տա - նըս տո - զա ըստ
 մե - ծի ո - ղոր - մու - թեան իւ - թում:

Եւ Ե - ըս մի - ա - բան
 Վա - սըն ճըշ - մա - ղիտ Եւ
 սուրբ հա - ա տոյս մե - րոյ:

Ձան - ծի - նըս մեր
 Եւ ըզ մի - մեա - նըս Տեան
 Աս - տու - ծոյ ա - մե - ճա - կա - լին յան - ծըն

ա - րա - ցուց:
մեզ, Տեսող, յանձն
ն - դի - ցուց:
Ո - դր - մեզ մեզ
Տը և - տաճ մեր ըստ մե -
ծի ո - դր - մու - թեան Զու՛մ, ա -
սա - ցուց ա - մե - նե - ջեան մի - ա -
րա - մու - թեամբ:
Տը, ո - դր - մեա,
Տը, ո - դր - մեա, Տը,
ո - դր - մեա:

ԵՂԻՑԻ ԱՆՈՒՆ ՏԵԱՌՆ ՕՐՀՆԵԱԼ

Չափազոր

Ե - ղի - ցի ա - նուն Տեառն օրհ - նեալ ի
 յայ - սըմ հե - տէ մին -
 ջել ի յա - ւի - տեան:
 Օրհ - նե - ցեք ման - կունք ըզ
 Տր Ե օրհ - նե - ցեք
 զա - նուն Տեառն: Ե - ղի - ցի
 ա - նուն Տեառն օրհ - նեալ ի յայ - սըմ հե - տէ մին
 ջել ի յա - ւի - տեան: Յա - ըն -
 Են - լից մինչ ի մուտս ա - ըն - տու օրհ - նեալ
 է ա - նուն Տեառն ի
 փառք Ե եր - կր - պա - զու - թին

Դոր եւ ըրդ - ւոյ եւ սըր -
 քոյ Բոզ - ւոյն, եւ այժմ նւ միշտ եւ յա - ւի - տեան յա
 իի - տե - նօց. ա - մն ի

ԹԱԳԱՒՈՐԵՍՅԷ, ՏԵՐ

Չափաւոր. ԳՉ

Թա - գա - ւո - ընս - ցէ՛ Տէր
 յա - ւի - տեան
 Աս - տը - ուած Զո Սի - օն
 յազ - ցէ յազգ:
 Օրի - նա՛ անն իմ ըզ Տէր, օրի - նե - ցից
 ըզ Տէր
 ի կեն - դա - նու - թեան ի - մոյ:

Օր քի:

Եւ ընդ հոգ - ւոյդ քում:

Եր - կիւ - դածու - բանք ԼՍ - ռա - ռուք:

Փարք Բեզ, Տր, Աս - տուած մեր:

Պոս 10 խոս մ:

Ա - սէ Աս - տուած:

ՓԱՌԻ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ԶՈ, ՏԵՐ

Չափազը Այլ եւ Ած [դրձ.]

Փարք յա - ռու - բանք Բո, Տր.

դէ դա - դա - թե - ցայց Բրիս - տոս

օրի - ցել ըզ Բեզ զա - մե - ցայց

ա - տրա կեց - դա - նու - բանք ի - մոյ:

bu ոչ դա - դա - ըն - ցայք, Փեր - կիւ,
 փա - սա - տ - ընչ ըզ թեզ
 զս-մե-նայն ա - տուա կեն - դա - նու - թեամ ի - ճոյ:

ԱՄԷՆ ԵՒ ԸՆԴ ՀՈԳԻՈՅԻ ՔՈՒՄ

Ա - ՁԵ ԵՆ ըճոյ հոգ-ւոյց քուճ:

Տէ՛ր, n - դոյր - մնա:

Տէ՛ր, n դոյր - - մնա:

Տէ՛ր, n - դոյր-մնա:

Տէ՛ր, n - դոյր - մնա:

Կն - ցո, Տէ՛ր, ԵՆ n - - դոյր - մնա:

Յի - շնա, Տէ՛ր, ԵՆ n - դոյր - մնա:

եւ ընդ հոգ - ւոյդ քում:

Ա - ա - ցի քո, Տէր:

ՀՈԳԻԴ ԱՍՏՈՒԱԾ

Յո - գիդ Աստ - ոած արդ - քիւր շնոր - հաց

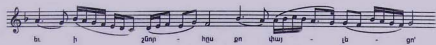
ա - ռա - տա - րուիս եւ միշտ զՁ - քած,

եւ յա - ւի տեան:

Ըզ մայ - րես մեր պայ - ծա - ռա - ցո՛,

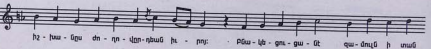
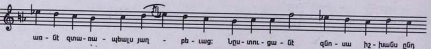
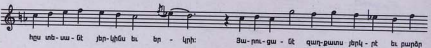
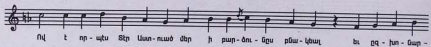
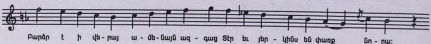
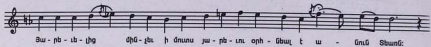
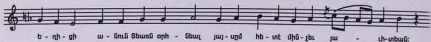
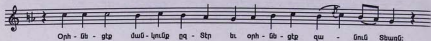
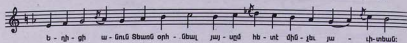
զման - կունս սո - ղին քեւ զօ - ռա - ցո՛,

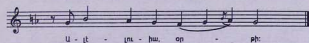
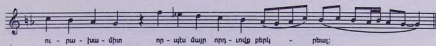
Ըզ հայ - րա - ւե տղն մեր կե - ցո՛

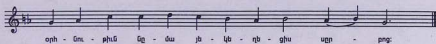
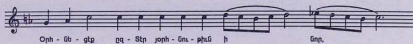
ՄԱՂՏՄՆԵՐ

ԾԺԳ (Վասն կիրակէ ատուրց յատաջ քան զԱռետարանն բժշկութեան կամ նորաստեղծեալի)

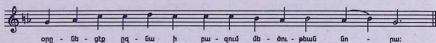
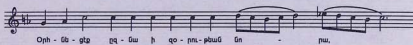

ՃԵՏ (Նոր Կիրակէի երեկոյեան առաջին Աւետարանի սաղմոս)

ՃԵՏ (Նոր Կիրակէի երեկոյեան արձակման Աւետարանի սաղմոս)

ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐ

Շարականների Կոմիտայան տարբերակներ, որ պահպանվել են
 երաժշտագետ Պյեր Օրբիի արտագրությամբ

1. Չախտոր. ԱՃ

[11] Ատորք ես Տեր զօ - բու - քեանց, որ քնակ - եալդ ես ի յեր - կինս
 ես քա - ռե - քա - ճիս ի սըր - բոց Քոց:

[12] Երկ - նա - յին զօ - բու - քին - քըն սե - բով - քքն ես քե - բով - քք
 ան - դա - դար օրի - նեն ստոր զա - նու - նըդ Քոց:

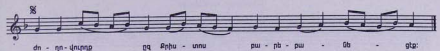
[13] Լոյսդ որ քա - ռաք քան զյա - կի - տեանս ի Դօ - թե ա - ռա - քե - ցար
 ես լու - սով ի - մա - նալ - եալ լը - ցեր զա - թա - բածս:
 Օրի - նեալ ես քա - զա - լոր քա - կի - տե - նից:

2. Այ

Այ - սոր կանգնե - զաւ ա - ւազան մը - կըր - տու - քեան ի թո - դու - քինն մե - դաց մե - բոց:

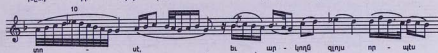
3. Միջակ Այ

Ձա - զա - տ - րեաց Աստ - ուած ի վե - բայ հե - քա - նո - սաց
 ես լու - սա - զար - ղեալ պայ - ծա - սա - ցոյց ստոր - զե - կե - ղե - ցի:

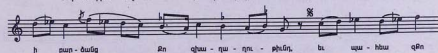
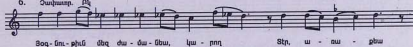

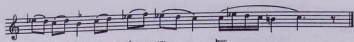
Կանոն մեծի շարաքոյ թաղման Տեառն

5. Մանր. Բ4

6. Չափաւոր. Բ4

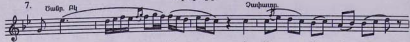

յու - սա - ցեալքս, ա - լի - լու - իս:

7. Յանք. Բի

Ուրախ լնր

Չափադր

ու - րախ լնր, ե - կե - դե - ցի սուրբ

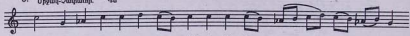

ի գա - լնս - տեան սուրբ Սի - ած - ցին, ու - րախ

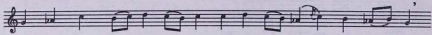

լնր եւ զն - ծա հանդերծ ա - մե - նայն սըր - բովք:

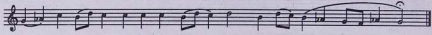
8. Միջակ-Չափադր. ԳՃ

Թեզ Թիս - տո - սի կա - թու - դի - կէ ե - կե - դեց - տյ շնոր - հո - դի

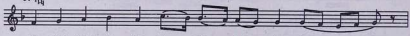

զաղ - թա - կան ըզ - ախտ - ուս - կան զխտ - ուած ըն - կալ սուրբ նը - շանս

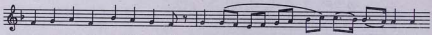

մա - տու - ցա - նեմք զօրին - եր - գու - թին միշտ ի քար - ծուծա:

9. ԴԿ

Այ - սոր բանն ի Դե - լէ ան - մեկ - նե - լի

եւ ան - ճա - ոն - լի խոր - հոր - դով ի ծէ - ոլն կու - սա - կան

ո - թը - վայ - ցի տնօ - թի - ճա - քար յեր - կրի ե - թեւ - նայ:

Նորասերաչ պատկառոյ

10.

Լո - թա - կաշ աղ - սա - կա - տր եւ զօ - թա - զլոյս ա - տա - ցի - նեաց,

վա - սե - ցար զի - նու հոգ - տոյն ա - թի - ա - բար ընդ - զնձ մա - հու,

վար - դան, ցալ մա - հա - տակ, որ վա - նե - ցեր ըզ - թըշ - մա - մին, վար - դա - գոյն

ար - եամ - քըդ քո պը - սա - կե - ցեր զե - կե - դե - ցի

11.

Այ - սոր յա - ռեաւ ի մե - ռե - լոց փե - սայն ան - մահ եւ երկ - մա - տր,

քզ ա -ւե - տիք խըն - դու - թեան, հարսն ի յերկ - րէ, ե - կե - դե - ցի.

օրհ - նեալ ի մայն ջըն - ծու - թեան զԱստ - ուած քո Աի - օն:

Նորհուրդ մեծ եւ սքանչելի

12.

Նոր - հուրդ մեծ եւ սքան - չե - լի, որ յայսմ ա -ւուր յայտ - նե - ցաւ,

հո - վիւքն եր - զեմ ընդ հրե - շտակա, տան ա -ւե - տիս աշ - խար - հի:

13. Շափարոյ Գկ

Նա - խա - սար - կա - վազ եւ ա - տա - ցին մար - տի - րոս, որ ի Քրիս - տո - սէ պը - սա - կե - ցար -

եւ երկ - նա - ժեմ ա - ռա - զաս-տին պայ-ծա - ռա - ցեալ բերկ - լե - ցար,
 ա - դա - չեա զկս - տը - ուսծ շնոր - հել մեզ ըզ կեա - նըս ան-վախ-ճան:

Չանազան կատարողների Կոմիտասի գրառած շարականներ

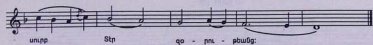
14.

Նորահրաշ պտակատը

Լո - դա - հրաշ պը - սա - կա - տը եւ զօ - դա - զլուխ ա - ռա - քի - նեաց,
 վա - ռե - ցար զի - նու հոգ - տյն ա - լի - ա - բար ընդ - դէմ մա - հու,
 Վար-դան քաց նա - հա - տակ, որ վա - նե - ցեի ըզ թռչ - նա - մից,
 վար - դա - զոյն ար - եամ - բոյ քո պը - սա - կե - ցեի զե - կե - ղե - ցի:

15.

Այ - սոր իշ - եալ ի յերկ - նայ - նոցն վա - պըն
 Քո ա - դա - դա - ծոց յանձն ա - ներ բազ - միլ ընդ ա - շա - կերտսն
 եւ սե - թով - բըն եւ քե - թով - բըք հի - աջ - եալ զար - մա - նա - յից
 եւ պե - տու - թիւնք վե - լից զօ - բացն սքան - լաց -
 եալ ա - դա - դա - կե - ին ա - սե - լով
 սուրբ,

16.

17. 7ժ

Լոյս ի լուսոյ

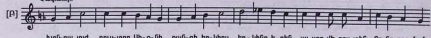
Ուրախ լեր
(Կանոն Շաղկապին)

18. [Մանր զմայրով]

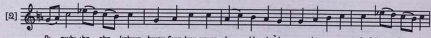
(U)

Ու - րախ լեր սուրբ Ե - կե - ղե - զի,
 քան - զի Քրիս - տոս ար - քան երկ - մից
 այ - սոր պղ - սա - կեաց ջղ - քեզ խա - ջին իւ - թով
 եւ զար - դար - եաց զա - մու - թքս Քո
 սքան - յե - լի փա - ռօքն ի - թովք:

Չափաւոր.

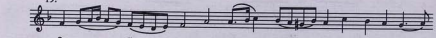
(P)

Խղճ-դա յոյժ դոս-տորը Սի-օ-մի, քան-զի եր-կիսա եր-կինք Ե-ղին այ-սոր վե-րջս-տին Քո նո-րոզ-մանք
 եւ թա - զա - տրն երկ - նա - տր իս - ճե - ցաւ ըն - նա - կի ի Քեզ:

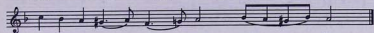
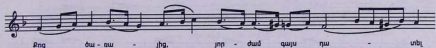
(Q)

Ու - րախ լեր թեր - կրեաց հայ-նաց-եալ սուրբ Ե - կե - ղե - զի, պայ-ծա-ռա-ցօ զճան-կու - ճքս Քո
 յօրի-նա-րանու-թիւն ծա-գո-ղին ջզջող լու - սոյ ի քեզ՝ մայր Ե-կե - ղե - զի:

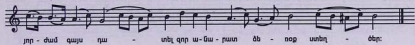
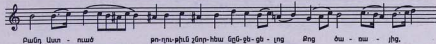
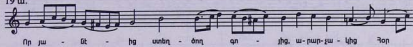
19.

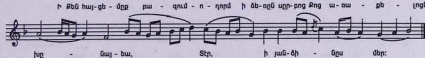
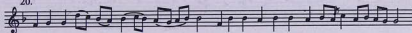
Որ յա - մի - ից ստեղ - ծող գո - յից, ա - թար - յա - կից
 Դոր Բանդ Աս - սը - ուած թո - դու - թին շնոր-հեա նըն - զե - զե - լոց

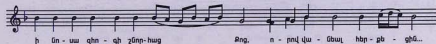
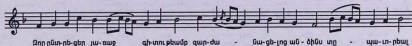
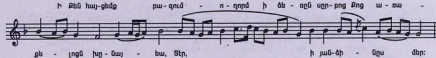
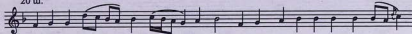
19 ա.

20.

20 ա.

ԿԱՆՈՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՄՐԱՅՈՒՆ Ի ԱՌՈՒՐ

[1.]

Որ զա - մա - բառտ քա - զու - կըս քո ի խա - շին տա - ռա - ծե - ցեր,

Քրիս-տոս Աս - տը-ուած, եւ նը-շան յաղ-թու - թեան ե - տուր մեզ,

սո - վառ ըզ կեա - նըս մեր պահ - եա:

[2.]

Որ զաշ-խար-հա - կե - ցոյց քազ - կա - տա - ռա - ծու - թեան խա - շի քո,

Քրիս-տոս Աս - տը-ուած, զա - ւա - զան զօ - թու - թեան ե - տուր մեզ,

[3.]

Որ ըզ մեօ - եան ի ճա - շակ - մա - նէ փայ - տին

յան - ցա-մաց կե - մաց փայ - տի - լըն կե - մա - զոր - ծե - ցեր,

[4.]

Ասոր խաշն օգ - մա - կան հա - ւա - տա - ցե - լոց

կանգ - նե - ցաւ ի յերկ - թի յաղ - թող քօշ - մամ - տյն,

ե - կայք ժո - դո - վուրջ եր - կոր - պա - զես - ցուք:

[1]

Ա - թա - թիչն Աս - տը - ուսած քար - ծրա - ցաւ ի խա - չին

եւ ըզ - մեռ - եա - լլս մե - դօք փայ - տին ճա - շակ - մանք

ի սմա մո - թո - զեալ կեն - դա - մա - ցոյց:

[2]

ի միւս ան - գամ գա - լլս - տեանն Աստ - ուսած որդ - տոյն

սուրբ խա - չնն ն - թե - ւի եւ լու - սա - տ - թ,

գի մա է յոյս հա -ւա - տա - ցե - լոց:

ԿԱՆՈՆ ՎԱՐՍՏԱՅԻՆ ԽԱՇԻՆ

[11]

Լո - շա - մաւ ա - մե - մա - յաջօ խա - չի - լոյ քով Քրիս - տոս,

պահ - պա - մեա զմեզ, մար - դա - սէր, յա - մե - թե - տոյ բզ - մամ - տոյն,

գի որ մի - այն ես քա - գա - տր փա - տաց օրի - մեալ յա - վիտեան:

[12]

Որ ի վե - թայ սո - թա տա - թա - մե - ցեթ գա - մա - թատ քա - զու - լլս Քո

եւ ին - դիր զար - խնդ ի փըր - կու - քին տի - ե - զե - թաց,
 [9] ի միւս ան - զամ քո զա - լըս - տեանն յե - թե - նել տուրք նը - շա - միս
 ար - ժա - մի ա - թա զծա - ռայս քո վե - թըս - տին նո - թող - ծան,
 [10] խաչ քո ե - դի - ցի մեզ ա - պա - լեն, քո - ցա - միշ վայլ - մանքն իւ - թով
 խոր - տա - կեաց ըզ քՅՆ - նա - մին եւ ե - լոթ ըզ դա - տա - կնիք
 ան - ւա - մեալ փայ - տըն կե - մաց ի փըր - կու - քին տի - ե - զե - թաց:
 [11] Վեր առ - եալ ցնն - ծան եր - կինք եւ եր - կիս ու - թա - խա - նայ
 ընդ յայտ - մել սըր - քոյ խա - յին ան - ռակ - նա - մեւ քա - տա - թե - կին, որ զաչ - խար - հըս
 լու - տա - տր - եաց ա - թե - զակ - նա - կնոպ ճա - տա - զայ - քնք:
 [12] Տըն - ծա - ցաւ ե - թու - տա - դէմ, քնր - կրե - ցան հա - լա - տա - ցեալք,
 նո - թա - հրաչ զար - դա - թե - ցան, քան - զի տե - սին զյաղ - քող նը - շանն,
 ա - թա - թածք ա - մե - նայն ի լու - տոյն պայ - ծա
 ոս ցան:

ՏԱՂԵՐ, ԵՐԳԵՐ

ՀԱՒԻԿ

[Շանր]

Դա - ւիկ մի ապա-ծառ

տոն տոն տոն ան -

մը - ծան: Ան-ըն - ծա - միդ ով

նը-ժան: Դու

նը-ժան, ան նը-ժան:

ՀԱՒԻԿ

Օտար

Գաւիկ մի ախար-ձառ

տե սի

աճ

Եր-ձառ:

ԱՅ-ըն - ձա - ըրոյ ո՛վ, ո՛վ,

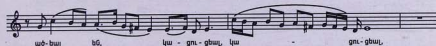
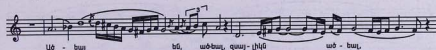
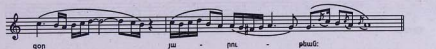
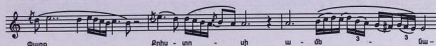
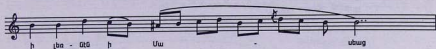
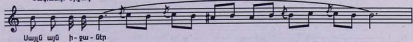
ո՛վ, Եր - ձառ:

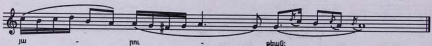
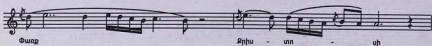
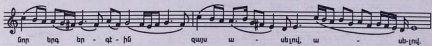
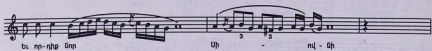
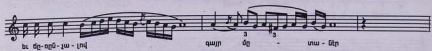
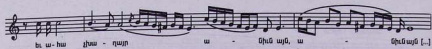
ո՛վ, ո՛վ,

ո՛վ, Երձառ, աճ, Եր - ձառ:

ՄԱՅԼՆ ԱՅՆ ԻԶԱՆԻՐ

Չափաւոր Միջակ

ՏԻՐԱՍԱՅՐՆ

[Մանր, ազատ չափով]

Տի - րա - մայ - ընց հան - դեպ որդ - ւոյն ի խա - ջին
կայր տըրու - մա - զին,
ես քե - սե - լով ըզ ծա - րա - լին,
իս - ուչ - մանր կայր ցա - ւա - զին.
Ի վուչ աղ - սա - կըն դի - տե - լով որդ, կոծ, վայ տայր իր ան - ծին:
Ա - յա - ջա լոյս
որ - դեակ իմ Յի - սուս, ես ընդ ընզ մե . աւ - ճին:

ԳՈՉԷՐ ՀՐԵՇՏԱԿ

(երգ Յարութեան)

Ձո - չիք ինչ հոն շտակի առ վի - մին
կա - մայք, որք զի գար - իւս - ռիք
վա - սըն յա լու - բան
կա - լով, խընդ - ռեք
Յի - սու - սի
զկն - դա - ճին.

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԹԱՂԵՆԻՆ

Մա ռի աճ ըՄազ քա քա ղե ղե Մա ճիճ ճիճ քա - ղե ի մեք պար սի ղեճ եւ հան - ղի պալ Յի - սու սի.

գի՛ն, Լաւ, Կին,
 Լի՛ն, Լալը,
 Լաւ՛ս զո՛ր
 Բ՛ն
 Խընդրես
 որ- դի՛ն
 ցա՛մի Լա՛ւ Գի՛ն:
 մի՛ ա՛ ծի՛ն:

ՈՒՐ ԵՍ, ՄԱՅՐ ԻՄ

[Մտնը, ազատ չափով]

Ուր՛ ես, Մայր՛ իմ
 քաղո՛քս եւ՛ ա՛ Երև,՛
 Ես՛ - զե՛ լի՛. ջր՛ Լոս,
 սա՛ - ծի՛ն՛ որ՛ - դի՛ն
 եկ՛ տես՛ ցա՛ - Լա՛ - լի:

ՃԱՆՍՊԱՐԿ ԵՒ ՃԵՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

ճա - նա - պարհ եւ ճըշ - մար - տու քիւն

եւ կեանք թրիս տոս,

ա - սաց նոր - դեա հոգ - ւոց մե - թոց

յեղե - թե ե - լա - նել յեր - կինս:

Դու - ոքն կե - նաց մը - տից. Յի - տուս,

մոյծ եւ ըզ - մեզ . առ Չայր թո եւ Չո - զի

եր - զել միշտ ըզ փաստ:

ճա
Դու-օքն

ճա - պարհ
կե - նաց

ճա - թի
մը - տից

թրիս
Յի

տոս
տուս

եւ ճըշ
Աստ - ուած

մար
ճըշ

տու
մա

քիւն,
 ընտ,
 ա
 մոյծ
 հոգ-ւոց
 առ Գայ
 ոոց
 Քո
 յերկ
 հոգ
 -
 ըտ
 -
 տ
 ի
 վեր
 յեր
 սոյն
 կինս:
 ըսյ:

ԼՈՅՍ ԶՈՒՐԹ

Ա - լէ
 լու
 իա,
 ա - լէ
 լու - իա:
 Լոյս
 գուարթ
 սուրբ
 փա
 սաց
 ան

Ըստ

հի Գործ

երկ Ըստ

տ ռի սրբ

ըոյ

կե Ըստ

ռա ռի Յի

տու Բոյս

տու:

ԵԿԵԱԼՔՍ Ի ԱՏԱՆԵԼ ԱՐԵԳԱԿԱՆՆ

Ե - կեալքս ի մը - տա - նել ա - ըն - գա - կանն,
 տն - սաք ըզ լոքս Ե - ըն - կո - յիս:
 Օրի - ննը ըզ Դայր եւ գրի - դի եւ ըզ սուրբ Դո -
 զոյ Աս - տու - ծոյ: եւ ա - մե - նե -
 քանն ա - սնը ա - մն:
 Ար - ժա - նա - տ - ընա ըզ մեզ յա - մե - նայն ժամ
 օրի - նել ծայ - ցիւ եր - գով զա - մուն վա - սաց
 ա - մե - նա - սուրբ եր - թր - դու - քանն,
 որ տայ զկնն - դա - մու - թիւն, վասն ո - թոյ
 եւ աշ - խար - հիւ թեզ վա - սա - տ ը:

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾ

[Լայն թառ կամս]

Սուրբ Աստուծո՛ւ, սուրբ եւ հոգո՛ւ, սուրբ եւ անձահ,
 որ եկիք եւ գալոցք ես, ողորկեալ մեզ:
 Փառաւորեալ եւ օրհնեալ միշտ սուրբ կոյս Աստուծո՛ւ,
 թիմարի ամ, մարտիրոս տօնօք, մատո՛ր գաղափարս
 մեր Որդո՛ւ, թո՛ւ եւ Աստուծո՛ւ մեր:

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾ

[Չափազոր]

Սուրբ Աստուծո՛ւ, սուրբ եւ հոգո՛ւ, սուրբ եւ անձահ,
 որ եկիք եւ գալոցք ես, ողորկեալ մեզ:
 Փառաւորեալ եւ օրհնեալ միշտ սուրբ կոյս Աստուծո՛ւ, թիմարի ամ,

մայր Թրիս - տո - սի, մա - տո՛ գա - դա - չա - նըս մեր Որդ - տյ Թո
 եւ Աս - տու - ծոյ մե - թոյ:

ՍՈՒՐԱ ԱՍՏՈՒԱԾ

[Տարբերակ]

[Չափազեր]

Սուրբ Աստ-ուած, սուրբ եւ իջ - զօր, սուրբ եւ ան - մահ,
 որ խա-չե - ցեր վա - սըն մեր, ո-ղոր-մեա մեզ, մեզ, Փա-ռա-տ - րեալ եւ օրի - նեալ
 միշտ սուրբ կրօս Աստ - ուա - ծա - ծին Մա - թի - ամ, մայր Թրիս - տո - սի,
 մա - տո՛ գա - դա - չա - նըս մեր Որդ - տյ Թո եւ Աս - տու - ծոյ մե - թոյ:

Var.

որ յար - եար ի մե - ռե - լոց, որ համ-բար-ձար վա - սըն մեր,
 որ Ե - կիտ եւ գա - լոցոյ ես, որ քա - ղե - ցար վա - սըն մեր:

"ՄԵՈՆ ԵԿԵՍՅԵԼ" -ից

Քեզ Դօ - ռոյ փա - ղըս միշտ ա - ոս - քեճք,

զոր-դիդ ընդ Դօ - ռոյ դա - ւա - նեճք:

Դո - զիդ աւորք ըս - ըն - ըս - նեճք,

եր-րոր - դու - քեանդ եր-կըր-պա - զեճք, ա - նեճք:

ՎԱՂ ՇՐՋԱՆԻ
ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԵՐԵՎԱՆԻԱՆ ՕՐԱԿԵՐԳ

Ասան քատանայն երգեցողութեանց
 Արոյ Դատարարի, անդաշտակնց
 Աղղուն ալ, սարկակաց Աղղուննանց,
 Պարսն ա. Էջիտներ, 17832, 24/1, Կոպիմա

Չափաւոր Օանը

pp

Աւերր.

Աւերր.

սուրբ. Տէր զօ - ռու - թեանց. լի են եր -

սուրբ. Տէր զօ - ռու - թեանց. լի են եր -

կինք եւ եր - կիր փա - ոցք թու: Օրի - նու -

կինք եւ եր - կիր փա - ոցք թու: Օրի - նու -

ρησὶν ἡ βασιλευσὶν: Οὐρανὸν
 ἡ βασιλευσὶν: Οὐρανὸν

βίβλου καὶ ἡ βασιλευσὶν: Οὐρανὸν
 βίβλου καὶ ἡ βασιλευσὶν: Οὐρανὸν

Οὐρανὸν καὶ ἡ βασιλευσὶν: Οὐρανὸν
 Οὐρανὸν καὶ ἡ βασιλευσὶν: Οὐρανὸν

u
 մե:

u
 մե:

հայր երկ - ճա - տր,

u
 մե:

հայր երկ - ճա - տր,

որ գիր - ղի Ձռ ե - տուր ի

որ գիր - ղի ղի Ձռ ե - տուր ի

մահ վա - սըն մեր պար - տա - պան պար - տեաց
 մահ վա - սըն մեր պար - տա - պան պար - տեաց

մե - բոց. հեղ - մամբ ար - եան նո - թա
 մե - բոց. հեղ - մամբ ար - եան նո - թա

ա - դա - չեմք ըզ քեզ, ո - դոր - մեա
 ա - դա - չեմք ըզ քեզ, ո - դոր - մեա

Քո քա - նա - տըր հո - տի:

Յա - մե - նայ - ցի օրհ - նաւ bu Տր, օրհ - ննց

ըզ թեզ, գո - վնց ըզ թեզ, գո - հա - նանց

ըզ ԲԵՆ. ա - դա - չեմք ըզ Թեզ, Տէր Աս - տուած մեր:

ըզ ԲԵՆ, ա - դա - չեմք ըզ Թեզ, Տէր Աս - տուած մեր:

եւ ընդ հոգ - տոյ Թում:

Թում:

Ա աա զի Թո Տէր:

Տէր:

Որ - դի Աս - տու - ծոյ որ պա - տա - ըա -

Որ - դի Աս - տու - ծոյ որ պա - տա - ըա -

զեալ Գոր ի հաշ - տու - թիւն հաց կե -

զեալ Գոր ի հաշ - տու - թիւն հաց կե -

մաց ըաշ - խիս ի մեզ հեղ - մամբ ար - եան

մաց ըաշ - խիս ի մեզ հեղ - մամբ ար - եան

Քո սուրբ, ա - դա - յեմք ըզ Ձեզ ու -

Քո սուրբ, ա - դա - յեմք ըզ Ձեզ ու -

դրո - մեա ա - թեանք Ձով փըր - կեալ հօ - տի:

դրո - մեա ա - թեանք Ձով փըր - կեալ հօ - տի:

Չո - զի Աս - տու - ծոյ, որ զփա - ասկ - ցի

Չո - զի Աս - տու - ծոյ, որ զփա - ասկ - ցի

Յո գխող - հուրդ իջ - եալ ի յերկ - ճից կա - տա -

Յո գխող - հուրդ իջ - եալ ի յերկ - ճից կա - տա -

րես ի ձե - օղս մեր, հնդ - մամբ

րես ի ձե - օղս մեր, հնդ - մամբ

ա - րեան տ - րա ա - դա - չեմք ըզ

ա - րեան տ - րա ա - դա - չեմք ըզ

Բեզ համ - զո զիո - զիս մեր ցեմ - քե քե - լոց:
 Բեզ համ - զո զիո - զիս մեր ցրմ - քե քե - լոց:

Տըր, ո - դրո - մեա, Տըր, ո - դրո - մեա, Տըր,
 Տըր, ո - դրո - մեա, Տըր, ո - դրո - մեա, Տըր,

ո - դրո - մեա, Տըր, ո - դրո - մեա:
 ո - դրո - մեա, Տըր, ո - դրո - մեա:

ARMENISCHE KIRCHENGESÄNGE

von
Archimandrit Komitas Keworkian
Berlin 15/9

Chor

Soprano: Eh - re dir, Eh - re dir, Eh -

Alto: Eh - re dir, Eh - re dir, Eh - re,

Tenore: Eh - re dir, Eh - re,

Basso: Eh - re dir, Eh - re, Eh - re,

Soprano: re dir, Herr, un - ser Gott!

Alto: Eh - re dir, Herr, un - ser Gott!

Tenore: Eh - re dir, Herr, un - ser Gott!

Basso: Eh - re dir, Herr, un - ser Gott!

Soprano: Hei - lig, hei - lig, hei - lig,

Alto: Hei - lig, hei - lig, hei - lig,

Tenore: Hei - lig, hei - lig, hei - lig,

Basso: Hei - lig, hei - lig, hei - lig,

hei lig, hei lig, hei lig, hei lig.
 hei lig, hei lig, hei lig, hei lig.
 hei lig, hei lig, hei lig, hei lig.
 hei lig, hei lig, hei lig, hei lig.

Quartett

Herr Gott, Herr Gott, Herr Gott, Herr Gott.
 Herr Gott, Herr Gott, Herr Gott, Herr Gott.
 Herr Gott, Herr Gott, Herr Gott, Herr Gott.
 Herr Gott, Herr Gott, Herr Gott, Herr Gott.

Chor

Ze - ba - oth! Voll sind Him - mel und
 Ze - ba - oth! Voll sind Him - mel und
 Ze - ba - oth! Ze - ba - oth! Voll sind
 Ze - ba - oth! Voll sind Him - mel und

Er de sei nes Ruh mes, Ho -

Er de sei nes Ruh mes, Ho -

Him - mel und Er de sei nes Ruh mes, Ho -

Er de sei nes Ruh mes, Ho -

san na in der Hö he. Hoch - ge - lobt

san na in der Hö he. Hoch - ge - lobt

san na in der Hö he. Hoch - ge - lobt

san na in der Hö he. Hoch - ge - lobt sei,

sei, der da kommt im Na men des Herrn.

sei, der da kommt im Na men, im Na men des Herrn.

sei, der da kommt im Na men des Herrn.

der da kommt, kommt im Na men des Herrn.

Quartett

S. Ho - san - na, Ho - san

A. Ho - san - na, Ho - san

T. Ho - san - na, Ho - san

B. Ho - san - na, Ho - san

na, Ho - san - na, Ho - san - na,

na, Ho - san - na, Ho - san - na,

na, Ho - san - na, Ho - san - na,

na, Ho - san - na, Ho - san - na,

Chor

Ho - san - na, Ho - san - na, Ho - san - na, Ho - san -

Ho - san - na, Ho - san - na, Ho - san -

Ho - san - na, Ho - san - na, Ho - san - na,

Ho - san - na, Ho - san - na, Ho - san - na,

na, in der Hö he. he.
na, in der Hö he. he.
Ho - san - na, Ho he. he. he.

Ho - san - na, in der Hö - he, Ho - he, Ho - he.

men. men. men.
men. men. men.
A - men, A - men. A - men.

A - men, A - men. A - men.

Bist du ge - lobt, Bist du ge - lobt, Bist du ge - lobt,
Bist du ge - lobt, Bist du ge - lobt, Bist du ge - lobt,
Bist du ge - lobt, Bist du ge - lobt, Bist du ge - lobt,
Im Wel - ten all bist du ge - lobt, wir lo - ben

Im Wel - ten all bist du ge - lobt, wir lo - ben

TT. wir prei - sen dich,

TII. wir prei - sen dich,

BI. wir prei - sen dich,

BII. dich, wir prei - sen dich,

S. wir dan - ken dir, wir

A. wir dan - ken dir, wir

T. wir dan - ken dir, wir

B. wir dan - ken dir, wir

be - ten dich an, Herr, un - ser Gott.

be - ten dich an, Herr, un - ser Gott.

be - ten dich an, Herr, un - ser Gott.

be - ten dich an, Herr, un - ser Gott.

O, ent-züc-ken-der, furcht-ba-rer An-blick!

O, ent-züc-ken-der, furcht-ba-rer An-blick!

O, ent-züc-ken-der, furcht-ba-rer An-blick!

O, ent-züc-ken-der, furcht-ba-rer An-blick!

O, den Schöp-fer des Him-mels und der Er-de

O, den Schöp-fer des Him-mels und der Er-de

O, den Schöp-fer des Him-mels und der Er-de

O, den Schöp-fer des Him-mels und der Er-de

sa - hen wir heut am Kreu - ze.

sa - hen wir heut am Kreu - ze.

sa - hen wir heut am Kreu - ze.

sa - hen wir heut am Kreu - ze.

Im An - blick des Herrn am Kreu - ze die Son

Im An - blick des Herrn am Kreu - ze die Son

Im An - blick des Herrn am Kreu - ze die Son

Im An - blick des Herrn am Kreu - ze die Son

ne ver - fin - ster - te sich, der Vor - hang des

ne ver - fin - ster - te sich, der Vor - hang des

ne ver - fin - ster - te sich, der Vor - hang des

ne ver - fin - ster - te sich, der Vor - hang des

Tem - pels zer - rias von o - ben bis un - ten aus.

Tem - pels zer - rias von o - ben bis un - ten aus.

Tem - pels zer - rias von o - ben bis un - ten aus.

pels zer - rias von o - ben bis un - ten aus.

Schmach - voll wur - de ge - kreu - zigt der Herr mit Ue - bel

Schmach - voll wur - de ge - kreu - zigt der Herr mit Ue - bel

Schmach - voll wur - de ge - kreu - zigt der Herr mit Ue - bel

Schmach - voll wur - de ge - kreu - zigt der Herr mit Ue - bel

il - tern, da - mit die Schrift sich er - füll - te wel - che sagt:

il - tern, da - mit die Schrift sich er - füll - te wel - che sagt:

il - tern, da - mit die Schrift sich er - füll - te wel - che sagt:

il - tern, da - mit die Schrift sich er - füll - te wel - che sagt:

Ue - bel - il - ter wur - de er ge - nannt.

Ue - bel - il - ter wur - de er ge - nannt.

Ue - bel - il - ter wur - de er ge - nannt.

Ue - bel - il - ter wur - de er ge - nannt.

Je - ru - sa - lem, lo - be den Herrn Chris - tus ist auf - er - stan - den

Je - ru - sa - lem, lo - be den Herrn Chris - tus ist auf - er - stan - den

Je - ru - sa - lem, lo - be den Herrn Chris - tus ist auf - er - stan - den

Je - ru - sa - lem, lo - be den Herrn Chris - tus ist auf - er - stan - den

von den To - ten, hal - le - lu - ja. Kommt

von den To - ten, hal - le - lu - ja. Kommt

von den To - ten, hal - le - lu - ja. Kommt

von den To - ten, hal - le - lu - ja. Kommt

Völ - ker, singt dem Herrn

Völ - ker, singt dem Herrn

Völ - ker, singt dem Herrn

Völ - ker, singt dem Herrn

hal - le - lu - ja. Eh - re dem Va - ter
 hal - le - lu - ja. Eh - re dem Va - ter
 hal - le - lu - ja. Eh - re dem Va - ter
 hal - le - lu - ja. Eh - re dem Va - ter

und dem Sohn und dem hei - li - gen Gei - ste, jetzt und
 und dem Sohn und dem hei - li - gen Gei - ste, jetzt und
 und dem Sohn und dem hei - li - gen Gei - ste, jetzt und
 und dem Sohn und dem hei - li - gen Gei - ste, jetzt und

im - mer von E - wig - keit zu E - wig - keit. A - men. Dem
 im - mer von E - wig - keit zu E - wig - keit. A - men. Dem
 im - mer von E - wig - keit zu E - wig - keit. A - men. Dem
 im - mer von E - wig - keit zu E - wig - keit. A - men. Dem

Auf - er - stand - nen von den To - ten hal - le - lu - ja,
 Auf - er - stand - nen von den To - ten hal - le - lu - ja,
 Auf - er - stand - nen von den To - ten hal - le - lu - ja,
 Auf - er - stand - nen von den To - ten hal - le - lu - ja,

der die Welt er - leuch - te - te hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja,
 der die Welt er - leuch - te - te hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja,
 der die Welt er - leuch - te - te hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja,
 der die Welt er - leuch - te - te hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja,

Hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja,
 Hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja,
 Hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja,
 Hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja,

ja, hal - le - lu - jal Der Herr
 ja, hal - le - lu - jal Der Herr
 ja, hal - le - lu - jal Der Herr
 lu - ja, hal - le - lu - jal Der Herr

ist hoch ü - ber al - le Hei - der, sei - ne Eh - re
 ist hoch ü - ber al - le, sei - ne Eh - re
 ist hoch ü - ber al - le, sei - ne Eh - re
 ist hoch ü - ber al - le, sei - ne Eh - re

geht so weit der Him - mel ist
 geht so weit der Him - mel ist
 geht so weit der Him - mel ist
 geht so weit, weit der Him - mel ist

Wer ist wie der Herr un - ser

Wer ist wie der Herr un - ser Gott,

Wer ist wie der Herr, Herr, un - ser

Wer ist wie der Herr

Gott, der sich so hoch, so hoch ge - set - zet hat?

der sich so hoch, so hoch ge - set - zet hat?

Gott, der sich so hoch, so hoch ge - set - zet hat?

un - ser Gott, der sich so hoch, so hoch ge - set - zet hat?

Heut er - stand von den To - ten der himm - li - sche,

Heut er - stand der himm - li - sche,

Heut er - stand der himm - li - sche,

Heut er - stand von den To - ten der himm - li - sche,

un - sterb - li - che Bäu - ti - gam, Freu - e dich, du

un - sterb - li - che Bäu - ti - gam, Freu - e dich,

un - sterb - li - che Bäu - ti - gam, Freu - e dich, du

un - sterb - li - che Bäu - ti - gam, Freu - e dich,

Braut, Kir - chel Zi - on, seg - ne mit

du Braut, Kir - chel Zi - on, seg - ne mit

Braut, Kir - chel Zi - on, seg - ne,

du Braut, Kir - chel Zi - on, seg - ne mit

ju - beln - der Stim - me dei - nen Gott.

ju - beln - der Stim - me dei - nen Gott.

seg - ne dei - nen Gott.

ju - beln - der Stim - me dei - nen Gott.

Heut er-leuch-te-te das un-aussprech-li-che Licht dei-ne

Heut er-leuch-te-te das un-aussprech-li-che Licht dei-ne

Heut er-leuch-te-te das un-aussprech-li-che Licht dei-ne

Heut er-leuch-te-te das un-aussprech-li-che Licht dei-ne

Kin-der er-leuch-te dich Je-ru-sa-lem, dein Licht ist

Kin-der er-leuch-te dich Je-ru-sa-lem, dein Licht ist auf-

Kin-der er-leuch-te dich Je-ru-sa-lem, dein Licht ist

Kin-der er-leuch-te dich Je-ru-sa-lem, dein Licht ist

auf-er-stan-den, Zi-on, seg-ne mit ju-bein-der

er-stan-den, Zi-on, seg-ne mit ju-bein-der

auf-er-stan-den, Zi-on, seg-ne, seg-ne

auf-er-stan-den, Zi-on, seg-ne mit ju-bein-der

Stim - me dei - nen Gott. Heu - te

Stim - me dei - nen Gott. Heu - te

dei - nen Gott. Heu - te

Stim - me dei - nen Gott. Heu - te

wur - de die Fin - ster - nis vom drei - fa - chen

wur - de die Fin - ster - nis vom drei - fa - chen

wur - de die Fin - ster - nis vom drei - fa - chen

wur - de die Fin - ster - nis vom drei - fa - chen

Zich - te ver - scheucht, und kam dir ein

Zich - te ver - scheucht, und kam dir ein Wis -

Zich - te ver - scheucht, und kam dir ein

Zich - te ver - scheucht, und kam dir ein

Wis - sons - licht, der auf - er - stan - de - ne

sons - licht, der auf - er - str. - de - ne

Wis - sons - licht, der auf - er - stand' ne

Wis - sons - licht, der auf - er - stan - de - ne

Chris - tus

Chris - tus

Chris - tus

Chris - tus

T. solo Hei - lig - keit, Hei - lig - keit, Hei - lig -

TI Hei - lig - keit, Hei - lig - keit, Hei - lig -

T.II Hei - lig - keit, Hei - lig - keit, Hei - lig -

B.I Hei - lig - keit, Hei - lig - keit, Hei - lig -

B.II Hei - lig - keit, Hei - lig - keit, Hei - lig -

keit der Hei - li - gen, Hei - li - gen! Gross
 keit der Hei - li - gen, Hei - li - gen!
 keit der Hei - li - gen, Hei - li - gen!
 keit der Hei - li - gen, Hei - li - gen!

keit der Hei - li - gen, Hei - li - gen!
 und furcht - bar bist du.
 Gross und furcht - bar bist du.
 Gross und furcht - bar bist du.
 Gross und furcht - bar bist du.

S. Hei - lig - keit, Hei - lig - keit der Hei - li - gen!
 S.I. Hei - lig - keit, Hei - lig - keit der Hei - li - gen!
 S.II Hei - lig - keit, Hei - lig - keit der Hei - li - gen!
 A.I Hei - lig - keit, Hei - lig, Hei - lig der Hei - li - gen!
 A.II Hei - lig - keit, Hei - lig, Hei - lig der Hei - li - gen!

gen!
 Und die himm li - schen Heer - scha
 Und die himm li - schen Heer - scha
 Und die himm li - schen Heer - scha
 Und die himm li - schen Heer - scha

S.I
 scha ren lob - ten,
 scha ren lob - ten,
 A.I
 ren lob - ten,
 A.II
 ren lob - ten,
 T.I
 Und die himm li - schen Heer -
 T.II
 Und die himm li - schen Heer -
 B.I
 Und die himm li - schen Heer - scha
 B.II
 Und die himm li - schen Heer - scha

T. solo
Eh - re, Eh - re, Eh - re

T.I
scha ren lob - ten: Eh - re, Eh - re, Eh - re

T.II
scha ren lob - ten: Eh - re, Eh - re, Eh - re

B.I
ren lob - ten: Eh - re, Eh - re

B.II
ren lob - ten: Eh - re, Eh - re

S.I
Und Frie - de, Frie - de auf Er - den.

S.II
Und Frie - de auf Er - den.

A.I
Frie - de auf Er - den.

A.II
Und Frie - de auf Er - den.

T.I
sei Gott.

T.II
sei Gott.

B.I
Eh - re sei Gott.

B.II
sei Gott.

S. Eh - re sei Gott, Eh - re sei Gott,
 A. Eh - re sei Gott, Eh - re sei Gott,
 T. Eh - re sei Gott, Eh - re sei Gott,
 B.I. Eh - re sei Gott, Eh - re sei Gott, Gott in der Hö - he,
 B.III. Eh - re sei Gott, Eh - re sei Gott, Eh - re,

S. Gott in der Hö - he, Frie - de Frie - de auf Er - den.
 A. Eh - re, Frie - de auf Er - den.
 T. Gott in der Hö - he, Frie - de auf Er - den.
 B.I. auf Er - den.
 B.II. auf Er - den.
 B.III. auf Er - den.

S. O, pracht - vol - les, ge - of - fen - bar - tes Ge - heim - nis!
 A. O, pracht - vol - les, ge - of - fen - bar - tes Ge - heim - nis!
 T. O, pracht - vol - les, ge - of - fen - bar - tes Ge - heim - nis!
 B. O, pracht - vol - les, ge - of - fen - bar - tes Ge - heim - nis!

Gott der Schöpfer kann zum Iordan.

Gott der Schöpfer kann zum Iordan.

Gott der Schöpfer kann zum Iordan.

Gott der Schöpfer kann zum Iordan.

Fluss, fürchte dich nicht, dein Schöpfer bin ich,

Fluss, fürchte dich nicht, dein Schöpfer bin ich,

Fluss, fürchte dich nicht, dein Schöpfer bin ich,

Fluss, fürchte dich nicht, dein Schöpfer bin ich,

ich kann mich zu taufern und die Sünden zu waschen.

ich kann mich zu taufern und die Sünden zu waschen.

ich kann mich zu taufern und die Sünden zu waschen.

ich kann mich zu taufern und die Sünden zu waschen.

Der Himmelskammer, die eine Stimme kam, die

Der Himmelskammer, die eine Stimme kam, die

Der Himmelskammer, die eine Stimme kam, die

Der Himmelskammer, die eine Stimme kam, die

Stim - me des Va - ters von der Hö - he sprach.

Stim - me des Va - ters von der Hö - he sprach.

Stim - me des Va - ters von der Hö - he sprach.

Stim - me des Va - ters von der Hö - he sprach.

Das ist mein Sohn, an dem ich Wohl - ge - fal - len ha - be.

Das ist mein Sohn, an dem ich Wohl - ge - fal - len ha - be.

Das ist mein Sohn, an dem ich Wohl - ge - fal - len ha - be.

Das ist mein Sohn, an dem ich Wohl - ge - fal - len ha - be.

Men - schen - söh - ne, hö - ret, hö - ret auf ih.

Men - schen - söh - ne, hö - ret, hö - ret auf ih.

Men - schen - söh - ne, hö - ret, hö - ret auf ih.

Men - schen - söh - ne, hö - ret, hö - ret auf ih.

Va - ter un - ser im Him - mel, ge - hei - ligt wer - de dein Na - me, dein
 Va - ter un - ser, ge - hei - ligt wer - de dein Na - me, dein
 Va - ter un - ser, ge - hei - ligt wer - de dein Na - me, dein
 Va - ter un - ser, ge - hei - ligt wer - de dein Na - me, dein

Reich - tum, dein Wil - le ge - sche - he wie im Him - mel
 Reich - tum, dein Wil - le ge - sche - he wie im Him - mel
 Reich - tum, dein Wil - le ge - sche - he wie im Him - mel
 Reich - tum, dein Wil - le ge - sche - he wie im Him - mel

auch auf Er - den, un - ser täg - lich Brod gib uns
 auch auf Er - den, un - ser täg - lich Brod gib uns
 auch auf Er - den, un - ser täg - lich Brod gib uns
 auch auf Er - den, un - ser täg - lich Brod gib uns

heu - te; ver - gieb uns uns - re Schul - den, wie wir un - sern Schul - di

heu - te; ver - gieb uns uns - re Schul - den, wie wir un - sern Schul - di

heu - te; ver - gieb uns uns - re Schul - den, wie wir un - sern Schul - di

heu - te; ver - gieb uns uns - re Schul - den, wie wir un - sern Schul - di

gern ver - ge - ben; fäh - re uns

gern ver - ge - ben; fäh - re uns

gern ver - ge - ben; fäh - re uns

gern ver - ge - ben; fäh - re uns

nicht in Ver - su - chung, son - dern er - löse' uns vom Bö - sen.

nicht in Ver - su - chung, son - dern er - löse' uns vom Bö - sen.

nicht in Ver - su - chung, son - dern er - löse' uns vom Bö - sen.

nicht in Ver - su - chung, son - dern er - löse' uns vom Bö - sen.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ

ԵԺ	Կոմիտաս, Երկերի ժողովածու
ԷԱ	Երգածայնությունը Հայաստաննայց առաքելական Ս.Եկեղեցոյ ՊԱՏԱՐԱԳԱՍԱՏՈՅՑ. Գրեալ ըստ արդի ձայնագրութեան յԷմի Արգարտ, Երկրորդ տպ., Լայպցիգ, 1920, հհ. 1,2
Ժ	Երգք Չայնագրեայք ի ժամագրոց Հայաստաննայց Ս.Եկեղեցոյ, Վաղարշապատ, 1877
Շ	Չայնագրեալ Շարական հոգեւոր երգոց, Վաղարշապատ, 1875
Պ	Չայնագրեալ Երգեցողութիւնք Սրբոյ Պատարագի, Վաղարշապատ, Բ տպ., 1878
ՏԱ	Կոմիտաս Վարդապետ, ՏԱՂՔ եւ ԱԼԷԼՈՒՔ Հայաստաննայց Ս.Եկեղեցոյ, Փարիզ, 1946
ՄՔ	Մարգարիտ Բարսեայն
Ռ.Ա.	Ռոբերտ Աբսայն
Գ.Գ.	Գևորգ Գյողակչան
Դ.Դ.	Դավիթ Դեբոյան

Ծանոթագրություններում բերված ձեռագրերի համարները Երևանի Կոմիտասյան դիվանի (Հայաստանի Հանրապետության Գրականության և արվեստի քանդարան) քարտագրության մեջ ընդունված համարներն են:

ԽՄԲԵՐԳԵՐ

Պատարագ (1899-01թթ., Էջմիածին)

Պատարագի այս տարբերակը մշակվել է զուտ կիրառական-արարողական նպատակով և հատկացված է եղել Ճեմարանի քառածայն երգչախմբի կատարման համար (երգչախմբի կազմը հեղինակը չի մշել, ըստ երևույթին մալխատեսել է տղաների երկձայն խմբի՝ դիսկանտների և տենորների ու քասների համար):

Կոմիտասի նամակներում կան նրա ժամանակակիցների հիշողություններում, ցավոք, չկա որևէ հարևանցի ակնարկ այս Պատարագի ստեղծման և կատարման տարեթվերի վերաբերյալ: Ուստի, եթե Պատարագի մյուս տարբերակների գոյացման տարեթվերը քիչ թե շատ վստահելի աղբյուրներից են, ապա այս մեկի ստեղծման ժամանակի վերաբերյալ մենք կարող ենք սուկ ենթադրություններ անել: Կասկածից վեր է միայն, որ Պատարագը մշակվել է Էջմիածնում 1899-ին Գերմանիայից վերադառնալուց հետո: Այդ է վկայում այս Պատարագի երգերից մի քանիսը պարունակող ձեռագիր մի տետր (1645), որի կազմի վրա հեղինակի ձեռքով արված է հետևյալ նշումը՝ «Մանրմանր. Կոմիտաս վարդապետ, 1897-99, Բեռլին»:

Եվ իրոք, 1899-ին գալով Էջմիածին և վերստին ստանձնելով Ճեմարանի երաժշտության ուսուցչի պարտականությունները, Կոմիտասն իր առաջնահերթ գործերից մեկը պետք է համարեր Ճեմարանական խմբի համար նոր Պատարագ գրելը: Մայր տաճարում հնչեցնելու համար ստեղծված այս երկը, քնակաճարաբ, Պատարագի արարողությունը պետք է ընդգրկեր ամբողջապես: Առայժմ մեզ հասցրվել է հայտնաբերել մոտավորապես այդ ժամանակահատվածում գրված և, ըստ երևույթին, այս Պատարագի մասերը կազմող 10 կտոր միայն: Առանձին պատռիկների տեսքով սևագիր վիճակում մեզ հասած այս երգերը, իհարկե, Պատարագի ամբողջական պատկեր ստեղծել չեն կարող, և խոսել այս երկի երբեմնի գեղարվեստական ամբողջության մասին, ցավոք, դեռ հնարավոր չէ: Պետք է շարունակել փնտրել: Բայց եթե նույնիսկ չհայտնաբերվեն մնացած կտորները, ապա եղածն էլ լրակական է, որ մի ընդհանուր գաղափար կազմվի եթե ոչ այս Պատարագի, ապա գոնե Կոմիտասի վաղ շրջանի ստեղծագործական ոճի վերաբերյալ:

Էջ 19 (458) «Մտրիտրդ խորին»: Շարունակությունը մնացել է անավարտ.

1.

Էջ 20(460/24) - «Այսօր ժողովար»:

Էջ 21(447/1) - «Մուրք Աստուած»-ի հինգերորդ տակտը ունի տարբերակներ.

2.

էջ 21 (447/11բ) - «Մարմին Տէրունական»: Պահպանվել է նաև հետևյալ տարբերակը.

3.

Var. 1

Var. 2

Var. 3

լը-զնն նւ - սնն ան-համ - զնտ յար - թա - ուն տար, տար, տար, մէր էր - լու - թեանց|

էջ 22 (1645/16բ) - «Ամեն: Հայր երկնատր»:

էջ 23 (1645/16բ) - «Որդի Աստուծոյ»:

էջ 23 (1645/16բ) - «Հոգի Աստուծոյ»:

էջ 24 (1645/16բ) - «Հատաննայնի»:

էջ 25 (1645/15բ) - «Միայն տուրք», «Յիսուս Քրիստոս»:

էջ 26 (393/9բ) - «Տէր, ողորմես»:

էջ 26 (ՄԲ 288/56) - «Տէր, ողորմես»:

Պատարագ (1903-04 թթ., Էջմիածին)

Մեզ հասել է սևագիր փնճակում: Գրված է խառն խմբի համար՝ ցած տպարաններով ու պլոներով:

Դատելով դաշնակման ոճից՝ վերաբերում է Կոմիտասի ստեղծագործական միջին շրջանին: Ստեղծման և կատարման ժամանակի մասին ոչինչ հայտնի չէ: Կա միայն մեկ տեղեկություն, որ համընդհանուր ենք Կոմիտասի՝ 1904 թ. սեպտ. 12-ին Պ.Մոնոյանին գրված նամակում. «Առաջիկա շաբաթ, ամսի 25 և 26 կիրակեօրն Գեորգիանի խումբը կերգեն պատարագ (իմ գրածը)»: Չի բացատրված, որ խոսքը պատարագի այս տարբերակի մասին է:

Պատարագի արարողությունը ընդգրկել է ամբողջապես, բայց առայժմ հայտնաբերել ենք միայն այս յոթ կտորները՝ գրված ինքնագիր մի տետրում (472):

Հնարարքական է, որ համարյա բոլոր յոթ երգերն էլ գրված են միևնույն տոնայնության մեջ՝ ու մաժոր (նիմնականում իջնցված 6-րդ աստիճանով): Բնականաբար, այսպես կատարվել չէր կարող: Նշանակում է՝ մշակել է շատ շտապ, սեղմ ժամկետներում՝ հետագայում մտքից անդրադառնալու միտումով: Բայց գեղարվեստական արժեքը դրանից բոլորովին չի տուժել: Երգերից մի քանիսը («Քրիստոս ի մեջ», «Ով է որպես», «Յամենայնի»), կարելի է դասել Կոմիտասի լավագույն գործերի շարքին:

էջ 27 (391/44բ, 472/33) - «Նր ընդ հոգուդ Քում»

էջ 27 (472/33, 391/44բ) - «Մուրբ Աստուած»

- էջ 28 (472/33) - «Յիշեա, Տէր»
 էջ 28 (472/32) - «Փառք Քեզ»
 էջ 29 (472/32-31) - «Մարմին Տրումնական»
 էջ 30 (472/31-30) - «Ով է որպէս»
 էջ 32 (472/30) - «Կեցո Տէր», «Քրիստոս ի մեջ»
 էջ 33 (472/29-28) - «Մուրբ, սուրբ»
 էջ 35 (472/27) - «Յամնամայի»

Հոգևոր խմբերգեր՝ կատարված 1905 թվի թիֆլիսյան համերգներում

Ճեմարանական սաների քառաձայն երգչախմբի՝ 1905 թ. ապրիլի 1-ին և 3-ին Թիֆլիսի Գեղարվեստական Ընկերության սրահում կայացած համերգների երկացանկը հայտնաբերել ենք կոմիտայան դիվանի 449 և 450 արխիվային միավորներում տարամբջատ վիճակում պահվող ձեռագիր մի տետրում (տետրի հիմնական մասը 449-ում է, քայց դրա սկզբնական մի քանի էջերը արխիվը մշակողի անվտուրության հետևանքով ընկել են 450- ի մեջ՝ «Հայր մեր» և «Ալեղուխա. Լերիմբ»):

Հեղինակի կողմից խմամբով համարակալած այս 14 խմբերգերի շարքում 1,6,7,8,9,10,11-ը Պատարագի երգերն են: Համերգային կատարման համար հատվածաբար գրված այս Պատարագը, մեր կարծիքով, Կոմիտասի ակնարկած «7 տեսակի» ներդաշնակումներից մեկն է եղել:

Այս երկացանկի նշանակությունը մեզ համար ընդհանրապես շատ էական է: Եթե համեմատենք Կոմիտասի համերգների տարրեր ծրագրերը, ապա պարզ երևում է, որ Պատարագի երգերի ընտրությունը կատարելիս հեղինակը միշտ առաջնությունը տվել է հենց այս յոթ կենտրոնական երգերին: 1905-ից հետո կայացած համերգներում այս երգերը այ դաշնակումներով մշտապես ընդգրկվել են:

Հետաքրքրական է, որ Թիֆլիսի համերգից դեռ շատ առաջ՝ Բեռլինում ուսանելու տարիներին Կոմիտասը Պատարագի երգերի մի այսպիսի ընտրություն արդեն կատարել էր. գերմաներեն թարգմանված խոսքերով Պատարագի երգերի այս նույն շարը (քացի «Վորդուրդ խորին» և «Ամեն: Հայր սուրբ» երգերի) նա պատրաստել էր Բեռլինում կայանալիք հոգևոր համերգի համար (թերված է ներկա հատորի 195-220 էջերում): Ինչպես տեսնում ենք, Բեռլինում նշմարվել, իսկ տարիներ անց Թիֆլիսում վերջնականապես հաստատվել է համերգային կատարումների համար ընտրված Պատարագի երգերի այս շարը:

Թիֆլիսի համերգից քիչ անց, 1906 թ. Փարիզի համերգի համար Կոմիտասը պատրաստել է «Վորդուրդ խորին», «Հայր մեր» և «Տէր ողորմեա» երգերի իր մշակած նոր տարբերակները, իսկ դրանից ևս մեկ տարի հետո՝ կաթոլիկոս Մ.Խրիմյանի հոգեհանգստի արարողության ժամանակ հնչել են «Վորդուրդ խորին», «Մարմին տրումնական», «Վասն յիշատակի», «Ամեն: Հայր սուրբ» և «Տէր ողորմեա» երգերի՝ արական երգչախմբի համար գրված թուրքովի նոր տարբերակները (տե՛ս ներկա հատորի 71-76 էջերը): Վերջապես, «Գուսան» երգչախմբի խառն և արական կազմերի համար գրված այս երգերի ուշ տարբերակները հանդիպում են Կ.Պոլսի շրջանի համերգային ծրագրերում (թուր տարբերակների վերաբերյալ մանրամասն ասված է Եժ 7-րդ հատորի Մանթազգությունների բաժնում, տես նաև ներկա հատորի 77-90 էջերը):

Թիֆլիսի համերգում կատարված Ջորջիայաց «Ով զարմանալի» և «Այսօր ծայրն հայրական» երգասացությունների քառաձայն մշակումները գրեթե նույնությամբ հնչել են 1906 թ. Փարիզի համերգում: Իսկ ավելի ուշ, 1914-ին դարձյալ Փարիզում կատարվել են դրանց պղպյան տարբերակները: Նշված երկու ստեղծագործությունները, ինչպես նաև «Ըզ-Քեզ օրհնեմք» և «Աստուածածին երկնային» խմբերգերը առաջին անգամ հրատարակվել են Փարիզի կոմիտայան խմամատար համեմատողվի ջանքերով՝ «Տարք և Ալեղուք» կոչվող ժողովածուում:

Թիֆլիսի համերգի երկացանկի ներկա հրատարակությունը իրականացնելիս քաջառապես օգտվել ենք հեղինակային բնագրերից (449,450): Պատարագի երգերը և թ. 2,5,12 խմբերգերը հրատարակվում են առաջին անգամ:

- էջ 37 (450/1) - «Հայր մեր»
 էջ 38 (450/2) - «Ալէլուիա. Լեքինք»
 էջ 40 (449/10) - «Ուլ զարմանալի»
 էջ 41 (449/10) - «Այսօր ծայնն հայրական»
 էջ 42 (449/10բ) - «Էջ Միածինն ի Հօրէ»
 էջ 44 (449/10բ) - «Ժորժուր խորին»
 էջ 45 (449/13, 13բ) - «Փարք Քեզ», «Մուրք, սուրք»
 էջ 49 (449/9) - «Յամենայնի», «Ամեն: Հայր սուրք»
 էջ 51 (449/9բ, 449/9բ-11) - «Տէր, ողորմես», «Աշխարհ ամենայն»
 էջ 52 (449/11-11բ) - «Ըզ Քեզ օրինմք»
 էջ 55 (449/11բ-12) - «Աստուածածին երկմային»

Հոգևոր երգեր՝ կատարված 1906 թվին փարիզյան համերգում

Թիֆլիսի համերգից անմիջապես հետո, 1906 թվականի դեկտեմբերի 1-ին Փարիզում կայացավ հայ գեղջուկ և հոգևոր երաժշտությանը նվիրված Կոմիտասի մեծ նվագահանգիւղը: Կոմիտասյան համանմտողվի ջանքերով 1946 թվականին Փարիզում լույս տեսած «Տաղք և Ալէլուք» խորագիրը կրող ժողովածուում հրատարակվել են համերգում կատարված հոգևոր վեց խմբերգերից երեքը: Ժողովածուի «Յատաջարան»-ում կարդում ենք. «Ներկայ հասարածուն կազմած ենք հայ եկեղեցական երաժշտության գեղեցիկ էջերով,գոր Կոմիտաս վարդապետ ընտրած,գտած,ծայնագրած ու դաշնակած է:

Առաջին յոթ խմբերգերը՝ «Երգ գիշերային ժամու» (Յիշեսցուք), «Հայր մեր» (Աղոթք Տէրունական), «Երգ Ջրօրհնեսց» (Ուլ զարմանալի), «Շարական Ջրօրհնեսց» (Այսօր ծայնն հայրական), քաղած ենք այն քազմագրուած տետրէն, որուն քննադիպը Կոմիտաս վարդապետ իր իսկ ձեռքով գրած էր տրուելու համար բոլոր անդամներուն ֆրանսիացի ու հայ երգիչներէ բաղկացած խումբին որ կազմվեցաւ հայ ժողովրդական ու կրօնական երաժշտութան մեծ համերգին համար գոր Կոմիտաս վարդապետ, աջակցութեամբ «Փարիզի Հայկական Միութեան», սարքեց Փարիզի մեջ 1906-ի վերջերը: Այդ համերգին մէջ, ուր Արշակ Չոպանեան արտասանեց ֆրանսերէն բանախօսութիւն մը հայ ժողովրդական երաժշտութեան ու քանաստեղծութեան մասին ու հայ տոհմային երաժշտութեան վերահաստատման ու զարգացման գործին մէջ Կոմիտասի կատարած էական դերին վրայ, վարդապետը իբր երգայարդար, իբր խմբապետ եւ իբր երգիչ զմայլեցուց բոլոր ունկնդիրները, եւ այդ համերգը, ուր իբր սօլիսթ իրեն փայլուն կերպով աջակցեցեան Շահ-Մուրատեան եւ Մուղունեան երգիչները, օրիորդ Մարգարիտ Բարսեյան երգչուհին եւ օրիորդ Շուշիկ Բարսեյան դաշնակահարուհին, հմայիչ յայտնութիւն մը եղաւ ֆրանսիացի երաժիշտներուն, երգահաններուն, երաժշտական քննադատներուն եւ երաժշտաւերներուն համար, որոնք ներկայ էին, եւ հայ երաժշտութիւնը ջերմօրէն դրուատող յօդուածներ երեւցան այդ առթիւ փարիզեան թերթերէն ոճանց մէջ:

«Յատաջարան»-ում ակնարկված «քազմագրուած տետր»-ը հայտնաբերեցինք կոմիտասյան դիվանում (624): Վիմագրական եղանակով Փարիզում քազմագրված այս տետրը իրոք նախատեսված է եղել ֆրանսիացի և հայ երգիչներից կազմված պրոֆեսիոնալ երգչախմբի անդամների համար. լատինատառ հայերենով գրված երգերի խոսքերը դրա վկայությունն են:

Տետրի և «Տաղք և Ալէլուք»-ի համեմատությունից երևում է, որ Փարիզյան հրատարակությունը, հիմնականում, արված է մեծ բարեխղճությամբ: Գլխավոր խմբագիր Վարդան Մարգարյանը ձեռքի տակ ունենալով կոմիտասյան քնագիրը, ընդհանուր առմամբ վերարտադրել է այն հավատարմորեն: Միայն թե առայժմ պարզ չէ, թե ինչու չի հրատարակել Պատարագի կենտրոնական «Ժորժուր խորին» և «Տէր, ողորմես» երգերը, որոնք տետրում կրում են 20 և 9 համարները և հաստատապես կատարվել են համերգի ժամանակ: Պարզ չէ նաև, թե ինչու է «Տաղք և Ալէլուք»-ում հրատարակված «Այսօր ծայնն հայրական» Ջրօրհնյաց երգը վերցված ոչ թե Կոմիտասի

փարիզյան տետրից, ինչպես սխալմամբ նշված է ժողովածուի «Յառաջարան»- ում, այլ ընդդրովին այլ ձեռագրից (449/7), որ Կ.Պոլսի շրջանի գործերից է:

Համերգում հնչած հոգևոր խմբերգերի ներկա հրատարակությունը իրականացրել ենք բացառապես հիմք ընդունելով Կոմիտասի փարիզյան տետրը, որում երգերի հաջորդականությունը հեղինակային համարակալումով ունի հետևյալ տեսքը՝

- բ. 7 Հայր մեր
- բ. 9 Տէր, ողորմես
- բ. 10 Յիշեսցուք ի գիշերի
- բ. 20 Նորհուրդ խորին
- բ. 21 Ով զարմամալի
- բ. 22 Այսօր ձայնն հայրական

Տետրի մնացյալ պարունակությունը (բաց թողնված համարները) հայ գեղջուկ երգերի խմբերգային մշակումներն են: Հրատարակվել են Կոմիտասի ԵԺ 2-րդ հատորում:

1907 թ.

Կաթողիկոս Սկրտիչ Խրիմյանի հոգեհանգստի արարողության համար պատրաստած Պատարագի հատվածները

Կոմիտասի ԵԺ նախդր՝ 7-րդ հատորում խոսվել է Պատարագի այս տարբերակի մասին: Այստեղ նորից կրկնենք, որ Պատարագի արական-խմբերգային տարբերակ ունենալու Կոմիտասի գաղափարը ծագել է անհրաժեշտաբար, 1907 թվականին արժամանիշատակ Սկրտիչ Խրիմյան կաթողիկոսի մահվան կապակցությամբ: Էջմիածնի Մայր Աթոռում ձեռնարկվող սգո հանդիսավոր արարողություններից մեկը, րնականաբար, հոգեհանգստը պետք է լիներ: Այդպիսի արարողության երաժշտական «սպասարկումը» անմեծարարված էր Կոմիտասին: Հետաքրքրական է, որ այս դեպքում Մ.Եկմայանի՝ արական երգախմբի համար գրված եռաձայն կամ քառաձայն պատարագներն օգտագործելու հարց չի ծագել: Կարելի է ենթադրել տարբեր պատճառներ. Կոմիտասի երկարատև քաղաքային հետևանքով՝ ճանապարհի աշակերտները երգեցողությունից ետ էին մնացել և Եկմայանի պատարագների կատարումը նրանց համար կարող էր դժվար լինել, մինչդեռ կոմիտասյան եղանակներին նրանք ընդհանուր առմամբ ծանոթ էին, կամ, որ ավելի հավանական է, քաղնաձայն պատարագի ներդաշնակային ոճի նկատմամբ Կոմիտասն ուներ իր սեփական՝ Եկմայանի Պատարագից խիստ տարբեր մոտեցումներն ու պահանջները և , կամ , տվյալ առիթով («ժավուր պատշաճի ») հատուկ պատարագ ստեղծելը Մայր Աթոռի և հենց Կոմիտասի կողմից կարող էր դիտվել որպես կաթողիկոս Խրիմյանի նկատմամբ մի առանձին հարգանքի տուրք:

«Թեպետ ես Պատարագն ունիմ ամբողջապես գրված, քայք խառն խմբի համար է: Այժմ ճանապարհում փոքր աշակերտներ չկան, որովհետև Ա և Բ դասարանները փակ են: Ուրեմն, գործը պետք էր սկսել մեծ աշակերտների միջոցով միայն, պետք էր նոր Պատարագ գրել արական խմբի համար...: Ամբողջ մեկ շաբաթ (Մ.Խրիմյանի մահվան օրվանից մինչև քաղնաձայն օրը- Դ.Դ.) օրական 14 ժամ զբաղվելով (6 ժամ տանը պատրաստում էի, 8 ժամ ճանապարհում ձայն առ ձայն պարապում ու սովորեցնում), գլուխ հանեցի գործը...», գրել է նա Մ.Բաբայանին:

«Արարատ» հանդեսի՝ Խրիմյանին նվիրված հոկտեմբեր-նոյեմբերյան հավելվածում գրված է. «Կյուրակի, նոյեմբերի 4-ի պատարագին եկեղեցին լցված էր խոտն քաղնություն, հ.Կոմիտասի նոր պատրաստած խումբը յուր ներդաշնակ երգեցողությամբ օրվա տխուր հանդիսավորությունը դարձնում էր ավելի վսեմ ու սրբազան»:

Արական երգախմբի համար գրված այս Պատարագը որպես ամբողջություն չի պահպանվել: Մինչդեռ, եռամսիկում ու նվիրումով գլուխ քեղված այդ գործը կոմպոզիտորի ստեղծագործական կենսագրության մեջ չպետք է դառնար մի անցողիկ երևույթ, մի

¹ Նկատի ունենք 1906 թվականին Փարիզում անցկացրած ժամանակահատվածը:

«հերթակամ, պաշտոնական» պարտականության կատարում և հետագայում հենց իր կողմից մոռացության տրվելը: Պետք է ենթադրել, որ այս աշխատանքը Կոմիտասը լիովին կավարտեր, կհմարագրեր ու կմարագրեր, և դա կներկայացներ նրա էական ստեղծագործություններից մեկը:

Մեզ հաջողվել է հայտնաբերել այդ Պատարագին հավաստիորեն պատկանող հատվածներ: Դրանք են.

1. Խորհուրդ խորին (449/12)
2. Մարմին տէրունական (441/13բ)
3. Վասն յիշատակի (451/13, 14, 15)
4. Ամեն: Հայր սուրբ (451/16)
5. Տէր, ողորմես (Գ-Զ, Մեծի Պահոց) (ՄԻ 288/32)

Կոմիտասի ԵԺ 7-րդ հատորի ծանոթագրություններում նշվել էր, որ «Վասն յիշատակի» սրբասացության խոսքերում տեղ գտած մի անսովոր առանձնահատկության պատճառով (ավանդական «ժամգուցելոցն»-ի փոխարեն «ժամգուցելոյս» է, «զիզգի նոցա»-ի փոխարեն՝ «զիզգի սորա») պարզ էր դարձել, որ հեղինակի կատարած այս ինքնակամ փոփոխությունն անկասկած կապված է 1907 թվականի կաթողիկոս Մ.Խրիմյանի հոգեհանգստի արարողության հետ:

Սրբասացության քննադիրը հայտնաբերվեց կոմիտասյան դիվանում, ինչ-որ ծոցատետրից պոկված քերթիվների վրա, որոնք, ի դեպ, հեղինակի կողմից խնամքով համարակալված են (451/13-15): Հեղինակային համարակալումը կրող նույնատիպ քղբերի վրա, նույնպիսի ձեռագրով և թանաքով գրված հայտնաբերվեց նաև «Ամեն: Հայր սուրբ» երգը (451/29): Այժմ հաստատապես կարող ենք ասել, որ այն նույնպես գրված է 1907- ին (զավով ասենք, որ նշված ծոցատետրի 16-28 էջերը, որոնք մեր համոզմամբ պետք է պարունակեին 1907-ի Պատարագին վերաբերող այլ հատվածներ, չնայած մեր եռանդուն որոնումներին, չհայտնաբերվեցին):

Մնացած երեք երգերի պատկանելությունը 1907-ի Պատարագին ապացուցվում է նրանով, որ դրանք հաստատապես գրված են մինչպոլսյան շրջանում, քայք 1905 թ. Թիֆլիսի և 1906 թ. Փարիզի համերգների համար պատրաստած պատարագների երգերից հետո, և, դրանով իսկ, նախատեսված են եղել արական երգախմբի Պատարագի հենց այս տարբերակի համար (այստեղի է, որ մինչև 1907 թվականը Կոմիտասը արական երգախմբի համար գրված պատարագ չի ունեցել):

«Վասն յիշատակի» սրբասացությունը և «Տէր, ողորմես»-ն (Գ-Զ) գեղեղված են ԵԺ նախորդ հատորի Հարակից երգերի (էջ 92) և Տարբերակների (էջ 110) քաժիմներում (տե՛ս նաև դրանց, ինչպես նաև «Ամեն: Հայր սուրբ» երգի ընդհանուր ծանոթագրությունները նույն տեղում): Կոմիտասյան պատարագների ամբողջական պատկերը պահպանելու նպատակով դարձյալ բերում ենք ներկա հատորում փոքր ինչ լրացված և խմբագրված տեսքով:

(Այս ծանոթագրությունում օգտագործված են Ռ.Աթայանի նշումները.- Դ.Դ.)

**«Գ-ուսան» երգախմբի երկսեռ կազմի կատարման համար գրված
Պատարագի հատվածները (Կ.Պոլիս, 1910-15 թթ.)**

1910 թվականի ամռանը Կոմիտասը տեղափոխվեց Կ.Պոլիս: Այստեղ նա ստեղծեց իր բազմամարդ (մինչև 300 հոգի) երկսեռ «Գ-ուսան» երգախումբը: Կոմիտասը, որ նաև առաջնակարգ խմբավար էր, չէր կարող գերծ մնալ այդպիսի երգախմբով հայկական Պատարագի երգերը և հնչեցնելու զայրակրիչ գաղափարից: Եվ իրոք, Կ.Պոլիսում կայացած՝ նրա 1910-11 թթ. համերգների բոլոր հայտագրերում Պատարագի երգերը նշված են երկսեռ խմբի կատարման համար: 1912 թ. դեկտեմբերին, նոր, ավելի խիստ ընտրություն կատարելով «Գ-ուսան» երգախմբում, Կոմիտասը Մ.Քաթայանին գրում էր, թե՛ «Այս տարի սովորեցնում եմ Հրասանիքի երգերը գլխավորապես, մի քանի խմբերգեր

Վազմներին ու Վերդինն և իմ մեծ ու ընդարձակ Պատարագը, որ հույս ունիմ այս Ջատկին երգել տալու, որից անցել եմ մինչև «Մուրը, սուրբ»-ը և շատ հաջող է առաջ գնում»:

Վարձյալ ստույգ չեմք կարող ստել՝ եղել է այս «մեծ ու ընդարձակ Պատարագը» որպես մի վերջացված ամբողջական ստեղծագործություն, քե, ինչպես նախորդ Պատարագներից մի քանիսը, գրված է եղել հատվածաբար, համերգային կատարումների համար: Կոմիտասյան դիվանում հայտնաբերված և հաստատապես այս Պատարագին վերաբերող կտորները, ցավոք, Պատարագի ամբողջական պատկեր չեն ստեղծում:

Մեզ հաջողվել է հայտնաբերել «Գուսան» երգչախմբի երկսեռ կազմի կատարման համար գրված Պատարագի հետևյալ երգերը.

Փառք Քեզ, Տեր (448/4)

Հայր մեր (448/68բ- 66)

Ամեն: Հայր սուրբ (Ա տարբերակ) (ՄԻ 288/10բ)

Ամեն: Հայր սուրբ (Բ տարբերակ) (446/1)

Ամեն: Հայր սուրբ (402/33)

Տեր, ողորմես (Ա տարբերակ) (402/34-37)

Տեր, ողորմես (Բ տարբերակ) (448/4բ- 4)

Մուրը, սուրբ (402/12)

Մուրը Աստուած (Ա տարբերակ)

Մուրը Աստուած (Բ տարբերակ)

Մուրը Աստուած (երեկոյի)

Արևկան երգչախմբի Պատարագում օգտագործված այս երգերի համապատասխան տարբերակների մասին խոսվել էր ԵԺ 7-րդ հատորի ծանոթագրությունների բաժնում: Այստեղ ավելացնեմք, որ Կոմիտասը իր Պատարագներում մշակել է «Ամեն: Հայր սուրբ» երգի երեք, միմյանցից խիստ զանազանվող եղանակներ: Առաջին եղանակի երկու տարբերակներից մեկը բերված է մախորդ հատորի հիմնական մասում (էջ 66), մյուսը, որ առաջինի կարճացված տարբերակ է՝ ներկա հատորում:

Եկմայանի Պատարագի միջոցով առավել տարածված ու հայտնի երկրորդ եղանակը Կոմիտասը մշակել է մի քանի տարբերակով: Դրանցից վաղագույնը գրված է 1905-ի Թիֆլիսի համերգի համար, մեկ այլը՝ 1907-ին՝ կաթողիկոս Սկրտիչ Լորինյանի մանկան կապակցությամբ սգո արարողությունների առիթով (բերված են ներկա հատորի 49-50 և 74-75 էջերում): Նույն եղանակի մեկ այլ տարբերակը՝ գրված «Գուսան» երգչախմբի արական կազմի համար (ձայնատողերի վրա մշված մեներգիչների ազգանուններով), գետնդված է ԵԺ 7-րդ հատորի ծանոթագրությունների բաժնում (էջ 166): Վերջապես, «Գուսան» երգչախմբի խառն կազմի համար երկու տարբերակով մշակված երրորդ եղանակը (որն, ի դեպ, շատ հիշեցնում է հայ գեղջկական հոռովների ելեգները) բերված է ներկա հատորի հիմնական մասում:

«Տեր, ողորմես» ավանդական երգը ներկա հատորում բերված է երկու տարբերակով՝ քառածայն և վեցծայն: Առաջինը գրված է պոլսական համեմատաբար վաղ շրջանում, Կահիրեի 1911 թ. հունվարի 30-ի համերգի համար:

Բասերի առաջին ֆրագի վերջին հնչյունի մասին մամրամասն խոսվել էր մախորդ հատորում: Այստեղ նշեմք, որ Պատարգի 1933 թ. Խրատարակության խմբագիր Վարդան Սարգսյանը, ըստ երևույթին, երգի մշակման հենց այս տարբերակն է նկատի ունեցել, երբ հեղինակի գրած դո հնչյունը դարձրել է սի-բեմոլ:

Ինչ վերաբերում է վեցծայն տարբերակին, ապա այն լիովին նույնն է, ինչ որ արական երգչախմբի համար գրվածը: Մոպրամոների և պլտերի ձայնաբաժինները առանց որևէ էական փոփոխությունների համեմարարելով տեմոներին և քասերին, հեղինակը, պարզապես, հարմարեցրել է այն արական երգչախմբի կատարման համար:

Կոմիտասի բոլորում առաջին հայտնաբերվել է խառն խմբի համար գրված հնգածայն «Մուրը, սուրբ» երգի միայն սկզբնական հատվածը: Մայր մեղեդին նույնն է, ինչ որ արական երգչախմբի Պատարագում օգտագործվածը (տե՛ս մամրամասն ծանոթագրությունները ԵԺ 7-րդ հատոր, էջ 155-157):

«Մուրբ Աստուած» երգի երեք, միմյանցից խիստ զանազանվող եղանակներից առաջինը Ծննդյան, Խաչի, Հարության և Տեսադրոյառաջի տոներին երգվող նշանավոր մեղեդին է, որի բազմաձայն մշակումները Կոմիտասը օգտագործել է իր 1899-ի, 1904-ի և 1914-15 թթ. Պատարագներում:

«Յերեկոյի Մեծի Ուրբաթու» կամ «Խաչի Մուրբ Աստուած» կոչվող 2-րդ եղանակը և «Մուրբ Աստուած յերեկոյի» կոչվող 3-րդ եղանակը երգվում են երեկոյան ժամերգության ժամանակ:

Կոմիտասի դիվանում հայտնաբերված այս երկու երգերի բազմաթիվ մշակումներից ընտրել ենք այս երեք, մեք տեսակետից առավել կատարյալ տարբերակները: Ի դեպ, հենց սրանց միաձայն մայր-եղանակները 1914 թ. Փարիզում կայացած Երաժշտության Միջազգային Համագումարի առթիվ Հայոց Եկեղեցում տրված համերգում ունիստն երգել է Մ.Բարսեղյանի աշակերտների խումբը: Առաջին անգամ հրատարակվել են «Տաղը և Ալիւոք» ժողովածուում (էջ 18):

էջ 81. Կոմիտասի նշումներից կարելի է կռահել և այսպիսի վերջավորություն (Ռ.-Ա.)

4.

Կոստանդնուպոլիս, 1910-1915 թթ. Ուննրայի և Ջորինեաց երգեր

«Ուննրայի» երգերը որոշակի կազմությամբ երգաչար է: Հինգ երգերից կազմված այս շարը Կոմիտասի 1910-15 թթ. համերգների ծրագրերում համդիպում է հետևյալ հաջորդականությամբ՝

ա. Այսօր կանգնեցաւ (քառաձայն երկսես խումբ և մեներգ Ս.Ակւյան)

բ. Այս խորհուրդ լցաւ

գ. Տէր, Զոյին

դ. Մես ազատես

ե. Միրտ իմ սասանի (մեներգ Արտ. Մեներճյան)

Երգաչարն առաջին անգամ հրատարակվել է «Տաղը եւ Ալիւոք» ժողովածուում մի եակամ թերությամբ՝ «Այսօր կանգնեցաւ»-ը, որը շարի սկիզբը պետք է լիներ (այդպես է 402 քննգրում), և որի նոտաները ունեցել է ժողովածուի խմբագիր Վ.Մարգարյանը, այստեղ, չգիտես ինչու, չկա, և դրա հետևանքով խախտված է երգաչարի ժանրային պատկերը: Իսկ հրատարակված չորս երգերն էլ (բ,գ,դ,ե) կամովի միավորված են երկու ընդհանուր վերնագրերի տակ՝ Գ-անճ Ա (առաջին երեքը) և Գ-անճ Բ (վերջինը): Կոմիտասի քննագրերում և համերգների ծրագրերում դրանք առանձին վերնագրերով գրված ինքնուրույն երգեր են, ուստի, այդպես էլ հրատարակել ենք ներկա հատրում:

Ջորինեյաց «Ուլ զարմանալի» տաղը և «Այսօր ծայնն հայրակլան» երգը Կոմիտասի համերգներում մշտապես ունեցել են իրենց հաստատուն տեղը, կատարվել են 1905 թ. Թիֆլիսի, 1906 թ. Փարիզի և 1910-15 թթ. Կ.Պոլսի համերգներում: Առաջին անգամ հրատարակվել են «Տաղը եւ Ալիւոք» ժողովածուում, որի «Յառաջարան»-ից տեղեկանում ենք, որ «Ուլ զարմանալի» խմբերգի այս տարբերակը կատարվել է մաս 1914 թ. Փարիզում կայացած Երաժշտության Միջազգային Համագումարի առթիվ Հայոց Եկեղեցում տրված

համերգում, որին իբրև մեներգիչ մասնակցել է Կոմիտասը իր կազմած փոքր երգչախմբով:

Խմբերգը, իրոք, քաղված է Կ.Պոլսի շրջանին վերաբերող 449 ձեռագրից և հավանական է, որ 1914-ին կատարվել է Փարիզում: Քայց «Այսօր ծայրն հայրական»-ի սկզբնաղբյուրի մասին «Յատաջարան»-ում տված տեղեկությունը ճիշտ չէ. քնագրի և հրատարակվածի համեմատությունից երևում է, որ խմբերգը վերցված է ոչ թե 1906 թ. Փարիզի համերգի համար քազմագրված տետրից (այդ տետրում այս երգի մշակման բոլորովին այլ տարբերակն է), այլ դարձյալ Կ. Պոլսի շրջանին վերաբերող 449 քնագրից:

Ջրօրհնյաց երգասացությունների ներկա հրատարակությունը իրականացնելիս հինք ենք ընդունել Կոմիտասի դիվանի 449 քնագիրը: Քերված երկու նմուշները Կոմիտասի ստեղծագործական ուշ շրջանը ներկայացնող մեզ հայտնի վերջին տարբերակներն են:

էջ 91 (402/2) - «Այսօր կանգնեցա՞»

էջ 93-99 (449/1-6թ) - «Այս խորհուրդ ցա», «Տէր, Քային», «Ահա ազատեա», «Միրո իմ սասանի», «Ով զարմանալի», «Այսօր ծայրն»:

Դ. Դ-երդյան

Էմի Աբգարի Պատարագի կոմիտասյան տարբերակը 1915 թ. Կ. Պոլիս:

Կոմիտասի Պատարագներից այս վերջին տարբերակի մասին մասամբ ասված էր նախորդ՝ 1914-15 թթ. արական երգչախմբի Պատարագի առթիվ (ԵՄԺ 7-րդ հ., Խմբագրի կողմից) այն կարևոր պնդումով, որ այդ աշխատանքը կատարված է եղել նախորդն ավարտելուց անմիջապես հետո. բավական է ասել, որ Էմի Աբգարի «Ճորձուրդ խորին»-ի կոմիտասյան դաշնակումը գրված է 1914-ի «Ճորձուրդ խորին»-ի էջերից մի երկուսի շրջերեսին: Ինչպե՞ս համոզվեցինք, որ դրանք հենց Էմի Աբգարի մշակած Նոր-Ջուրայի հայերի Պատարագի հատվածների կոմիտասյան մշակումներն են (Կոմիտասի քնագրերում այդ հարցը որոշող որևէ նշում, վերնագիր կամ սկզբնաղբյուրի հղում չկա): Նայն մի ընդհանուր պատկերացումով, որ գոյացավ սրանց մեղեդիների ելևէջային կառուցվածքի մասին, ինչը ընդհանուր առմամբ, նկատելիորեն տարբեր է Քաշչյանական մեղեդիներից, ապա՝ համեմատելով Կոմիտասի ձեռքով գրված այդ «Ճորձուրդ խորին»-ը և նոր գտնված մյուս հատվածները Էմի Աբգարի տպագրությունների հետ:

Դ-ովար է այդ տարբերությունը ստույգ սահմանել. հարցը միայն առանձին ելևէջային կառուցվածքների և ամբողջական եղանակների տարբերությունը չէ: Գլխավոր երգերից շատերը հենց Թաշչյանի գրառումներում ներկայացված են շատ և միմյանցից բավական տարբեր եղանակներով. ելևէջային ընդհանուր տարբերությունը դրանցում, համեմանյն դեպք, այնքան է, որ Էմի Աբգարի օգտագործած եղանակները կարող էին ընդունվել որպես Թաշչյանի նույն եղանակի թեկուզև հեռավոր մի հերթական տարբերակ: Տարբերությունը որոշակիորեն ավելանում է Էմի Աբգարի եղանակների յուրակերպ ոլորմիկայի, մասնավորապես տրիոների ևստա օգտագործման շնորհիվ: Նման ոլորմով թեկուզև մեկ եղանակ Թաշչյանի գրառումներում չենք գտնում:

Այս եղանակների հարաբերությունը Թաշչյանի գրառումների հետ պատմական և ծագումնաբանական առումով մի ինքնուրույն, հետաքրքրական և կարևոր խնդիր է, որ այստեղ մեզ խիստ հետու կտաներ: Ինչ վերաբերում է այն կարծիքին, ըստ որի Կոմիտասն այդ եղանակներն էր համարում առավել հաջազատ (այնպեսզանք, այդ մասին մեզ հասած լուրերը թեև շատ վստահելի աղբյուրներից են (ինչպեսին, օրինակ, Կարո Ուշակյանի հուշերն են), այնուամենայնիվ չտապենք դա ընդունել որպես կոմիտասյան կարծիք՝ արտահայտված հենց այդ ձևակերպումով. այստեղ խոսքի, գործածված բառի թույլ երանգն անգամ կարող է վճռական փոփոխություն առաջացնել Կոմիտասի գեհաստականի ընդհանուր բովանդակության մեջ:

Մի կարևոր տարբերություն (քացի ելևէջային-կառուցվածքային-եղանակային տարբերություններից) անպայման պետք է նշվի նաև հուզականության առումով. Թաշչյանի գրառումներում եղանակները (մեր խոսքը այն գլխավոր եղանակների մասին

է, որոնց էմի Արգարի տարբերակները ևս հայտնաբերել ենք) համեմատաբար փոքր-ինչ ավելի քացահայտ հուզականություն դրսևորող եղանակներ են, քան էմի Արգարի եղանակները (նկատի ունենք մաս կոմիտասյան խմբագրումը):

Մեզ հաջողվել է (ժամանակային տվյալ պայմաններում) գտնել էմի Արգարի Պատարագի Կոմիտասի կատարած դաշնակումների հետևյալ համեմատաբար խոշոր կտորները.

1. Խորհուրդ խորին (ծանրընթացը)
2. Այսօր տօն է Ծննդեան
3. Մուրք Աստուած
4. Փառք
5. Մուրք, սուրք
6. Յամենայնի
7. Հոգի (Աստուծոյ)
8. Տոյիցի

և մի քանի կիսատ վիճակում գտնված այլ հատվածներ: Ապա՝ բազմաթիվ *Եւ ընդ հոգւոյդ Հուն, Առաջի Բռ Տէր, Ասէ Աստուած, Ան՛ն, Օրհնեալ է Աստուած, Օրհնեա, Տէր, Աստուծոյ երկրպագեացոյ, Տէր, ողորմեա, Ընդ Տեսնող յանճն եղիցոյք*, յուրաքանչյուրն իր տեղին կամ տեղերին համապատասխան:

Այսբանից կարելի* է աղոյքը եզրակացնել, որ Կոմիտասն ավարտել էր իր Պատարագի էմի արգարյան տարբերակը:

Մի քան պարզ է արտաքուստ, որ մա շտապով արել է այդ գործը ելնելով հետաքրքրությունից, ինչպես շտապով էր գրել մաս նախորդ Պատարագը: Ինչ վերաբերում է ավարտած լինելուն կամ չլինելուն, վարստում ենք մույնիսկ ենթադրություններ անել. պետք է շարունակել փնտրել:

Այս նոր գտնված հատվածները առանձնապես ցրված վիճակում են Կոմիտասի դիվանի ամենատարբեր թղթերում, ինչպես մաս Մարգարիտ Բարայանի մտա պահպանված կոմիտասյան սևագիր հատվածներում՝ առանց որևէ տեղեկացումների: Կասկածից վեր է միայն այն, որ էլի շատ քան դեռ պետք է հայտնաբերվի, և ոչ թե՛ դիվանում առանձնապես, այլ այս ու այն մարդկանց մտա, քննցված վիճակում:

Չնայել տակ ունեցած էմի Արգարի դաշնակած և տպագրած կտորների և դրանց կոմիտասյան վերամշակումների համեմատությունից միանգամայն ակնհայտ է դառնում, որ էմի Արգարը այդ եղանակները, որպես մի առաջին, խիստ կարևոր անհրաժեշտություն, դրել է որոշակի տակտայափոխի մեջ և դրանով, ցավով ասենք, զրեթե անճանաչելի դարձրել: Արդեն այդ, մեծ մասամբ, կայուն տակտարաժանումից հրաժարվելուց հետո (ինչում դրսևորվել է Կոմիտասի սրաթափանցությունը) երևան են եկել որանց հիմքում ընկած եղանակների համեստ, քայց որոշակի ազգային երանգները: Ըստ այնմ հստակ է դրանց կոմիտասյան ներդաշնակումը. ընդհանուր սկզբունքները մույնն են, ինչ որ նախորդ՝ արական երգչախմբի Պատարագում, քայց բուն մեղեդիների մնամ ներդաշնակությունը (հուզականության առումով) փոքր-ինչ «ժուժկալ» է՝ եթե կարելի է այդպես ասել: Այդ «ժուժկալության» երանգը զեթ թեթևակի խախտված է վերը քվարկված մի քանի գլխավոր եղանակներում: Կոմպոզիտորին հատուկ սրամիտ հնարավորություններով գտնված այլազան դաշնակումներ են գոյացել հատկապես վերը քվարկված կարճաշունչ աղոթերգերում, մասնավառ, որ այդ փոքր հատվածները հուզական-ոճական առումով կարող են այնքան էլ որոշակի, այնքան էլ «պատասխանատու» չլինել: Այս քանում տարածվելու լայն դաշտ է գտել մաս ընդհանրապես Կոմիտասի տարբերակափոխությունը:

Կոմիտասի «ժուժկալության» երանգը որոշ չափով խախտված է մաս «Այսօր տօն է Ծննդեան» երգում իր մեծացված սեկունդա պարունակող ծայնակարգով, որ ինքն արդեն (այդպիսի կառուցվածք ունեցող ծայնակարգը) առաջ է բերում համեմատաբար ակտիվ, փոքր-ինչ ավելի քացահայտ հուզականություն:

Էմի Արգարի պահպանած նոր-ջուղայական եղանակների կոմիտասյան մշակման ու ներդաշնակման մասին թերևս ապագայում ավելի լայն պատկերացում ստեղծվի, քայց

առայծմ, դարձյալ կրկնենք, պետք չէ շտապել վերջնական եզրակացությունների հանգեցնելու, քանի դեռևս գտնված նյութը տակավին քիչ է և ստև սևագրություն է:

Մի քան միայն ավելացնենք, որ շեշտում է և՛ գործի շտապ կատարումը, և՛ անմիջական կապը Պատարագի մախորդ՝ արական տարրերակի հետ. «Նորիտուրդ խորին»-ը ոչ միայն գրված է 1914-15-ի Պատարագի նույնանուն երգի շրջերեսին, այլև որոշակիորեն դրա ազդեցության տակ: Այստեղ Կոմիտասը կարծես արական երգչախմբի համար շա՛տ պատշաճ է համարել երգը սկսել ոչ թե tenor-ներով, այլ bass-երով, որպեսզի այն հնչի ավելի ևս «ի խորուստ»:

Ընդ Արգարի Պատարագի վրա գործադրած կոմիտասյան աշխատանքը մենք քարձր ենք գնահատում նաև այն բանի համար, որ դրանով նա ինքը, փաստորեն, առարկայորեն գնահատեց Ընդ Արգարի հսկայածավալ գործը և քարձր արժեքավորեց լուրջյան մատնված այդ երաժշտությունը քեկուզև միայն մեղեդիական նյութի առումով:

Ռ.Աթայան

Ընդ Արգարի պատարագի մեղեդիների հիման վրա գրված կոմիտասյան մշակումների հայտնաբերումը Ռ.Աթայանի կողմից կարելի է իսկական գյուտ համարել կոմիտասագիտության բնագավառում: Չմայած ժամանակակիցների վկայությամբ, Ընդ Արգարի մեղեդիներին Կոմիտասի դիմելու փաստը հայ երաժշտագիտության մեջ մինչ այժմ կասկածի է ենթարկվել և նույնիսկ ուղղակի ժխտվել: Ռ.Աթայանը ցույց տվեց, որ դա այդպես չէ:

Այդ հայտնագործության կարևորությունը կայանում է նախ և առաջ նրանում, որ մենք, ըստ էության, գործ ունենք Կոմիտասի ամենավերջին ստեղծագործության հետ, որի վրա նա շարունակել է աշխատել նաև արտօրից վերադառնալուց հետո: Դա մեզ հնարավորություն է տալիս ներթափանցել կոմպոզիտորի ներքնաշխարհը, զգալ նրա հոգեվիճակը հատկապես այդ շրջանում, երբ նրա ճակատագրական իվանդության նուպաները կրկնվում էին ավելի ու ավելի հաճախակի: Այս ստեղծագործության համակողմանի գնահատականն, իհարկե, ապագայի գործն է: Սակայն արդեն հիմա էլ ակնբթայն է, որ նոր և հետաքրքրական էջ է բացվել Կոմիտասի ստեղծագործական կենսագրության մեջ:

Այս ստեղծագործության կապը Ընդ Արգարի Պատարագի հետ միանգամայն անվիճելի է: Կոմպոզիտորի կատարած փոփոխությունները վերաբերում են հիմնականում մեղեդիներին չափա-կշռությանին կողմին: Բայց դա էլ բավականին եղավ, որպեսզի դրանց վերադարձվեր ազգային որոշակիությունը և արտահայտչականությունը:

Էջ 100 (622/3) էԱ, հ 1, էջ 22-33. «Նորիտուրդ խորին», պահպանվել է սկզբի տարբերակը, գրված խառը երգչախմբի համար.

5. $\text{♩} = 66$

սուր-հուրդ խոս ռիմ

էջ 101 (466/42) Էմի Արգարի Պատարագում սկզբնադրյալը չհաջողվեց գտնել (դա բացատրւում է մյուս բոլոր դիպքերում մեղեդիական հիմքի նույնութիւնը Կոմիտասի և Էմի Արգարի մտա աննառու է): Այդ ոչ մեծ, նորագեղ խմբերգը առանձնանում է իր լուսավոր բնույթի շնորհիվ և հնչում է համարյա իբրև ժողովրդական երգ: Կոմիտասի ձեռագրում բոլոր ձայները չէ, որ լրիվ են գրված: Այնուամենայնիվ, ըստ նմանության դրանք կարելի է լրացնել, ինչը և արվել է մեր կողմից: Լրացումները տրված են ավելի մանր ձայնանիշերով:

էջ 102 (460/4,5,6), ԷԱ, հ.1, էջ 448-450: Համեմատութեան համար ստորև բերում ենք Էմի Արգարի Պատարագի մեղեդին.

6.

Սուրբ Անա - ուսձ. սուրբ եւ հը - զօր.

սուրբ եւ ան-մահ. որ յա - թնար'ի մե - տե - լյոց. ո - ղոր - մա մեզ:

Այս խմբերգում արտերի ձայնաբաժինը բացակայում է. թերևս Կոմիտասը չի հասցրել գրել, կամ թե արտերի մտա պատգամներ պետք է լինեն (Կոմիտասի կողմից չնշված, բայց ենթադրվող):

էջ 104 (466/35), ԷԱ, հ.2, էջ 489. «Փառք Քեզ»:

«Քեզ, Տեսնող» - ԷԱ, հ. 2, էջ 498.

էջ 105 «Տէր, ողորմես» (ԷԱ, հ.2, էջ 498), «Եւ ընդ հոգւոյդ Քում», «Առաջի քո Տէր»,

«Օրհնեսլ է» (ԷԱ, հ.2, էջ 500-501):

էջ 106 (448/58), ԷԱ, հ. 2, էջ 572, «Սուրբ, սուրբ»:

Ահա ԷԱ Պատարագից այդ մեղեդու սկիզբը.

Սուրբ.

սուրբ. Տէր

զօ 3 - րու. 3 թանգ: Լի 3 են եր - կնց

Անկասկած, «Սուրբ, սուրբ»-ը Կոմիտասի այս վերջին Պատարագի գլուխգործոցն է: էջ 110 (448/65բ, 65), ԷԱ, հ.2, էջ 582. «Յամենայնի»:

- էջ 111 (446/5,4,3,2), ԷԱ, հ.2, էջ 589. «Հոգի Աստուծոյ»:
 Մնացել է անավարտ, կան ուղղումներ (ցույց են տրված մանր ծայնանիշերով):
 էջ 112 (460/ 10,10p) ԷԱ, հ. 2, էջ 851. «Եղիցի»:
 էջ 113 (466), ԷԱ, հ.2, էջ 853:

Գ. Գլոդակյան

Շարականներ

էջ 114 (ՄԲ 423/9, 10,11) Շ, էջ 890: «Նորահրաշ պսակատոր» շարականի մշակմանը Կոմիտասը դիմել է քազմիցս, սկսած պատանեկան տարիներից: Հրատարակվող տարբերակը, հավանական է, որ ամենավերջինն է և գրված է 1913-14 թթ.

էջ 116 (1337/1) Շ, էջ 690:

էջ 118 (466/24-26), Շ, էջ 167:

էջ 119 (448/77p), Շ, էջ 675:

էջ 120 (468/1p-2), Շ, էջ 912:

էջ 121 (ՄԲ 423/20-21), Շ, էջ 827:

էջ 121 «Մուրք ես, Տէր» (459/2 և 354/2p), Շ, էջ 921:

Գերմաներեն գրած իր հոդվածի երկրորդ մասում «Das Achttonsystm der Armenier» (1899 թ.) հանդիպում ենք նաև այս շարականի դաշնակված տարբերակին.

8.

Andante sostenuto e maestoso

էջ 122 (ՄԲ 228/27 թ)

էջ 122 «Յօգնութիւն մեզ ժամանես» (469/ 2) Շ, էջ 275:

էջ 124 «Միրո Քո հուր» (ՄԲ 423/17, 391/ 15 ա) Շ, էջ 423:

Կ.Կոստանյանին Բեռլինից գրած նամակից (1896 թ.) հայտնի է, որ Կոմիտասը ժամերգության այս գեղեցիկ երգը մշակել էր երկձայն և քառաձայն խմբերի համար (տես Խ.Մամվելյանի «Կոմիտասի կյանքի և գործունեության համառոտ տարեգրություն», «Մովսէսական արվեստ», 1969, թ. 11, էջ 58):

Հրատարակվող տարբերակը, անշուշտ, ավելի ուշ շրջանի գործ է, հավանական է, արված է Կ. Պոլսում:

**ԵՐԳԱՍԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
(ՄԱՍՁԱՅՆ)**

էջ 127(333 և 333ա) «Որ յամէից ստեղծեր» Կոմիտասի անդրանիկ գրառումն է:
Ունի տխորոտաքերք.

Օրհնութիւն
Հրեշտակապետացն Միքայէլի եւ Գարրիէլի
եւ

ամենայն երկնային զօրացն
Շարական Քկ
ստեղի եղանակ
(Մուրք Էջմիածնայ՝ ի հին գոյն)

Չայնագրեալ
ի Յովակիմ վարդապետ Կասեքեան
Վաղարշապատցոյ
ի 1887 ամի
Չեռամբ

Աշակերտի Ե դասարանի Գ-էորգեան ճեմարանի

Մ.Ա.Ս. Էջմիածնի
Սողոմոն Գ-էորգեան Կուտիմացոյ
ի Մուրք Էջմիածին

Շարականը վերագրվում է Շնորհալույն, Կոմիտասի գրառումը զգալի չափով տարբերվում է Ն.Թաշճյանի ձայնագրումից (Շ, էջ 844):

Եկեղեցական եղանակներ (Կուտիմա, 1892)

էջ 129(337) Ժողովածուն կազմվել է Կուտիմայում, մաքրագիր չէ, ունի մատիտով արված ճշտումներ և հավելումներ:

Մտոջությունը վերականգնելու նպատակով Կոմիտասը 1892 թ. մայիսին մեկնում է իր ծննդավայրը՝ Կուտիմա: Տասնմեկամյա քաջակայությունից հետո վերադարձը ծննդավայր շատ հուզիչ էր: Ինչպես պատմում է ակամատեսներից մեկը, «երբ վերադառնում է Քեոքսահյա, ողջագուրվում է իր հարազատների հետ և ապա մտնում է իր հայրենական սենյակը ու սկսում է լուռ և գլխիկոր շոշափել ու փայփայել պատերն ու լուսամուտները և հետո մատներն մեջ գուրգուրանքով սեղմել այն փորթիկ գանը, որից իր սիրատուն մոր կենդանագիրն էր կախված եղել տասնհինգ տարի առաջ» («Էջմիածին», 1950, N 2-3, էջ 22):

Կուտիմայում ապրած ժամանակը շատ րեզոմավոր եղավ: Այստեղ Կոմիտասը Պատարագի իր առաջին քազմածայն մշակումները կատարեց, գրի առավ իր ծնողների և տեղի հայերի թուրքերեն լեզվով հորինած և հայ միջավայրում լայնորեն տարածված շուրջ 60 երգ, սկսեց ստեղծել հայ հոգևոր երգասացությունների իր առաջին ժողովածուն: Պոլսում կարճատև գտնվելու ժամանակ նա հանդիպեց Հովսեփ Դանիկյանին և նրա կատարումից գրի առավ առաջին տաս Ալեան երգերը:

Աշխատանքն այդ ուղղությամբ շարունակվեց նաև Էջմիածին վերադառնալուց հետո: Արդեն նույն թվականի դեկտեմբերին նա մաքուր արտագրում է և «Արևելյան քրքրական եղանակներ» ընդհանուր վերնագրի տակ մի տետրի մեջ հավաքում Կուտիմայում գրառված երգերը: Հետզհետե սրբագրվում և համալրվում էին Ալեան ժողովրդական երգերը, որոնք 1895 թվին հրատարակվեցին իբրև Հ.Ճանիկյանի «Հնությունք Ալեան» գրքի հավելված(25 երգ): Անկասկած, նման աշխատանք տարվում էր նաև հոգևոր երգասացությունների ժողովածուի ստեղծման ուղղությամբ:

Երկրորդ նմանատիպ ժողովածուն թվագրված է 1893 թ. մարտ ամսով: Երկու ժողովածուների համեմատությունը քաջահայտում է դրանց անվիճելի ընդհանրությունը:

1892 թվականի ժողովածուն (Կուտինա) քաղկեզած է 13 մուշկերից. դրանք միածայն խմբերգեր են, մենբերգեր, սարկավազի եղանակավոր քարոզեր Պատարագի և Ժամագրից: Գրառումը կատարված է հայկական ձայնամիջերով:

1. Միաշարք օր հանգստեան (ծանր, Մուզիմաք, տաղ հարութեան)
2. Կեցո Տէր, շնորհես Տէր (ծանր, Գժ)
3. Ամեն. եւ ընդ հոգւոյ Քում (ծանր)
4. Ամեն. Հայր սուրբ (ծանր, րասք)
5. Միայն սուրբ (ծանր, Նեխաւէնդ)
6. Ամեն. Հայր սուրբ (ծանր, Հինգազ և Նեխաւէնդ)
7. Ամեն. Հայր սուրբ (ծանր, Մոտայեր)
8. Տէր ողորմես (ծանր, Աճեմ, Աշրամ)
9. Եւ ես խաղաղութեան (միջակ)
10. Նդիցի անում Տեան օրինեալ (չափատր)
11. Թագաւորեսցէ Տէր (ծանր. Գժ դարձ.)
12. Փառք յարութեան քո Տէր (չափատր, Գլ եւ մակ «Ի գիշերի» հատվածը Աճ դարձ.)
13. Ով Հայր Աստուած (ծանր, Նեխաւէնդ)

Այս եղանակների մի մասը հայտնի է մակ Ն.Թաշճյանի գրառմամբ: Դրանք են ք. 1 - Պ, էջ 113, ք. 5 - Պ, էջ 91-93, ք. 9 - Ժ, էջ 276-277, ք. 10 - Ժ, էջ 281, ք. 11 - Ժ, էջ 283-284, ք. 12 - Ժ, էջ 284-285.

Կոմիտասի գրառումները այս երգասացությունների բոլորովին նոր տարբերակներ են ներկայացնում և այդ իսկ պատճառով արժանի են առանձնահատուկ ուշադրության: Առավել յախով դա վերաբերում է ք. 2-8 միավորներին, որոնք գրված են Պատարագի կանոնիկ գրական տեքստի հիման վրա, սակայն առանձնանում են իրենց ինքնուրույն և յուրօրինակ երաժշտական ոճի շնորհիվ: Դրանք իրենցից ներկայացնում են քարոզ, զարդարանքներով հարուստ մեղեդային ոճի մուշկեր, որ վկայում է դրանց ուշ միջնադարյան ծագման և արևելյան հարևանների երաժշտության հետ եղած կապի մասին: Ամենայն հավանականությամբ, դրանք հայ եկեղեցական երաժշտության հատկապես այն մուշկերն են, որոնք այն ժամանակ կենցաղավարում էին Կուտինայում և թուրքական Հայաստանի որոշ գավառներում: Ընդհանուր արևելյան երաժշտական ավանդույթների հետ ունեցած նրանց կապի մասին վկայում է մակ մեղեդիների ձայնեղանակների մշտն, ինչպես դա ընդունված էր Մերձավոր Արևելքում (Մոտայեր, Հինգազ, Բասք և այլն): Սակայն Կոմիտասի ստեղծագործական կյանքում դա միակ դեպքն է: Հետագայում մա օգտագործել է ձայնեղանակների միայն հայկական նշումները (Աճ, Ակ, Բձ և այլն):

1892 և 1893 թվականների ժողովածուները՝ հայկական նոտամիջերից փոխանցված ելրոպականի, առաջին անգամ հրատարակվել են Ն.Թաշճյանի կողմից (տե՛ս Հայաստանի ԳԱ-ի «Ըրաբեր հասարակական գիտությունների», Երևան, 1990, ք. 2, էջ 53-73): «Կոմիտասական» (ժողովածու), հատ. 2, Երևան, 1981, էջ 83-115):

1892 թվի ժողովածուի հրատարակման աղբյուր են ծառայել Կոմիտասի դիվանում ք.337 ծրարի մեջ պահվող նյութերը: Սակայն, գիտնականի տեսադաստից դուրս է մնալու այն հանգամանքը, որ ք. 337 ծրարը ժողովածուի ամբողջ նյութը չէր պարունակում: Ինչպես պարզվեց, այդ ժողովածուի շարունակությունը, հավանաբար պատահմամբ, հայտնվել էր ուրիշ՝ ք. 340 ծրարի մեջ: Այն, որ այդ ծրարից հոգևոր երգերի գրառումներ պարունակող երկու թերթերը 1892 թվին Կուտինայում կազմած ժողովածուի մասն են հանդիսանում, ոչ մի կասկած չի հարուցում: Դրանք գրված են մուշկ թղթի վրա և նույն կերպ, ինչպես որ ք. 337 ծրարի գրառումները: Այդ թերթերը պարունակում են՝ «Թագաւորեսցէ Տէր», «Փառք յարութեան քո Տէր» և «Ով Հայր Աստուած» եղանակները: Տրե՛ն ի նկատի ունենալ, որ 1892 թվականի ժողովածուի վերջին երեք միավորները (ք. 337 ծրարից՝ «Տէր ողորմես», «Եւ ես խաղաղութեան», «Նդիցի անում Տեան օրինեալ») նույն հաջորդականությամբ, համարյա անփոփոխ արտագրվել են Կոմիտասի կողմից 1893 թվի ժողովածուի մեջ, ապա ակնհայտ է դառնում, որ 1893 թվի ժողովածուում դրանց հաջորդող միավորները՝ «Թագաւորեսցէ Տէր» և «Փառք յարութեան քո Տէր» նույնպես

վերցված են եղել Կոստինայում արված գրառումներից, որոնք հայտնվել են ք. 340 ծրարի մեջ: Այդ ծրարի վերոհիշյալ երկու թերթերի պատկանելությունը 1892 թ. գրառումներին ապացուցվում է նաև «Ով Հայր Աստուած» մեղեդու ձայնեղանակի նշմամբ՝ իբրև Նեխաւնո: Չայնեղանակների ընդհանուր արևելյան անվանումների օգտագործումը, ինչպես վերը նշվեց, Կոմիտասի ստեղծագործության մեջ համդիպում է միայն Կոստինայում արված գրառումներում: Մնում է միայն ավելացնել, որ 1893 թ. ժողովածուի ձեռագրի վերջին՝ 15-րդ էջն ավարտող «Փառք հարութեան քո Տէր» երգի մարքագիր տարբերակում բացակայում է «Վ գիշերի» հատվածը, որն առկա է ք. 340 ծրարի թերթերում: Բացակայում է նաև «Ով Հայր Աստուած» երգը: Ինչու՞ է այդպես ստացվել, հիմա դժվար է ասել: Կարելի է միայն ենթադրել, որ 1893 թ. ժողովածուի (էջմիածին) ձեռագիրն ամբողջությամբ մեզ ուղղակի չի հասել, կամ՝ մեզ անհայտ ինչ-ինչ պարագաներ խանգարել են Կոմիտասին շարունակելու աշխատանքը այդ ժողովածուի վրա: Այլ կերպ հնարավոր չէ բացատրել, թե ինչու «Փառք յարութեան քո Տէր» երգի գրառումը 1893 թ. ժողովածուում թերի վիճակում է:

Վերն արդեն նշվեց 1892 և 1893 թթ. ժողովածուների մտփկության փաստը: Իսկապես, 1893 թ. ժողովածուի մեջ տեղ գտած 15- ից 7 միավորը վերցված են նախորդ ժողովածուից: Դրանք են.

ք.8 - «Միաշարք օր հանգստեան»

ք.9 - «Կեցո Տէր, շնորհես Տէր»

ք. 10 - «Տէր ողորմես» (ժանր, Բկ)

ք.12 - «Եւ ես խաղաղութեան»

ք.13 - «Եղիցի անուն Տեառն օրհնեալ»

ք.14 - «Թագաւորեսցէ Տէր յախտեան»

ք.15 - «Փառք յարութեան քո Տէր» (կիսատ, առանց «Վ գիշերի» հատվածի)

Կրկնել միևնույն միավորները երկու ժողովածուներում մենք նպատակահարմար չիամարեցինք, այդ պատճառով էլ 1892 թ. ժողովածուից հանված են այն միավորները, որոնք Կոմիտասը հարկ է համարել մարագրված և խմբագրված վիճակում գեղեղել 1893 թ. ժողովածուի մեջ (ք.ք- 10, 12, 13, 14, 15): Բացառություն կազմեցին միայն 2 միավոր, որոնցով սկսվում է 1892 թ. ժողովածուն և որոնց մեջ որոշակի ինտոնացիոն տարբերություններ կան (ճիշտ է՝ աննշան): Բացի դրանից, 1892 թ. ժողովածուի մեջ են մտցվել 1893 թ. ժողովածուի մեջ բացակայող «Վ գիշերի» հատվածը և «Ով Հայր Աստուած» երգ-աղոթքը:

էջ 139 (340) Ինչպես վերը նշվեց, դա «Փառք յարութեան քո Տէր» երգի շարունակությունն է:

էջ 140(340/2ք) Ու.Աբայանը բնութագրում է այս եղանակը որպես «արտասարտողական աղոթերգ»:

Տեղեղեցական եղանակներ (էջմիածին, 1893)

էջ 141(332) 1893 թ. ժողովածուն գրված է մի տեսրի մեջ, որում օգտագործված են 9 թերթ, ներառյալ տխուրասերերը:

Հոգևոր եղանակներ

Հավաքեց

Մաղմոն Ա.Սարկալազ Մողմոնեանց

միաբան Ս.էջմիածնի

1893 թ., 24 մարտի

Ս.էջմիածնում

Չեռագիրը կատարված է ամենայն խնամքով և շատ գեղեցիկ: Հավանաբար, դա Կոմիտասի ամենագեղեցիկ ձեռագրերից մեկն է:Այն սերը, որով ստեղծված է ձեռագիրը, վկայում է այն մասին, որ Կոմիտասը դրան՝ մեծ նշանակություն է հատկացրել և, հավանաբար, պատրաստել է հրատարակության: Մակայն, ինչպես և մյուս շատ դեպքերում, նրա ցանկությունը չի իրականացել:

Ժողովածուի մեջ, ինչպես վերև արդեն նշվել է, տեղ են գտել 7 միավոր նախորդ ժողովածուից: Հոգևոր երգասացությունների ժողովածու կազմելու միտքը ծագել է առաջին անգամ Կոմիտեայում: Վերադառնալով Էջմիածին, նա որոշել է լրացնել ավելի վաղ կատարված իր գրառումները: Նոր ժողովածուն, ըստ երևույթին, պետք է համընդհանրապես բերեր այն ամենը, ինչ արված էր այդ քննազատում:

Ուր միավորներ ցուցում են պարունակում, թե ում կատարումից են արված այդ ստեղծագործությունների գրառումները: Կատարողների քվում էին. հոգևոր երգաստեղծության համայնի գիտակ՝ Սահակ վրդ.Ամատունին (թ. 1), Կոմիտասի երաժշտության առաջին ուսուցիչ Ղևոնդ վրդ. Յովակիմյանը (թ. 11) և Գևորգ ար. Արրահամյան-Ոչտունին (թթ. 2-7):

Ժողովածուին առանձնահատուկ արժեք են տալիս Նարեկացու, Ընդհալու և Առաքել Մյունեցու տաղերի առաջին անգամ կատարված գրառումները:

Էջ 141 Թերթերի ձայն անկյունում նշված է. «Երգեց արծառնապատի Սահակ ար. Ամատունի»:

Հետագայում Կոմիտասը բազմիցս անդրադարձել է Նարեկացու տաղի գրառմանը: Էջ 141 Թերթերի ձայն անկյունում նշված է. «Երգեց արծառնապատի Գևորգ ար. Արրահամյան-Ոչտունի»: Նման նշումներ կան նաև հաջորդ միավորների վրա, ներառյալ թ. 7:

Նարեկացու «Անեղ ծայն» Յարութեան տաղը Կոմիտասը հրատարակել է իր «Հայոց եկեղեցական եղանակները» հոդվածում («Արարատ», Էջմիածին, 1894, թ.7, էջ 223):

Էջ 142 «Հաւուն, հաւուն» տաղը վերագրվում է Նարեկացուն: Կոմիտասի դիվանում տաղի այլ տարբերակներ չկան: Ըստ երևույթին, Կոմիտասը բավարարվել է այդ գրառմամբ: Իրոք, տաղն այդի է ընկնում զարմանալի կատարելությանը, գեղեցիկ և արտահայտիչ մեղեդիով, կառուցվածքի բոլոր մասերի ներդաշնակ համաչափությամբ:

Էջ 142, «Տէր, ողորմես»: Ինչպես նշում է Ն.Թահմիզյանը, այստեղ «զետեղված «Ստեղծող մանուկը» կտորը Ընդհալու «Բան հաւատոյ» պոեմի մի ամբողջական հատվածն է (կասց բերված գրական խոսքերի թեթևակի տարբերակումով ու հավելյալ «Տը ողորմես»-ով), որը գրչագիր խազակոր զանձարաններում ևս պահպանվել է «Տաղ ի Ներսես կարողիկոստ սասանյան» խորագրի տակ» («Կոմիտասական», հ. 2, Ե., 1981, էջ 91):

Էջ 143 «Կ'ասքն հրեական»։ XIV-XV դարերի հայտնի տաղերգու Առաքել Մյունեցու մեզ հասել են միայն երկու տաղ՝ մեկը Կոմիտասի («Դասքն հրեական») և մյուսը Ն.Թաշչյանի («Աստուածն ամենի») գրառմամբ (տես Պ., էջ 220):

Էջ 144 «Միաշարք» օր հանգստեան»- Հարության տաղ: Կա նաև Ն.Թաշչյանի եղանակավորումը (տես Պ., էջ 113):

Էջ 146 «Եւ ես խաղաղութեան»։ «Քարոզ յառաջ քան Ջիղաբերից անտարանն. Ի հասարակ կիրակէս» (Ժ, էջ 277-278):

Էջ 149 «Եղիցի անուն», «Երգ իղաբերից անտարանին» (Ժ, էջ 281):

Էջ 150 «Փազատեղեց...» և հաջորդ «Փառք յարության քո Տըր» (էջ 151) շարունակում են «երգ իղաբերից անտարանին» շարքը (Ժ, էջ 283- 284): Ինչպես վերը նշվել, «Փառք յարության...» երգի շարունակող կտորը («Ի գիշերի») քացակայում է 1893 թ. ժողովածուում: Դրա սևագիր օրինակը բերված է 139 էջում:

Էջ 153 (332/9) հատվածներ Պատարագից: Գրված են մաքրագիր առանձին թերթի վրա, վերջում կա «Սողոմոն» ստորագրությունը: Այդ միավորի պատկանելությունը 1893 թ. ժողովածուին Ռ.Աթայանը կասկածելի է համարել: Այդ պատճառով այս միավորը, ինչպես և հաջորդը տալիս ենք իբրև ժողովածուի հավելված:

Էջ 154 «Հոգիդ Աստուած» (631/158). Հայկական ժայնամիչերով սևագիր գրառում է: Եղանակավորման ժամանակն անհայտ է: Երգի վերծանման կապակցությամբ Ռ.Աթայանը գրել է. «Իր տեսակով (ժամրային էությունը) մոտ է մյլ վայր Աստուած»- ին (340/2թ), ոչ թե ավանդական հոգևոր երգ և եղանակ, այլ հոգևոր աղոթքի խոսքերով հորինվածք՝ աղոթերգ: Բնագրում տակտագծեր չկան: Մենք դրեցինք պայմանական կարճ և երկար տրոփակներ, մեղեդիի տաղաչափական միավորները տարանջատելու նպատակով, որոնք միշտ չէ, որ համապատասխանում են խոսքերի տաղաչափությանը»:

Սաղմունք

էջ 156 (335/5), Ժ, էջ 315-316
 էջ 157(449/8ա), Ժ, էջ 372 և 374

Շարականներ

Շարականների կոմիտայան տարբերակները, որ պահպանվել են
 երաժշտագետ Պյեր Օրբիի արտագրությամբ

Հայկական եկեղեցական երաժշտությանը ծանոթանալու նպատակով 1901 թ. գարնանը Էջմիածին է այցելել ֆրանսիացի հայտնի երաժշտագետ Պյեր Օրբին (1874-1910): Ինչպես գրում է Օրբին, «Էջմիածնում մեր եղած ժամանակ նա (Կոմիտաս վարդապետը. Գ.Գ.) մեծապես օգտակար եղավ մեզ... Ես հաճախ էի աշխատում Կոմիտասի հետ... Նա մեզ ընդունում էր իր հյուրասենյակում և հայ երաժշտության տեսության վրա միասին աշխատում էինք համեղ թեյի քաժակներ ըմպելով: Կոմիտասն իր միտքը քացատրում էր մերք հայերեն, մերք գերմաներեն, մերք ֆրանսերեն. Նա այդպիսով համարյա վստահ էր, որ մենք նրան հասկանում ենք: Այսպիսով՝ երկարատև ու հետաքրքրական գրույցների ընթացքում նա լուսարանեց բոլոր դժվարին հարցերը» («Կոմիտասական», հ.1, Ե., 1969, էջ 254, 257):

Պ.Օրբիի տեսական և հուշագրական՝ «Հայոց եկեղեցու երաժշտական համակարգը» հոդվածաշարը տպագրվել է «Tribune de Saint-Gervais» համդեսում (1901, 1902, 1903, Փարիզ):

Այս հատորում հրատարակվող շարականները Պյեր Օրբին արտագրել էր եվրոպական ձայնանիշերով, հատուկ նշելով՝ «variate du Komitas» (Օրբիի ձեռագիրը պահպանվում է Փարիզի Սորբոն 4 համալսարանի երաժշտագիտական գրադարանում): Շարականների կոմիտայան տարբերակները հիմնվում են Ն.Թաշճյանի գրառումների վրա: Կոմիտաս-խմբագրի միջամտությունն այստեղ այնքան էլ արժատական չէ, սակայն նույնիսկ ամնշան թվացող փոփոխությունները հետաքրքրական են և քննությանարժան: Երևի հենց դա էլ նկատել էր Օրբին, նշելով իր հոդվածում. «Կոմիտասն ուզում է մեղեդիին վերադարձնել իր նախնական անադարտությունը՝ ձերբազատելով ավելորդ պաճուճանքներից, որոնցով այն ծանրաբեռնվել է թուրքական ազդեցության հետևանքով: Այս դեպքում գիտության տեսակետից նա լիույի իրավացի է» («Կոմիտասական», հ.1, էջ 256):

էջ 158, թ.1 (Օրբի- 25), Ը, էջ 921: Համեմատության համար բերում ենք այս շարականի (Ն) հատվածի Ն.Թաշճյանի գրառումը

9.

Սուրբ ես, Տեղ
 զօ - լու - բնաց, որ բնա - կնայդ ես ի յոր - կնա

ես քա - յն - քա - կնա
 ի սրբ - քոց քոց:

էջ 158, ք. 2 (Օրրի-48), Շ, էջ 418

էջ 158, ք. 3 (Օրրի-41), Շ, էջ 487

էջ 159, ք. 4 (Օրրի-62), Շ, էջ 812

էջ 159, ք. 5 (Օրրի-64), Շ, էջ 429

էջ 159, ք. 6 (Օրրի-73), Շ, էջ 257

էջ 160, ք. 7 (Օրրի-74), Շ, էջ 384

էջ 160, ք. 8 (Օրրի-97), Շ, էջ 805

էջ 160, ք. 9 (Օրրի-142), Շ, էջ 72

էջ 161, ք. 10 (Օրրի-144), Շ, էջ 890:

հայտնի շարականը քազմիցս գրավել է Կոմիտասի ուշադրությունը: Եթե այս գրառումը համարյա չի տարբերվում Թաշչյանի եղանակավորումից, ապա Կոմիտասի դիվանում պահպանվել է շարականի բոլորովին նոր տարբերակ, որն այլուստ մեզ հայտնի չէ (տես էջ 162): Պահպանվել է նաև Կոմիտասի այս շարականի քազմածայն մշակումը (տես էջ 114):

էջ 161, ք. 11 (Օրրի-147), Շ, էջ 441

էջ 161, ք. 12, «ժողովուրդ մեծ եւ սքանչելի» (Օրրի-148), Շ, էջ 66

Շարականը, որը «Շարակնոցի» ամենագեղեցիկ և սիրված երգերից է, վերագրվում է Մովսես Խորենացուն: Ն. Թաշչյանի և Կոմիտասի գրառումները արտաքուստ իրարից խիստ տարբերվում են: Համեմատության համար բերում ենք Թաշչյանի գրառումը.

10.
Ն. Թաշչյան

հոր - հուրոց մեծ եւ սքան - չե - լի,
հոր - հուրոց մեծ եւ սքան - չե - լի,

որ յայսմ ա - տուր յայտ - մե - ցաւ,
որ յայսմ ա - տուր յայտ - մե - ցաւ,

Տակավին դժվար է ասել, թե Կոմիտասի տարբերակն իր լսած ու ձայնագրած մուշքն է (ինչպես նա հաճախ կրկնում էր, «զորս ես գիտեցու եւ հին վանքերու խորը հաւարեցի, իրենց մախանական ձեւին մեջ»), թե պարզապես քաշչյանական շարադրանքի սրբագրումն է: Երկու գրառումների համեմատությունը ցույց է տալիս, որ Կոմիտասի գրառումը քաշչյանականի «պարզեցված» տարբերակն է (լրիվ պահպանված է մեղեդային և կշռութային կառուցվածքի կմադրը):

Սկսած պատանեկան տարիներից եկեղեցական եղանակների «մախատիպի» որոնումը մշտապես զբաղեցրել է Կոմիտասին: «Որպեսզի հնարավոր լիներ հայ եկեղեցական և ժողովրդական երգերի կապը գտնել, - գրում է Կոմիտասը, - ես հինք բռնեցի ժողովրդական երգերը, որովհետև նրանց ինքնուրույնությունը անժխտելի էր: Եկեղեցական եղանակները, դատելով նրանց արտաքին կազմությունից, որը ոչ միայն բարդ, այլ զանազան տեղերի համեմատ զանազան զույգ ու ձևափոխություն ուներ, քվում

էր օտարամուտ, նրանք մտա էին բուրբ (և պարսիկ) եղանակներին: Միևնույն ժամանակ նրանք սերտ առնչություն ունեին մեր ժողովրդական երգերի հետ... Հսիորցեցնող կետն այն էր, որ մեր ժողովրդական երգերը պարզ կազմ ունեին, նվազ զարդարված էին, քան եկեղեցականները: Այդ հանելուկի քանաչին ինձ պիտի տային այն եղանակները, որոնք ավելի պարզ էին: Եվ երկար դրոմուններից հետո գտա այնպիսի եղանակներ, որոնք երկու տեսակ են երգվում, ծանր և թեթև: Այս երգերը կոչվում են տոնական: Ծանրը գեղեցիկորեն լինում մնամ էր բորբալանին, իսկ թեթևը իր պարզությամբ՝ ժողովրդականին: Մերկացնելով ծանրերի գեղեցիկները, մկատեցի, որ նրանք իրենց խորքով մնամ են թեթևներին» (Կոմիտաս. Ժողովածու, Ե., 1930, էջ 38-39):

էջ 161, ք. 13 (Օրրի-149), Ը, էջ 142

Չամազան կատարողներից Կոմիտասի գրառած շարականներ

էջ 162, ք. 14 (335/6), Ը, էջ 890: «Նորահրաշ» շարականի այլուստ յիանդիպող տարբերակ:

էջ 162, ք. 15 (1440/2), Ը, էջ ...

էջ 163, ք. 16 (343,423/42), Ը էջ 628

էջ 163, ք. 17 (466/23), Ը էջ 105

էջ 164 (449/17, ՄԲ 423/40,41), Ը, էջ 733: Պահպանվել են այս շարականի քաղմածայն մշակման անավարտ փորձեր (տես 466/51-ում):

էջ 164, ք. 19 (ՄԲ 288/55ք) և 19ա (402/58). «Համօրեն մնջեցելոց» կանոնի այս շարականը (Ը, էջ 1020) պահպանվել է երեք տարբերակով, որոնցից թերված են երկուսը: Երրորդ տարբերակը Կոմիտասն առանց որևէ փոփոխության օգտագործել է այս շարականի քաղմածայն մշակման համար (տես ԵԺ, հ.7, էջ 98-101):

էջ 165 ք. 20(335/7), Ը, էջ 164-165: Առաջին տունը մերկայացված է երկու տարբերակով: Երրուներկուսը չի պահպանվել:

էջ 166 Կանոն վերացման սրբոյ խաչին. Բ. աւորն (Ը, էջ 763-764) և Կանոն վարագայ խաչին (Ը, էջ 801): Այս ծայնագրությունները շատ մեծ նշանակություն ունեն, քանի որ դա այն եզակի դեպքն է, երբ կանոնի մի ամբողջ հատված (այստեղ՝ օրինությունները) մերկայացված է լրիվ տեսքով, իր բոլոր տներով:

Ըստ Ռ.Աթայանի նշումների այդ երկու կանոնները, հնարավոր է, որ նախատեսված էին 1914 թվականին Փարիզում կատարվելու համար:

Տաղեր և երգեր

էջ 167 Հրատարակվում է ըստ Կոմիտասի ձեռագրի (1540), կատարված հավանաբար Էջմիածնում 1901-1904 թվականներին: «Հատիկ» տաղի մնամ տարբերակ պահպանվել է նաև Սպիիրիդոն Մելիքյանի մոտ (339) հետևյալ մակագրությամբ՝ «Երգեց Գառնակեղյան, ծայնագրեց Կ.Վ. Գևորգյան, արտագրեց Ս.Մելիքյան»:

«Հատիկ» տաղի հաջորդ տարբերակը (էջ 168) տրված է Մ.Աղայանի գրառումից, այն վերծանված է 1914 թվին Փարիզում թողարկված ծայնագրականից՝ Կոմիտասի կատարումից (տես Կոմիտաս, Ազգագրական ժողովածու, հ. 2, 1950, էջ 100-102): Մ. Աղայանի վերծանությունը տրվում է Ռ.Աթայանի խմբագրությամբ:

Ստորև թերում ենք «Հատիկ»-ի ևս մի տարբերակ վարդապետ Գուսանի մոտագրությամբ («Տաթև», 1926, էջ 152, Կ.Պ.-Հալեպ): Այս տարբերակը, որը կրում է աշուղական երաժշտության ակնհայտ ազդեցություն, պերճախոս վկայությունն է այն բանի, թե ինչպես փոփոխվում էին հին մեղեդիները, կենցաղավարելով տարբեր շրջաններում:

11.

Գա-լիկ մի պայ - ժառ տե - սի, ան Ըզ-ժան.

ի յայն քա - ռա - թե-լին վն - լայ ան -

Ըզ-ժան, ան-ըզ - ժա - միդ ուլ Ըզ - ժան, դու Ըզ - ժան:

էջ 169 «Մայն այն իջաներ» Հարության տաղը,- գրել է Ռ.Աբախյանը իր հողվածում,- հայկական միջնադարյան տաղային երաժշտության լավագույն նմուշներից է: Կոմիտասս վարդապետի անտիպ նյութերի մեջ այդ տաղի մեղեդին գրի ամուլած գտնվել է երեք ձեռագրերում: Այդ ձեռագրերը Երևան է ուղարկել Կիլիկիայի Գարեգին կաթողիկոս Հովսեփյանը, ստացվել են 1952 թվականին:

Չժառագրերից մեկը, ք. 344, Մալիբիոն Մելիքյանի ձեռքով է, ... արտագրված է Կոմիտասի գրառումից... Գրվածը հայկական ձայնամիջերով է, ... ձեռագրի վրա կան Կոմիտասի մատիռով հավելումներ:

Երկրորդը, ք. 334/3, Կոմիտասի ձեռքով, սևաթանաք, լայն-լայն գրված, դարձյալ հայկական ձայնամիջերով է, իր իսկ բազմաթիվ ուղղումներով և փոփոխություններով (Երևան է, որ գրառված է ամնիջականորեն կատարողի երգեցողությունից): Մեղեդին նախորդից լրիվ է և հարուստ:

Երրորդը, ք. 335/ 10, Կոմիտասի ձեռքով, սովորական ձայնամիջերով, իր խմբագրած և արտագրածն է: Թեև դարձյալ խմբագրական պակասներ ունի, բայց ընդհանուր առմամբ անհամեմատ կատարյալ և ամբողջական է» («Էջմիածին», 1966, ք.4, էջ 35-36): Այստեղ Ռ.Աբախյանի խմբագրությամբ ներկայացված է հենց այդ տարբերակը (335/ 10):

Տաղի վերակառուցման փորձ է արել Ն.Թահմիզյանը (տես նրա «Գրիգոր Նարեկացին և հայ երաժշտությունը 5-15 դդ.», Ե., 1985, էջ 207-209):

էջ 171 «Տիրամայրն» (341). հեղինակն անհայտ է: Բոլորովին այլ տարբերակ է ներկայացնում Ն.Թաշճյանի գրառումը (Պ, էջ 222): 1914 թվին Փարիզում կադրացած զեկուցման ժամանակ Կոմիտասը կատարել է «Տիրամայրն» տաղի երկու տարբերակ: Ընդ որում, տարբերակներից մեկը ինքը բնութագրել է հետևյալ կերպ. «Նր անաստիկ հայ աամդական եղանակը (ԲՃ), զոր ութ տարի առաջ զրի առած եմ շինական ձեր քահանայի մը բերնէն» (Կոմիտասս վարդապետ, «Հայ գեղջուկ երաժշտություն», Փարիզ, 1938, էջ 59):

էջ 171 «Գույր իրջտակն». Պահպանվել է Սպ. Մելիքյանի արտագրությամբ (ք. 339): Ընի Աբգարի Պատարագի «Գանձը յարութեան» շարքում այս երգը, բաղկացած վեց տմից, բերված է բոլորովին այլ եղանակով (ԷԱ, հ. 2, էջ 754-756):

էջ 172 «Մարիամ Մագթաղենին» (334 և 349): Հեղինակն անհայտ է: Մեղեդու հարուստ զարդանախյված ոճից դատելով, այս ստեղծագործության ստեղծման ժամանակը վերաբերվում է ուշ միջնադարին:

էջ 173 «Ուր ես, մայր ին» (347/ 40): Ըստ երևույթին դա Կոմիտասի վաղ շրջանի գրառումներից է՝ պահպանվել է տեսքում, որտեղ կան Մովսիսջյոյի վարժություններ և Պատարագի բազմաձայն մշակման անկատար փորձեր:

էջ 174-175 «Ճանապարհ եւ ճշմարտութիւն» և «Լույս զուարթ» ժամագրքի երգերից են: «Վերջերս, - գրել է Ռ.Աբախյանն իր «Կոմիտասյան նորահայտ մատմբները» հողվածում, - Պլախի բնակիչ Արտաշես Հյուզումյանը Էջմիածնի Կոմիտասի անվան

քանգարանին.. հանձնեց կոմիտասյան երկու ինքնագիր՝ հայկական ձայնանիշերով գրված մի փոքրիկ «ինքնաշին» տետրակ (12 երես) և մի առանձին քերթ... Դրանք են՝ «Առյու զուարթ» ու «Ճանապարհ եւ ճշմարտություն» նշանավոր երգերը և Պատարագի «Ով է որպես», «Քաղզուքիւմը» ու «Հրեշտակային» սրբասացությունները... Նոր գտնված եղանակները... ունեն միանգամայն որոշակի գեղարվեստական ու գիտական արժեք:

Բարեխախտարար դրանք մի փոքր էլ լրացնում են Կոմիտասի աշխատանքային կենսագրությունը, բերև նաև նրա մարդկային բնութագրությունը:

Ավանդված տետրակում քաջի երգերից կան նաև երկու խոսքային նշում. վերջին երգի գրությունն ավարտելուց հետո Կոմիտասը, ըստ երևույթին՝ հոգնած հավելագրում է՝ «Այսքանն էլ ծովի ալիքներից հագվի կարելի է գրել», իսկ տետրակի վերջին՝ մաքուր երեսին զգվանքի իր սովորական եղանակով ավելացրել է՝ «Քարևներս բոլոր մեծ և պզտիկ քերթներելերին»: Ուրեմն երգերը գրելիս է եղել ծովային ուղևորության ընթացքում, նավի մեջ... (հավանական) 1914-ին, երբ Պոլսից գնում էր Փարիզ՝ մասնակցելու Միջազգային երաժշտական ընկերության հերթական համագումարին:

«Մեծ քերթներելերները» այս դեպքում Կոմիտասի հայտնի հինգ սաներն են, «պզտիկները» նրա աշակերտների նոր, «երկրորդ խումբը»: Այդ ժամանակ... նա պատրաստվում էր («Հայ գուսան» անունով) արական փոքր երգախումբ կազմել և կատարել իր «Պատարագը»... Ըստ երևույթին, ժամանակ շահելու համար նա մեներգային քաժիմները նախապես հանձնարարել է սովորելու, Պոլսում չի հասցրել դրանք գրել, այլ խոտուացել է ճանապարհին գրել և ուղարկել: Փարիզից վերադառնալով, նա Պատարագը...կատարել է Պոլսի Ղալաթիո թաղի եկեղեցում... Ինչ վերաբերում է «Առյու զուարթ» շարականին, որ Էջմիածնում Կարողիկոսի համար մասնով Կոմիտասի երգած առաջին երգն էր, նա ինքը մեծ հաջողությամբ կատարել է նաև Միջազգային երաժշտական ընկերության նույն համագումարի հայկական համերգին» («Հայրենիքի ձայն», 29 ապրիլի 1987 թ.):

Ն.Թաշճյանի մոտ տես Ժ, էջ 402-405 (Արեագալի ժամուն) և էջ 409 (Յերեկոյի ժամուն):

էջ 177 «Եկեալքս ի մտանել»(449/ 18), Ժ, էջ 411, «Առյու զուարթ» երգի վերջավորող հատվածն է:

էջ 178 «Մուրք Աստուած» (449/ 20 և 338/ 9): Երգի հիմքում ընկած է Ն.Թաշճյանի գրառումը (տես Ժ, էջ 419 «Յերեկոյին վերացման սրբոյ խաչին մինչ ի թափօր ելանեն» քաժմում): Սակայն, հիմնականում, մեղեդու չափա-կշռությանի կողմին վերաբերող՝ խմբագրական նուրբ շտկումներով Կոմիտասն այս ստեղծագործությանը հաջորդել է բոլորովին նոր գեղարվեստական որակ: Երգը, ամենայն հավանականությամբ, նախանշված էր միաձայն երգախմբային համերգային կատարման համար: Այդ է վկայում, մասնավորապես, նա «ժողկան խումբ» նշումը, արված «որ եկել» քառերի վերջ: Կոմիտասի դիվանում կա նաև այս ստեղծագործության քաժմաձայն խմբերգային մշակման անավարտ ձեռագիրը (338/8):

էջ 178 «Մուրք Աստուած» (Չափաոր) (ՄԻ 423/ 38): Ժամերգության «Յերեկոյի Մեծի ուրբաթու» երգերից է (Ժ, էջ 418-419), ինչպես նաև հաջորդ էջում գետեղված այս երգասացության տարբերակը:

Գ.Գրդայկյան

ՎԱՂ ՇԻՋԱՆԻ ԱՏԵՂԵԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հատվածներ Պատարագից(1892, Կուտինա)

Հայկական Պատարագի՝ մինչև 1909 թվականը իր կատարած յոթ տեսակի քաժմաձայն դաշնակումների շարքում Կոմիտասը հաշվել է արդյոք այս «Մասն քառաձայն երգեցողությանց Սրբոյ Պատարագի, ներդաշնակեց Սողոմոն ավ. սարկվազ Մոզոմոմեանց, միաքան ս. Էջմիածնի, [18]92, 24/ը, Կուտինա» գործը թե ոչ, դժվար է ասել: Եթե անգամ չի հաշվել, անհրաժեշտ է, որ մենք նկատի ունենանք այդ թեկնուզ վերքաժավայ գործի գոնե պատմականը : Եթե մի կողմ բողմենք Ա.Անտոյանի (1876) և Պ.Բիանկինի (1877) կողմից Պատարագի դաշնակումները, որ անփոփոմ են

Միսիսթարյան Միսարանոթյան մեզ ավանդված եղանակները՝ երկու դեպքում էլ մերդաշնակողների կողմից եվրոպականորեն խիստ խմբագրված ձևով, ապա Կոմիտասի այս աշխատանքը Հայկական Պատարագի Արևելյան վաղախառնում ավանդված եղանակների մերդաշնակման *առաջին փորձն էր*, ձեռնարկված և՛ մինչ Կարա-Մուրզան, և՛ մինչ Մ.Եկեմայանը: Իսկ ըստ էության՝ այն, որ կրում է «Երեքսրբյան օրհներգ» ընդհանուր վերնագիր, ընդգրկում է Պատարագի «Մուրք, սուրբ», «Ամեն: Հայր երկմանոթ», «Յամենային», «Որդի Աստուծոյ», «Հոգի Աստուծոյ» և «Տէր, ողորմես» երգերը, մի քանի միջանկյալ հատվածներով: Բուն եղանակները գրեթե անփոփոխ վերցված են Ն.Թաշճյանի Պատարագի 2-րդ հրատարակությունից, հիմնականում «Կասն կիրակեփց» տարբերակից, քացատուքեամբ վերջին «Տէր, ողորմես» հատվածը: Իր աշխատանքը Կոմիտասը մվիրագրել է իր զարմիկ Հարություն Հեքիմյանին՝ երաժշտականորեն օժտված մի երիտասարդ քյոթաիյեցու, որ ըստ երևույթին կարող էր տեղի ս.թեոդորոս եկեղեցում հնչեցնել քազմածայն Պատարագ (նույն Հեքիմյանը Կոմիտասի համար շնորհալի կերպով երգել է քաղաքային-կենցաղային զանազան երգեր, որոնք նա ծայնագրել է):

Այս աշխատանքում դեռևս զգացվում է հեղինակի մասնագիտական գիտելիքների և փորձի խիստ պակասը, քնն այստեղ էլ, ինչպես դրանից վաղ գրված «Ազգային օրհներգ» խմբերգում (ԵԺ 4, էջ 164) կան Կոմիտասի ընդհանուր երաժշտականությունից բխող ինչ-ինչ քարենմանություններ: Այնուամենայնիվ, համարել դա Կոմիտասի, քելուզն դեռևս մասնագիտական կրթություն չտեսած երաժշտի, վիարժեք ստեղծագործական աշխատանք՝ արդարագի չէր լինի: Բերվում է ներկա հաստորում Կոմիտասի ստեղծագործական ոճի, մասնավորապես հարմոնիայի և պոլիֆոնիայի զարգացման ընթացքը պարզ տեսնելու մպատակով:

Ռ. Աբայան

Armenische Kirchengesänge (Հայկական եկեղեցական երգասացություններ)

Չեռագիրը պահպանվում է Կոմիտասի դիվանում, քիվ 1648 ծրարի մեջ: Կա տիտղոսաբերք, որը կրկնված է պարտիտուրի առաջին էջում:

Berlin 15/9
Armenische Kirchengesänge
von Archimandrit
Komitas Keworkian

Չեռագիրը մարրագիր է, պարունակում է մեծածավալ 28 էջ, որոշ տեղերում ողողումներ կան, սակայն դրանք շատ չեն և, հիմնականում, կասկածելի են թվում: Այդ պատճառով էլ դրանք այստեղ հաշվի չեն արնված, և ստեղծագործությունը հրատարակվում է ըստ մախնական տարբերակի:

«Բեռլինյան Պատարագի» մասին տեղեկությունները չափազանց սուղ են: Կարելի է ենթադրել, որ Կոմիտասը ի նկատի ունեւր հատկապես այս ստեղծագործությունը, երբ 1897 թվի մայիսին գրում էր Գևորգյան ճեմարանի տեսուչ Կ.Կոստանյանին. «Եկեղեցական երաժշտության տեսականն ամբողջապես վերջացրել եմ, պարապում եմ միայն գործնականով... Մեր հոգևոր երեքրից մի քանի կտոր պատրաստել եմ քառածայն, վեցծայն և ութծայն. ուսուցչապետս առաջարկեց երգել տալ. պատրաստում եմ մի քանիսն էլ.ապա երգել պետք է տա ինքը ուսուցչապետս մի որևէ եկեղեցում կամ Singakademie-ում իբրև հոգևոր համերգ: Մանրամասնությունն ապա կգրեմ, երբ հաջողությամբ գործի անցնեմք» (տես "Մովեստական արվեստ", Ե., 1962, թ.9, էջ 52):

Այն ժամանակ այդ ստեղծագործությունն այդպես էլ չկատարվեց: Պետք է ենթադրել, որ հետագա տարիներին Կոմիտասը շարունակել է աշխատել դրա վրա, սովեթացնելով նորանոր կտորներ Պատարագից և տարբեր հոգևոր երգասացություններից: Եվ, ինչպես հետևում է եղած ենթադրություններից (ճիշտ է, փաստորեն դեռ չհաստատված), նա հենց այդ ստեղծագործությունն է ներկայացրել

իրև դիպլոմային աշխատանք կոմերկատորիան ավարտելիս: Խ.Սամվելյանի տարբերության մեջ բերվում է նաև Բեռլինում 1899թ. հունիսի 14-ին Շարվինկոյի երաժշտանոցի դասիկնում Կոմիտասի հոգևոր ստեղծագործությունների կատարման փաստը: Դրանց շարքում հիշատակվում են «Փառք Զեզ», «Օրհնեցեք, գովեցեք», «Այս խորհպետը լցա», «Ուլ զարմանալի», «Մուրք ես, Տր», «Տր, ողորմես» (տե՛ս «Ուլ, արվեստ», Ե., 1963, ք. 11, էջ 62): Դրանցից միայն «Փառք Զեզ» և «Ուլ զարմանալի» երգերը կան բեռլինյան ձեռագրում: Պարզ չէ նաև, թե այդ ստեղծագործությունները կատարվել են հայերեն թե գերմաներեն լեզվով:

Այնուամենայնիվ, «Բեռլինյան պատարագը» (այսպես հակիրճ, թեև ոչ այնքան էլ ստույգ կարելի այն անվանել) նշանակալի փուլ է Կոմիտասի ստեղծագործության մեջ:

Համեմատությունը այս բնագավառում մախրոդ փորձի հետ (1892 թվին Կոտլինայում արված Պատարագի երգերի մշակումները) ցույց է տալիս, թե ինչ հսկայական ուղի է անցել Կոմիտասը կոմպոզիտորական վարպետությանը տիրապետելու ճանապարհին: «Բեռլինյան պատարագը» գրված է կատարողական մեծ կազմի համար, ընդգրկելով չորս մենակատար (սուպրանո, ալտ, տենոր, բաս) և խառը երգչախումբ, որը երբեմն թափանցվում է ութ խմբի: Կոմպոզիտորը ազատ և հմտորեն օգտագործում է հարմոնիկ և պոլիֆոնիկ տարրեր հնարներ, մեներգիչների և երգչախմբի արտահայտչական հարուստ հնարավորությունները, չնայած դեռ մնում է համանվիրապական ընդունված երաժշտական համակարգի սահմաններում:

Այս ստեղծագործությունը ունի գոյատևելու բոլոր իրավունքները, և կարելի է միայն զարմանալ, թե ինչու այն մինչև հիմա չի գրավել կատարողների ուշադրությունը: Կատարումը, մեր կարծիքով, պետք է լինի գերմաներեն լեզվով (ինչպես ստեղծել է Կոմիտասը), ի նկատի առնելով առաջին հերթին այն հսկայական նշանակությունը, որ կոմպոզիտորը ավել է խոսքի և երաժշտական ինտոնացիայի բնական կապին, իսկ այդ կապն այստեղ իրականացված է լիակատար չափով:

էջ 195 - «Ehre dir» («Փառք Զեզ, Տր»)

էջ 195 - «Heilig, heilig» («Մուրք, սուրբ»)

էջ 199 - «Im Welten all» («Յամենայնի»))

էջ 201 - «O, entzückender, furchtbarer Anblick» («Ուլ սքանչելի և տեսիլ ահատոր», խաչելութեան շարական)

էջ 204 - «Jerusalem, lobe den Herrn» («Գովեսա Նրուսաղէն», ճաշու շարական u. Ջատկի)

էջ 206 - «Halleluja, halleluja! Der Herr ist hoch» («Ալլելուիա. Բարձր է ի վերայ» - «Մուրք Աստուած» վասն կիրակէից Մեծի պահոց, Ժ, էջ 317)

էջ 208 - «Wer ist wie der Herr» («Ուլ է որպէս Տր» վասն կիրակէից Մեծի պահոց, Ժ, էջ 317)

էջ 208 - «Heut erstand von den Toten» («Այսօր յարեալ ի մեռելոց փեսայն անմահ», կանոն u. Ջատկի, Ը, էջ 441)

էջ 212 - «Heiligkeit, heiligkeit» («Սրբութիւն սրբոց» սրբասացութիւն)

էջ 216 - «O, prächtvolles» («Ուլ զարմանալի», երգ մկրտութեան կամ ջրօրհնեաց տար, Պ, էջ 209)

էջ 217 - «Der Himmel zerriss» («Երկինք պատատեալ», նույնը, Պ, էջ 211)

էջ 219 - «Vater unser im Himmel» («Հայր մեր»)

Գ.Գ.Պողակյան

Քուվանդակություն

ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի կողմից	7
Նախարան	11

Խմբերգեր

Հատվածներ քառաձայն Պատարագից (1899-1901)

Խորհուրդ խորին	19
Այսօր ժողովեալ	20
Մուրք Աստուած	21
Մարմին Տէրունական	21
Ամէն: Հայր երկնատր	22
Ռոդի Աստուծոյ	23
Հոգի Աստուծոյ	23
Միայն սուրբ	25
Տէր, ողորմեա	26
Տէր, ողորմեա	26

Պատարագ (1903-04, ս. Էջմիածին) (հատվածներ)

Եւ ընդ հոգւոյդ Քում	27
Մուրք Աստուած	27
Փառք Քեզ, Տէր	28
Մարմին Տէրունական	29
Ով է որպէս	30
Քրիստոս ի մեջ	32
Մուրք, սուրբ	33
Յամենայնի	35

Հոգևոր խմբերգեր՝ կատարված 1905 թվի քիֆլիսյան համերգներում

1. Հայր մեր	37
2. Ալէլուիա. Լերինք	38
3. Ով զարմանալի	40
4. Այսօր ձայնն հայրական	41
5. Էջ Միածինն ի Հօրէ	42
6. Խորհուրդ խորին	44
7. Փառք Քեզ, Տէր	45
8. Մուրք, սուրբ	45
9. Յամենայնի	49
10. Ամէն: Հայր սուրբ	49
11. Տէր, ողորմեա	51
12. Աշխարհ ամենայն	51
13. ըզՔեզ օրհնեմք	52
14. Աստուածածին երկնային	55

Հոգևոր երգեր՝ կատարված 1906 թվին փարիզյան համերգում

Հայր մեր	56
Տէր, ողորմես	59
Յիշեսցուք ի գիշերի	60
Խորհուրդ խորին	64
Ով զարմանալի	67
Այսօր ծայնն հայրական	69

1907 թ. Կաթողիկոս Մ.Խրիմյանի հոգեհանգստի արարողության համար
պատրաստած Պատարագի հատվածները

Խորհուրդ խորին	71
Վասն յիշատակի	72
Ամեն: Հայր սուրբ	74
Տէր, ողորմես	76

Կոստանդնուպոլիս, 1910-1915 թթ.

Հատվածներ «Գուսան» երգչախմբի երկսեռ կազմի համար
գրված Պատարագից

Փառք Քեզ, Տէր	77
Հայր մեր	77
Ամեն: Հայր սուրբ (Ա տարբերակ)	80
Ամեն: Հայր սուրբ (Բ տարբերակ)	82
Ամեն: Հայր սուրբ	83
Տէր, ողորմես (Ա տարբերակ)	84
Տէր, ողորմես (Բ տարբերակ)	85
Սուրբ, սուրբ (հատված)	86
Սուրբ Աստուած. Երեկոյի մեծի ուրբաթու (Ա տարբերակ)	87
Սուրբ Աստուած. Երեկոյի մեծի ուրբաթու (Բ տարբերակ)	89
Սուրբ Աստուած. Երեկոյի	90

Կոստանդնուպոլիս, 1910-1915 թթ.

Ուոնլուայի և Ջրօրհնեաց երգեր

ա. Այսօր կանգնեցալ	91
բ. Այս խորհուրդ ցաւ	93
գ. Տէր, Քոյին	94
դ. Միս ազատես	95
ե. Միրտ իմ սասանի	96
Ով զարմանալի	97
Այսօր ծայնն հայրական	98

Հատվածներ Պատարագից՝ գրված Էմի Աբգարի Պատարագի
մեղեդիների հիման վրա

Խորհուրդ խորին	100
Այսօր տօն է ծննդեան	101
Սուրբ Աստուած	102
Փառք Քեզ	104

Մուրր, սուրր	106
Յամենայնի	110
Հոգի Աստուծոյ	111
Եղիցի	112

Շարականներ, երգեր

Նորահրաշ պակատոր	114
Անձինք նուիրեայք	116
Հայրատունկ այգոյն	118
Հրաշափառ Աստուած	119
Քաջամարտիկ, սուրր մահատակ	120
Որ նորափետուր բանի (Կամոն սրբոց թարգմանչաց)	121
Մուրր ես, Տէր	121
Մուրր ես, Տէր (Էջմիածնի եղանակ)	122
Յօգնութիւն մեզ ժամանեա կայող Տէր	122
Սիրոյ քո հուր	124

Հոգեվոր երգասացություններ

Որ յանէից ստեղծեր	127
-------------------	-----

Հոգեւոր եղանակներ (Կուտինա)

1. Միաշարք օր հանգստեան	129
2. Կեցո, Տէր	129
3. Ամէն եւ ընդ հոգոյդ Քում	130
4. Ամէն. Հայր սուրր	131
5. Միայն սուրր	133
6. Ամէն. Հայր սուրր	135
7. Ամէն. Հայր սուրր	137
8. Ի գիշերի	139
9. Ո՛վ Հայր Աստուած	140

Հոգեւոր եղանակներ (Էջմիածին)

1. Հաւիկ	141
2. Ահեղ ձայնս	141
3. Հատուն հատուն	142
4. Տէր, ողորմեա (Ստեղծող մանկանց)	142
5. Դասքն հրեական	143
6. Տէր, ողորմեա	143
7. Տէր, ողորմեա	144
8. Միաշարք օր հանգստեան	144
9. Կեցո, Տէր	145
10. Տէր, ողորմեա	145
11. Բաց մեզ, Տէր	146
12. Եւ ես խաղաղութեան	146
13. Եղիցի անուն Տեսնո օրինեալ	149
14. Թագաւորեսցէ, Տէր	150
15. Փառք յարութեան Քո, Տէր	151
Ամէն եւ ընդ հոգոյդ Քում	153
Հոգիդ Աստուած	154

Մաղմունքներ	156
Շարականներ	

Շարականների կոմիտասյան տարրերակներ, որ պահպանվել են երաժշտագետ Պյեր Օրբիի արտագրությամբ	158
Զամազան կատարողներից Կոմիտասի գրառած շարականներ	162
Կանոն վերացման սրբոյ խաչին Բ ատուրն	166
Կանոն վարագայ խաչին	167

Տաղեր, երգեր

Հաիկ	169
Հաիկ	170
Սալմ այն իջաներ	171
Տիրամայրն	173
Գոչեր հրեշտակ	173
Մարիամ Մազթաղենին	174
Ուր ես, մայր իմ	175
Ճանապարհ եւ ճշմարտութիւն	176
Լոյս զուարթ	177
Եկեալքս ի մտանել արեգականն	179
Մուրք Ատտուած	180
Մուրք Ատտուած	180
Մուրք Ատտուած	181
«Մշո եկեցցե»-ից	181

Վաղ շրջանի ստեղծագործություններ

Հատվածներ Պատարագից (1892, Կոտինա)	185
Armenische Kirchengesänge (Հայկական եկեղեցական երգասացություններ)	195

Ծանոթագրություններ	221
--------------------	-----

Ստեղծագործությունների այբբենական ցանկ

Ալիուխա. Լեռինք (ք) *	38
Անա ազատեան(ք)	95
Անեղ ծայնս (մ)	141
Ամեն: Հայր երկնաւոր(ք)	22, 187
Ամեն: Հայր սուրբ(ք)	49,74,80,82,83
Ամեն. Հայր սուրբ (մ)	131,135,137
Ամեն եւ ընդ հոգւոյդ Քում (մ)	130,153
Այս խորհուրդ լցաւ(ք)	93
Այսօր բանն ի Հօրէ (մ)	160
Այսօր ժողովեալ(ք)	20
Այսօր իջեալ ի յերկնայնոցմ (մ)	162
Այսօր կանգնեցաւ (մ)	158
Այսօր ծայնն հայրական(ք)	41
Այսօր յարեաւ (ք)	208
Այսօր յարեաւ (մ)	161
Այսօր յերկնայինքմ (մ)	163
Այսօր տօն է ծննդեան(ք)	101
Անձինք նուիրեալք(ք)	116
Աշխարհի ամենայն(ք)	51
Ապաւինեցաք ի խաչ Քո (մ)	159
Աստուածածին յերկնային (ք)	55
Բաց մեզ, Տէր (մ)	146
Գոչէր հրեշտակ (մ)	173
Գովեսա Երուսաղէմ (ք)	204
Դասքն հրեական (մ)	143
Եկեալքս ի մտանել արեգակամն (մ)	179
Եղիցի անուն Տեսուն (ք)	112
Եղիցի անուն Տեսուն (մ)	149,156
Երես խաղաղութեան (մ)	146
Եր ընդ հոգւոյդ Քում (ք)	27
Էջ Միածինն ի Հօրէ (ք)	42
Ըստամենայնի (ք)	24
Զգձեզ օրիններ (ք)	52
Թագաւորեաց Աստուած (մ)	158
Թագաւորեսցէ, Տէր (մ)	150
Ի գիշերի (մ)	139
Ի Քնն հայցներ (մ)	165
Լեռինք ցնծասցեն (ք)	38
Լոյս զուարթ (մ)	177
Լոյս ի լուսոյ (մ)	163
Խորհուրդ խորին (ք)	19,44,64,71,100
Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի (մ)	161
Կանոն վարդապայ խաչին (մ)	167
Կանոն վերագման սրբոյ խաչին (մ)	166
Կեցո Տէր: Ընդորհես Տէր (ք)	29
Կեցո Տէր (մ)	129
Հայրատունկ այգւոյն (ք)	118
Հայր մեր (ք)	37,56,77,219
Հատիկ (մ)	141,169,170
Հատուն, հատուն (մ)	142
Հոգի Աստուծոյ (ք)	23,111,192
Հոգիդ Աստուած (մ)	154
Հրաշափառ Աստուած (ք)	119
Ճամայարի եւ ճշմարտութիւն (մ)	176
Մարիամ Մագրաղենին (մ)	174

*) (ք) - բազմածայն, (մ) - միածայն

Մարմին Տրամական (բ)	21,29
Միայն սուրբ (բ)	25
Միայն սուրբ (մ)	133
Միաշարք օր հանգստեան (մ)	129,144
«Մշո նկեցեւ»-ից (մ)	182
Յամենայնի (բ)	35,49,110,189,199
Յիշեցուք ի վիշելի (բ)	60
Յիսուս Քրիստոս (բ)	25
Յօգնութիւն մեզ ժամանա կարող Տր (բ)	122
Յօգնութիւն մեզ ժամանա կարող Տր (մ)	159
Նախասարկաւագ եւ առաջին մարտիրոս (մ)	161
Նշանաւ ամենայաղբ (մ)	167
Նորահրաշ պատկառո (բ)	114
Նորահրաշ պատկառո (մ)	161,162
Ով է որպէս (բ)	30,208
Ով զարձամալի (բ)	40,67,97,210
Ով Հայր Աստուած (մ)	140
Ով սքանչելի եւ տեսիլ ահաւոր (բ)	201
Որդի Աստուծայ (բ)	23,191
Որ զամարատ քազուկս քո (մ)	166
Որ զմխարանեալսն (մ)	163
Որ յամէից ստեղծէր (մ)	127
Որ յամէից ստեղծող գոյից (մ)	164,165
Որ նորափետուր բանիւ (բ)	121
Պարզեալատուն ամենեցուն (մ)	159
Պետեալում է: Միայն սուրբ (մ)	133
Սալմ այն իջանէր (մ)	171
Միլոյ քո հուր (բ)	124
Միլոտ իմ սասանի (բ)	96
Ստեղծող մանկանց (մ)	142
Սրբութիւն սրբոց (բ)	212
Սուրբ Աստուած (բ)	21,27,87,89,90,102,206
Սուրբ Աստուած (մ)	180,181
Սուրբ եւ, Տր (բ)	121
Սուրբ եւ Տր զօրութեանց (մ)	158
Սուրբ, սուրբ (բ)	33,86,106,185,195
Վասն յիշատակի (բ)	72
Տր, Քոյին (բ)	94
Տր, ողորմեա (բ)	26,51,59,76,84,85,194
Տր, ողորմեա (մ)	142,143,144,145
Տիրամայրն (մ)	173
Ուրախ լի, նկեղեցի սուրբ (մ)	160
Ուրախ լի սուրբ նկեղեցի, քանզի Քրիստոս (մ)	164
Ուր եւ, մայր իմ (մ)	175
Փառք Քեզ, Տր (բ)	28,45,77,104,195
Փառք յարութեան Քո, Տր (մ)	151
Քաջամարտիկ, սուրբ մահատակ (բ)	120
Քեզ Քրիստոսի կարողիկէ նկեղեցոյ (մ)	160
Քրիստոս ի մէջ (բ)	33
Օրհնեցէր ըզ-Տր (մ)	157
Օրհնեցէր ըզ-Նա ի զօրութեան (մ)	157

Содержание

От Института искусств НАН РА	7
Предисловие	11

Хоры

Фрагменты четырехголосной Литургии (1899-1901)

Таинство великое	19
Ныне собравшись, священники	20
Святой Боже	21
Тело Господне	21
Аминь. Отец небесный	22
Сын Божий	23
Дух Божий	23
Лишь ты свят	25
Господи, помилуй	26
Господи, помилуй	26

Литургия (1903-04, св. Эчмиадзин) (фрагменты)

И с твоим Духом	27
Святой Боже	27
Слава Тебе, Господи	28
Тело Господне	29
Кто подобен Господу	30
Христос меж нас	32
Свят, свят	33
Воистину благословен Ты, Господи	35

Духовные хоры, исполненные во время тифлисских концертов 1905 года

1. Отче наш	37
2. Алеллуйя. Горы	38
3. О, чудесное таинство	40
4. Ныне глас Отца	41
5. Снизшел Единородный от Отца	42
6. Таинство великое	44
7. Слава Тебе, Господи	45
8. Свят, свят	45
9. Воистину благословен Ты, Господи	49
10. Аминь. Святой Отче	49
11. Господи, помилуй	51
12. Весь мир	51
13. Тебя благословляем	52
14. Богородица небесная	55

Духовные песнопения, исполненные в парижском концерте 1906 года

Отче наш	56
Господи, помилуй	59
Вспоможем в ночи	60
Таинство великое	64
О, чудесное таинство	67
Ныне глас отца	69

1907 г. Фрагменты Литургии, подготовленные для церемонии панихиды католикоса М.Хримяна

Таинство великое	71
В поминовение	72

Аминь. Святой Отче	74
Господи, помилуй	76

Константинополь, 1910-1911 гг. фрагменты из Литургии
для смешанного хора "Гусан"

Слава Тебе, Господи	77
Отче наш	77
Аминь. Святой Отче (I вариант)	80
Аминь. Святой Отче (II вариант)	82
Аминь. Святой Отче	83
Господи, помилуй (I вариант)	84
Господи, помилуй (II вариант)	85
Свят, свят (фрагмент)	86
Святой Боже. Вечера Великого Пятка (I вариант) (На вечер Великой Пятницы)	87
Святой Боже. Вечера Великого Пятка (II вариант)	89
Святой Боже. На вечер (В вечерю)	90

Константинополь, 1910-1915 гг.

Песнопения на Умовение ног и Водосвятие

а) Ныне установлена умывальница	91
б) Сие таинство свершилось	93
г) Господи, твоею благодатью	94
д) Ныне, спаси	95
е) Сердце мое трепещет	96
О, чудесное таинство	97
Ныне глас Отца	98

Фрагменты Литургии, написанные на основе мелодий
Литургии Эми Абгар

Таинство великое	100
Ныне праздник Рождства	101
Святой Боже	102
Слава Тебе	104
Свят, свят	106
Воистину благословен	110
Дух божий	111
Да будет	112

Шараканы

Украшенный новым чудесным венцом	114
Души, посвятившие себя	116
Сад, насажденный Отцом	118
Господь, украшенный чудесной славой	119
Храбрый воин, святой подвижник	120
Облаченные новым словом (канон св. переводчикам)	121
Свят Ты, Господи	121
Свят ты, Господи (Эчмиадзинский распев)	122
Приспела нам помощь, Господь всемогущий	122
Любви Твоей, Отче	124

Духовные песнопения (одноголосные)

Ты создавший из небытия	127
-------------------------	-----

Духовные мелодии (Кутина)

1. В воскресный день	129
2. Укрепи, Господи	129
3. Аминь и с духом Твоим	130

4.	Аминь. Святой Отче	131
5.	Лишь Ты свят	133
6.	Аминь. Святой Отче	135
7.	Аминь. Святой Отче	137
8.	В ночи	139
9.	О, Господи Отче	140

Духовные мелодии (Эчмиадзин)

1.	Птица	141
2.	Глас грозный	141
3.	Птица, птица	142
4.	Господи, помилуй (Создатель отроков)	142
5.	Войска иудейские	143
6.	Господи, помилуй	143
7.	Господи, помилуй	144
8.	В воскресный день	144
9.	Укрепи, Господи	145
10.	Господи, помилуй	145
11.	Отвори нам, Господи	146
12.	С миром	146
13.	Да будет благословенно имя Господне	149
14.	Господь царствует	150
15.	Слава твоему воскресению, Господи	151
	Аминь и с духом Твоим	153
	Дух Твой, Господи	154

Псалмы

Шараканы

Варианты шараканов, напетых Комитасом, сохранившиеся в записи музыковеда Пьера Обри	158
Шараканы, записанные Комитасом от разных исполнителей	162
Канон на 2-й день Воздвижения Креста	166
Канон Варагскому кресту	167

Таги, песни

Птица	169
Птица	170
Спускалась телега	171
Богородица	173
Ангел возгласил	173
Мария Магдалина	174
Где ты, мать моя	175
Путь и истина	176
Свете тихи	177
Мы, пришедшие с закатом солнца	179
Святой Боже	180
Святой Боже	181
Фрагмент варианта "Да пребудет" (Муш)	182

Произведения раннего периода

Фрагменты Литургии (1892, Кутина)	185
Armenische Kirchengesänge (Армянские церковные песнопения)	195
Комментарии	221

C O N T E N T S

On Behalf of the Institute of Arts, National Academy of Sciences, Republic of Armenia 7
 Preface 11

C H O R U S E S

FRAGMENTS OF THE FOUR-PART LITURGY (1899-1901)

O Mystery deep	19
Today we the orders of Priests....here assembled	20
Holy God	21
The body of the God	21
Amen. Heavenly Father	22
Son of God	23
Spirit of God	23
The one holy	25
Lord, have mercy	26
Lord, have mercy	26
LITURGY (St. Echmiadzin, 1903-1904), fragments	
And with thy spirit	27
Holy God	27
Glory to thee, O Lord	28
The body of the Lord	29
Who is like unto the Lord our God?	30
Christ in our midst	32
Holy, holy	33
In all things blessed art thou, O	35

SPIRITUAL CHORUSES, PERFORMED AT THE CONCERTS IN TIFLIS (1905)

Our Father	37
Alleluia. Mountains	38
O wonderful and great	40
This day the Voice of the Father	41
The Only Begotten descended from the Father	42
O Mystery deep	44
Glory to thee, O Lord	45
Holy, holy	45
In all things blessed art thou, O Lord	49
Amen. Holy is the Father	49
Lord, have mercy	51
The whole world	51
We bless Thee	52
Birthgiver of God, and gate of heaven	55

SPIRITUAL CHANTS, PERFORMED AT THE CONCERTS IN PARIS (1906)

Our Father	56
Lord, have mercy	59
Let us recall in the night	60
O Mystery deep	64
O wonderful and great	67
This day the Voice of the Father	69

FRAGMENTS OF THE LITURGY, PREPARED

FOR THE REQUIEM MASS FOR THE CATHOLICOS M.KHRIMIAN (1907)

O Mystery deep	71
For the memorial	72
Amen. Holy is the Father	74
Lord, have mercy	76

CONSTANTINOPLE, 1910-1915 FRAGMENTS OF THE LITURGY,
WRITTEN FOR THE MIXED CHOIR "GOUSAN"

Glory to thee, O Lord	77
Our Father	77
Amen. Holy is the Father (Version A)	80
Amen. Holy is the Father (Version B)	82
Amen. Holy is the Father	83
Lord, have mercy (Version A)	84
Lord, have mercy (Version B)	85
Holy, holy (fragment)	86
Holy God. Good Friday Evening (Version A)	87
Holy God. Good Friday Evening (Version B)	89
Holy God. Of the evening	90

CONSTANTINOPLE, 1910-1915. CHANTS OF THE WASHING OF FEET

This day was raised	91
This mystery was fulfilled	93
Lord, with thy Grace	94
Behold, save us of sins	95
My heart trembles	96

SONGS OF THE BLESSING OF WATER

O wonderful and great	97
This day the Voice of the Father	98

FRAGMENTS OF THE LITURGY, WRITTEN ON THE BASIS OF
AMY ABCAR'S LITURGICAL MELODIES

O Mystery deep	100
This day is the Feast of the Nativity	101
Holy God	102
Glory to thee	104
Holy, holy	106
In all things blessed art thou, O Lord	110
Spirit of God	111
The Lord's Name be blessed	112

HYMNS

Adorned with a new, wondrous crown	114
Those who devoted themselves	116
In the garden, planted by the Father	118
Most wondrous God	119
Brave warrior, saint martyr	120
With the newly-arrayed word (Canon of the Holy Translators)	121
Holy art thou, Lord	121
Holy art thou, Lord (Echmiadzin mode)	122
Help came to us, Almighty Lord	122
The fire of thy love	124

SPIRITUAL CHANTS

O thou God ... the creator of beings out of nothing	127
---	-----

SPIRITUAL MELODIES (Kutina)

The day of rest, the sabbath	129
Save, O Lord	129
Amen and with thy spirit	130
Amen. Holy is the Father	131
The one holy	133

Amen. Holy is the Father	135
Amen. Holy is the Father	137
In the night	139
O Father God	140

SPIRITUAL MELODIES (Echmiadzin)

Havik (Bird)	141
The terrible voice	141
Havun, havun (Bird, bird)	142
O Lord, have mercy (Creator of the youths)	142
The Jews were appointed to watch	143
Lord, have mercy	143
Lord, have mercy	144
The day of rest, the sabbath	144
Save, O Lord	145
Lord, have mercy	145
Open to us, Lord, the door of mercy	146
Again in peace	146
The Lord's Name is blessed.	149
Lord, reign	150
Glory to thy resurrection, Lord	151
Amen and with thy spirit	153
Thy spirit, God	154
PSALMS	155

HYMNS

Versions of hymns, sung by Komitas and preserved in Pierre Aubry's renderings	158
Hymns from various performers, written down by Komitas	162
Canon of the Second Day of Exaltation of the Holy Cross	166
Canon of the Holy Cross of Varag	167

"TAGHS" AND SONGS

Havik (Bird)	169
Havik (Bird)	170
The cart was coming down	171
Our Lady	173
Cries the Angel at the tomb	173
Mary Magdalene	174
Where art thou, mother	175
Path and truth	176
O Serene Light	177
We, who came with the setting sun	179
Holy God	180
Holy God	180
Holy God	181
Fragment of the Moush version of "May Abide"	182

WORKS OF THE EARLY PERIOD

Fragments of the Liturgy (Kutina, 1892)	185
Armenische Kirchengesange (Armenian church chanting)	195

COMMENTARIES	221
--------------	-----

ԿՈՄԻՏԱՍ
Երկերի ժողովածու, հ.8
Հոգևոր ստեղծագործություններ

Չայնանիչերի համակարգչային շարվածք
Գ.Գյոդակյան

Խմբագիր
Ա.Փահլևանյան
Սրբագրիչ
Ն.Արմենյան

«Ամարաս» տպարան
Երևան, Տեղան 44,
/Տնօրեն Ա.ԱՄԻՅԱՆ/

Տպարանակ 700